

M. ŞEHMUS GÜZEL

DEVLET - ULUSTAN
FEDERASYONA

ekitap.ayorum.com

M. ŞEHMUS GÜZEL
DEVLET-ULUSTAN
FEDERASYONA

Kardelen Yayımcılık tarafından, İstanbul'da, Nisan 2010'da yayınlanan kitap piyasada tükenince, aradan geçen ondört yıla nanik, gözden geçirdiğim ve kimi düzeltiler yaptığım yeni biçimini ekitap ve hediye olarak sunuyoruz : Nisan 2024

Yapıt: M. Şehmus GÜZEL

Teknik yönetmen ve kapak: Ferruh DİNÇKAL

Dizgi : MŞG

İSBN : Belki gelecek. Belki gelmeyecek. Zamana, duruma, gelişmelere bağlı.

Bu yapıtın yayın hakları yazarına aittir.

Kitaptan edinmek için iletişim :Gerekirse. Şimdilik ekitap.ayorum.com deyin, tıklayın, hediyemizdir.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	5
DEVLET-ULUS	10
İTHAL EDİLEN DEVLET-ULUS : ÜÇ TARİHİ DALGA.....	26
TARİHİ KANALLAR	31
DEVLET-ULUSUN ORTADOĞU'DAKİ ÖRNEĞİ	37
RESMİ TARİH	49
ASİMİLASYON.....	54
DİRENİŞ	60
İTALYA MODELİ	64
BELÇİKA KRALLIĞI : ADINI SÖYLEMEYEN ÇOK YÖNLÜ FEDERAL YAPI	69
İSPANYA KRALLIĞI : ÇOKLU ÖZERKLİK	76
"ÖZERK TOPLULUK"	83
YETKİLERİN PAYLAŞIMI.....	85
BİR MODEL OLARAK KORSİKA	90
AKDENİZ'DE ADALAR VAR	95
DEVLET-ULUS: KOPYACILIKTAN İFLASA.....	99
SONUÇ	105
KAYNAKÇA	114
KİTAP VE MAKALELER	114
ORTAK YAPITLAR.....	117
FİLMLELER	118

GİRİŞ

Milliyetçilik keskin sirke gibidir ve kaçınılmaz olarak kendi küpüne zarar verir. Milliyetçilik söz konusu olunca “küp” devlet olur, “küp” millet olur. Bu iki sözcüğü birleştirecek Devlet-Millet'e ulaşırız.

Milliyetçilikte işin dozu kaçırıldığı için onun yarattığı devlet biçimlerinden biri olan Devlet-Millet yani Devlet-Ulus çatırdıyor.

Bu durumda devlet yöneticilerinin iki şey yaptıklarını, iki farklı yöntem kullandıklarını saptıyoruz :

Kimi, akıllı olanları diyelim, çare reformdur deyip devlet-milleti, devlet-ulusu tamire alıyorlar. Bir anlamda garaja çekip bakım ve onarımdan geçiriyorlar. Otomobillerin zorunlu olarak belli sürelerle “teknik denetimden” geçirilmesi gibi, devletlerin de belli zaman dilimleri sonrasında tepeden tırnağa incelenmesi, denetlenmesi şart. Bu son derece gerekli ve yerinde bir iştir. Çünkü devletler de belli bir zaman dilimi sonrasında dönemin ihtiyaçlarına yanıt veremez konuma düşebiliyorlar. bizzat kendi kendilerine biçtikleri görevleri artık yerine getiremez olabiliyorlar. Çünkü geçen zaman yeni ihtiyaçlar yarattığı gibi kimi görevlerin de artık devre dışı kaldığı, çağ dışı olduğu, gerçekleştirilmesinin mümkün olmadığı anlaşılıyor. Bu doğaldır. Doğal olmayan bunun farkına varılmasına rağmen gerekli bakım ve onarımı yapmamaktır.

Hele “motorundan” yani devlet mekanizmalarından garip, hiç alışılmamış sesler, gürültüler, homurtular geliyorsa, her taraftan kırmızı ışıklar bipbipbip diyorsa... O zaman “çözüm” aranır. Yolda kalmamak için. Giderken devrilmemek için.

Çözüm ya tek başına aranır. Ya toplumla birlikte. Toplumun temsilcileriyle. Birincisindense ikincisi tercih edilir yoldur. Dünyada ve bize yakın olması nedeniyle kötü örnekleri aynen alınan, yıllar geçse bile değiştirilmeyen, iyi örnekleriye maalesef görmemezlikten gelinen veya hiç bilinmeyen Avrupa'da gidiş bu yöndedir. Avrupa'da bugün devlet-ulus yapısı neredeyse tümüyle terkedilmiş, federal yapılı, yerinden yönetilen, çoklu özerklikli devlet yapıları benimsenmiştir. Evet Avrupa'da çokdillilik, çokkültürlülük, çokrenklilik esastır. (Bu sözcüklerin kavramsal niteliklerinin belirtilmesi için üçü de birlikte ve bu biçimde yazılmalı.)

Ama her yönetici aynı zamanda ille akıllı da olmak zorundadır diye anayasal veya yasal bir kural olmadığı için, kimi devlet akılsız yöneticilerin kurbanıdır. İşte burada sorun var. Akılsız yöneticilerin devlet binalarının tepelerine, çatılarına çıkıp “Ben akılsızım” deyu barbar bağırmaları beklenmez. Böyle şeyi yapmazlar da zaten. Ama milliyetçilikte ısrar ederler. Tekrar etmek te yarar var : Milliyetçilik çok zararlıdır. Burada özellikle eleştirdiğim milliyetçiliğin jakoben milliyetçilik adını verebileceğim tipidir. Yani merkezi devlette ısrar eden, “Benim halkım en iyisidir, en güçlüsüdür, en güzeldir, en sağlamıdır, en çalışkanıdır, en güvenilenidir” vesaire vesaire diyen, yani kendi halkını, afedersiniz bu tür yöneticiler halk sözcüğünü asla ağızlarına almazlar ve onun yerine millet sözcüğünü tercih ederler, “kendi milletini” diğerlerinden üstün tutarlar. Ve çuvallarlar. Örneğin “Ben Türküm” veya “Biz Türküz” deyince milliyetçilik olmaz. Kimlik belirtisi olur. Bir Türkün kendisine “Ben Türküm” demesi kadar doğal bir şey de olamaz. Ama “Türkler en büyüktür” veya “Türkler A veya B halkından büyüktür” denirse milliyetçilik olur. “Türkler en üstte gelir, diğerleri daha sonra gelir” veya “Türkiye Türklerindir!” denirse hiç tartışmasız ırkçılık yapılmış olur.

İrkçılık, halkları, insanları nereden çıktığı bilinmeyen ölçütlere (renk olabilir, dinsel inanç olabilir, cins olabilir) göre sıralamaktır. İrkçılık halklar, insanlar arasında hiyerarşik bir sıralama olduğunu iddia etmektir. Jean-Paul Sartre “Bizatihi ırk sözcüğü ırkçılıktır.” dedi vakti zamanında. Bu konuların uzmanı bilim adamlarının yaptıkları son derece ciddi ve güvenilir araştırmalar bütün insanların, yani hepimizin, aynı kökten geldiğini ispatlıyor. Dolayısıyla ve ille “ırk” sözcüğünü kullanmak gerekirse hepimiz aynı “ırk”tanız. Hepimiz aynı kökteniz demek daha yerinde ve daha bilimsel olacak.

Race sözcüğü çünkü sadece “ırk” olarak anlaşılacak zorunda değil, kök olarak ta anlaşılabilir.

Eğer bir gün iki kulak yerine dört kulaklı, iki göz yerine dört gözlü (gözlüklü olanları karıştırmamak şartıyla!), bir burun yerine iki, bir ağız yerine dört ağızlı yeni tür bir “insan”, “acaip insan” denilebilecek bir tür ortaya çıkarsa, oluşursa o zaman yeni bir “kök” veya yeni bir “ırk”tan sözedilebilir. O zamana kadar “ırk” sözcüğünü kullanmak bile bir yerde yanlıştır. İrkçılıktır demeye dilim varmıyor ama neredeyse öyle.

Evet akılsız yöneticiler ve yandaşları milliyetçilikte, jakoben milliyetçilikte ısrar ederler. Bir de elbette varolan bir halkı yok saymak isterler. Oysa bu çok ayıptır. Bir dili, bir insan topluluğunu, bir bitki veya kuş topluluğunu yok saymak ayıptır evet.

Yönetici ve vatandaş milliyetçi olmak zorunda değildir. Çok iyi bir yurtsever olabilir. Yurdunu seven ve yurdunu yönetenleri sıkı ve sahici biçimde eleştiren anlamında.

Herkes herkesi çelişkileri, çeşitliliği, çokluğu, renkleri ve güzelliği ya da çirkinliği içinde kabul etmelidir.

Bize de artık bu lazım sanıyorum. Çokluktan, çokrenklilikten, çokkültürlülükten, çokdillilikten çekinmemeliyiz. Bunlar zenginliklerimize yeni zenginlikler katacaktır. Yöneticilerin bütün bunları göz önünde bulundurarak artık devlet-ulus “makinasını” bakım ve onarıma almalarının saati gelmiştir. Nitekim bunu bölgemizdekilerden daha önce erken fark eden Avrupa devletleri gerekeni yaptılar.

Her tarafından çatır çatır çatırdayan “devlet-uluslarının” yerle yeksan olmasını engellemek amacıyla Avrupa devletleri, halkların değişik yönlü mücadeleleri, yani “altıtan gelen, dipten ve derinden akan nehirlerin ittirmesi sonucu “üst”ten kimi düzeltimlere/reformlara gittiler.

Devlet-uluslarının onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyılda veya yirminci yüzyılın başlarındaki gibi sür gitmesinin mümkün olmadığını gören Avrupa devletlerinin kimi “akıllı” yöneticileri “paçayı kurtarmak” için devlet-ulus isimli merkezci, asimilasyonist, başa bela, dediğim dedik, kestiğim kestik, astığım astık, hotzotcu devlet yerine, yerinden yönetime, adem-i merkeziyete, desantralizasyona geçerek federal yapılanmaya doğru adımlar attılar. Kimi ismini söyleyerek, kimi söylemeyerek federal yapıyı seçti. İşte örnekleri :

Bugün Avrupa Birliği (AB) üyesi devletler arasında açıkca ve ismi üstünde federal yapılı Almanya Federal Cumhuriyeti, Avusturya Federal Cumhuriyeti, İspanya Krallığı, Belçika Krallığı, İngiltere Krallığı örnekleri iyi biliniyor. Ama Fransa ve İtalya’daki “bölge” sistemi de ismini söylemek istemeyen bir ademi merkeziyet biçimidir, bir yerinden yönetim düzenidir....

Elbette bu yeni tür yapılanmalar halkların kendi kaderlerini bizzat tayin etmek arzusunu ortadan kaldırmıyor, kaldıramıyor. Nitekim kimi örneklerinden bildiğimiz gibi federal yapılı devletlerdeki

federe devletlerde, İspanya Krallığı'ndaki "özerk topluluk"larda veya Fransa Cumhuriyeti gibi "bölge" sistemini benimsemişlerde bölgelerdeki halkların bağımsızlık özlemi sürüyor. Ve bu özlem siyasi yelpazede yankılanıyor, rengini ve sesini buluyor ve duyuruyor. Kendi siyasi partileri içinde bağımsızlık için mücadelelerini sürdürüyorlar. Seçimlere kimi kez katılan, kimi kez boykot eden bu partilerin varlığı halkların bağımsızlık özleminin açık ispatıdır.

DEVLET-ULUS

Güzel hoş ta devlet-ulus kavramını burada kısaca açıklamak ve bunun Türkçeye “ulus-devlet” biçiminde çevrilmesinin ve yaygın bir biçimde kullanılmasının son derece yanlış olduğunu vurgulamak ta gerekiyor.

Evet devlet-ulus kavramının türkçeleştirilirken “ulus-devlet” biçiminde yazılarak yapılan, bilinçli veya bilinçsiz, açık hataya artık son vermek lazım. Çünkü bu sadece bir çeviri hatası değildir. Bu çok önemli bir kavramın, bir konseptin ters yüz edilmesidir. Bir kavramın çarpıtılmasıdır. Bir yaklaşımın tam da ters biçimde anlaşılmasına yol açabilecek koskocaman bir yanıştır. Hiç kimsenin evet evet hiç kimsenin “ulus-devlet” biçiminde yazmaya hakkı yoktur.

Çünkü son derece sıkı merkezci ve nefes kesici devlet belasını tanımlamak için devlet-ulus kavramını önerenler, ulus-devlet demek niyetinde olsaydılar Etat-Nation veya State-Nation diye yazmazlardı. Hele bu iki sözcüğün arasına o tireyi hiç koymazlardı. Bu tire bu iki sözcüğün başka dillere çeviriminde sıranın bozulmamasının gerektiği anlamındadır.

Bu kadar da değil. Ulus-devlet diye yazmak aynı zamanda inanılması bile çok zor bir kavram hatasıdır. Çünkü devlet-ulus kavramını icat edenlerin, önerenlerin bu biçimde yazmalarının nedeni belli bir tarihi aşamada kurulan bir devletin kendisine belli bir tanınmışlık, bir meşruiyet kazandırabilmek için ille BİR ULUS YARATMAK İHTİYACINI duyduğunu vurgulamak istemeleridir. Şimdi elbette kimi arkadaş “Ulus zaten vardır” diyebilir. Ben de o zaman “Maalesef birçok devlet kendi ulusunu yaratmak için çok kan döktü, çok eziyet etti, çok insan öldürdü, kimi yüzyıldan fazla

bir süre sonra bile bunu başaramadı.” derim. Örneğin İtalya veya Fransa “Cumhuriyet”leri.

Bu durumda “ulus-devlet” diye yazanlar sanki “ulusun” önceden var olduğunu ve bu “ulusun” “kendi devletini” yarattığını veya yaratmak için çabaladığını ileri de sürebiliyorlar. Bu kadar gariplik te ancak bizde olabilir. Yahu “ulus” denilen önceden var olsaydı neden bunca eziyet, bunca asimilasyon, bunca savaş, bunca iç savaş yapıldı veya yapılıyor? Herkes kendine “armut” diyorsa neden “elmaların” da kendilerine armut demeleri için eziliyorlar, ezildiler? Niçin insanların kendi dillerini unutmaları onun yerine başka bir halkın dilini ve ille “tek dil” olarak öğrenmeleri isteniyor, istendi?

Burada bir şey daha eklemek şart : Halklar “ulus” olmak, başka halkları onların arzularına karşı eritip kendi içine alarak ille “ulusa” dönüşmek yerine halk olarak kalmak istediler. Ve kaldılar. “Ulus”u devletlere bıraktılar...

Tarih te bunu zaten böyle yazıyor : “Ulus” yaratmak için devletler kollarını sıvadılar. Ve o kolları çoğu kez, “seçilmemiş” olan, “çoğunluk” olmadığı ileri sürülen başka halkların kanlarıyla kapladılar.

Bütün devletler de değil. Çünkü dünyadaki bütün devletleri devlet-ulus olarak görmek yanlıştır. Her devlet ille devlet-ulus tanımına girmez. İyi ki de girmez. Madem ki her devlet, birçok halkı tek ulus içinde eritmek, değişik halkları devleti kuranların veya inşa etmek üzere olanların seçtikleri “ulus” haline getirmek için zorbalık yapmadı. İşte bu açıdan da ille ulus yaratmak derdinden hasta kimi devleti tanımlamak ve bu tür devletin diğerlerinden farkını gösterebilmek için devlet-ulus kavramına gereksinme duyuldu.

Devlet-ulus kavramı ile bir devletin “kendi ulusunu” yaratmak süreci anlatılıyor. Belli bir tarihi dönemde ortaya çıkan kimi devlet, evet yineliyorum bütün devletler değil kimi devlet, kendi meşruiyeti için “ulus” yaratmak faaliyetine sarıldılar. İlle bir “ulus” yaratmak, bu “ulusun” “bu topraklarda” öteden beri varolduğu efsanesini resmi tarih aracılığıyla ortaya atmak, insanları buna inandırmak ve böylece “bu topraklarda bu devletin var olmasını olağan” bir şeymiş gibi kabul ettirmek derdi. Elbette bir anlamda “serada yetiştirilecek” a’dan z’ye üretilecek bu “ulus” “tek dil, tek ideal, tek kültür, tek ideoloji” sahibi de olmalıydı. “Kaynaşmış” olmalıydı. Hatta “sınıfsız” bile olmalıydı. Çünkü başka türlü, yaratılmak istenen yaratığın “tutmaması”, çatlayabilmesi, parçalanması olasılığı korkusunu da taşıyor(du). Bu korkunun sık sık önlenemez bir biçimde paranoyaya dönüştüğünü de biliyoruz. Bu kadarı da çok demeyin lütfen. Çünkü bu kadarını gerçekleştirmek için akıllara gelmeyecek şeyler yapan devletler ve devlet yöneticileri bile oldu.

19. yüzyıldan itibaren Avrupa’nın sert, sıkı merkeziyetçi devletleri ve yöneticileri bu konuda örnek verilebilir. İlk örnekler olarak. Ama bu, bir yüzyıl sonra farkedilmiş bile olsa, yürümedi. Onca eziyete, onca savaşa, onca katliama, onca iç savaşa ve geçen onca zamana rağmen halklara ne renkleri unutturulabildi, ne ülkeleri, ne ana-babaları, ne dilleri, ne gelenekleri, ne görenekleri...

Ve gerek halkların uzun yıllardan beri aralıksız sürdürdükleri mücadeleler, gerekse devletlerin yeni ve, haydi “akıllı” diyelim, akıllı yöneticileri “zararın neresinden dönersek kârdır” yaklaşımıyla devlet-ulusta ısrardan vazgeçip federal yapıları benimsemeye başladılar. Halkların kendi işlerini bizzat yürütmelerini kabul ettiler. Merkezi devlet yapısı yerine yerel yönetimlere daha çok alanda ve gittikçe daha geniş yetki tanıyan devlet yapısı benimsendi.

Özellikle 1940'ların ikinci yarısında başlayan bu gidiş, bu gelişme, 1960'lardan itibaren giderek hızlandı ve günümüzde sürüyor.

Türkiye Cumhuriyeti başta bölgemizdeki birçok devletin gözler kapalı örnek aldığı, hatta tıpkısının aynısını kopyaladığı resmi adıyla Fransa Cumhuriyeti, bizim tanımlamamızla Fransız devlet-ulusu ve hatta devlet-ulusun yaratıcısı ve ithal edicisi, bile Mart 2003'te Anayasası'nda değişiklik yaparak Fransa "république décentralisée"dir ilkesini kabul etti. Yani artık Fransa desantralize bir cumhuriyettir. Yani Fransa merkezi olmayan bir cumhuriyettir. Yani Fransa merkezi devlet yetkilerinin bir bölümünü yerel yönetimlere devretmiştir. Devretmektedir. Devretmeye devam edecektir. Ediyor da... Bunu bütün Fransızca bilenlere veya Fransızca bildiklerini sananlara duyurmak istiyorum. Çünkü Fransa'dan bildikleri 1950'lerin veya 1960'ların lise yıllarındaki tarih dersleriyle sınırlı kalmış okumuş yazmışlarımızın ve bilhassa kimi köşe yazarlarımızın bunu artık duymaları, bunu artık bilmeleri gerekiyor. Fransa'da "iyi yürümeyen", "iyi çalışmayan" her şey, bu devlet yapısı bile olsa, zamanı gelince, dayatınca düzeltilir. Reforma tabi tutulur. Yanlışta ısrar edilmez. Oysa Fransa'yı taklit edenler yanlışta ısrar ediyorlar. Bunu örnekleriyle göreceğiz.

AB bünyesinde geçmişte devlet-ulus yapısını benimsemiş devletlerin tümü bugün federal yapılara geçmiş durumdadır.

Dahası AB bizzat kendi düzenlemeleriyle, kendi tüzel kurallarıyla yerel yönetimlere daha çok ve daha geniş yetkiler tanınmasını öneriyor, devletlerin kimi yetkilerini yerel mekanizmalara bırakmasını istiyor.

AB bizzat kendisi federal veya konfederal bir yapıya doğru ilerliyor.

Evet günümüzde AB’de tarihin yürüyüşü bu yöndedir. AB ve bünyesindeki devletler böylece çağın, 21. yüzyılın sorduğu kimi sorulara doğru cevap verebileceklerini, kimi dertlerini bu yoldan çözebileceklerini sanıyorlar. Böylece aynı zamanda halkların kimi arzularını karşıladıklarını da umuyorlar. Bunlar az şey sayılmamalı. Hele öte yanda bağırın, hançerelerini yırtan halklarının seslerini duymamakta ısrar eden devlet-ulusların var olduğu bilinince. Bu sorumsuzluklar görülünce.

Nitekim hepimiz biliyoruz ve görüyoruz : Avrupa’daki ve AB bünyesindeki bu değişimler, bu yenilikler Türkiye Cumhuriyeti’ne ve bölgemizdeki diğer devletlere henüz yansımış değil. Oysa Türkiye Cumhuriyeti ve bölgemiz devletleri devlet yapısı konusunda 1920’lerden itibaren Avrupa’yı ve özellikle Fransa’yı örnek aldılar. Neden Fransa ve Avrupa devletlerinin diğerleri, tümü, devlet yapılarına çağın ihtiyaçlarına göre çeki düzen verirken, kendilerini düzeltirken, değiştirirken, bizimkiler 1920’lerin artık modası geçmiş devlet modelinde ısrar ediyorlar? Neden?

Bunun nedenlerini mutlaka araştırmamız lazım. Burada bu konudaki kimi ipuçlarını bulmaya ve sunmaya çalışıyorum. Mutlaka dahasını da araştırmak gerekiyor. Bu önemlidir çünkü bu devletlerin de yapılarını mutlaka değiştirmeleri dayatıyor. Bunun için de araştırmalarımız ve sonuçları işe yarayabilir diye düşünüyorum. Çünkü Avrupa türü devlet-ulus örneklerini ve hele “yayılmacı” niteliği ve kendine özgü ve birazdan açıklamaya çalışacağım nedenler sonucu Fransız usulü devlet-ulusu kopya eden bölgemizin, halklarına düşman devletlerinin bu “kendi ulusunu” inşa işine 1920’lerden, 1930’lardan sonra başlaması ve en çekilmez rejimleriyle halklarını, yani bizzat kendi yurttaşlarını, neredeyse bir yüzyıldır inim inim inletmelerine artık bir son verilmesi gerektiğine inanıyorum.

Bugün bu devletlerin bütün yaptıklarına, yurttaşlarına reva gördüklerine rağmen devlet-ulus konusunda başarılı olamamaları da burada bir kez daha devlet-ulus belasının her zaman ve her yerde gerçekleşmesinin mümkün olmadığını yeni bir örneğidir. Yeni bir biçimde ispatıdır. Çünkü “kendi ulusunu” inşa 19. Yüzyılda mümkün değildi veya çok ama çok zordu, 20. yüzyılda ya asla mümkün olamadı. 21. Yüzyılda ya iflasla bitecektir, ya da federal yapıya geçmek, federal yapıyı, geniş özerkliği içeren yeni bir devlet yapısını benimsemek zorunda kalacaktır.

Bugün Irak Cumhuriyeti'nin iflası bu bağlamda hiç mi hiç yabana atılamayacak bir örnektir. Daha birkaç yıl öncesine kadar “Irak ulusu” “Irak ulusu” diye diye hançerelerini yırtanların bugün gıkı çıkmıyor. Çünkü Irak Cumhuriyeti'nin diğer halklar yanında Arap ve Kürt halklarını zorla, binbir eziyet ve akıl almaz katliamlarla “eriterek”, zorla birbirine benzetererek, tek dil konuşdurarak yaratmak istediği “Irak ulusu” “olmadı”. İnşa edilemedi. Irak serasında “ulus” yetiştirilemedi. Onca katliama, onca kan dökmeye, insanları yurtlarından alıp binlerce kilometre ötelere götürmelere ve daha binbir eziyete karşın “Irak ulusu” yaratılamadı. Yaratılması da mümkün değildi. Bunu defalarca vurgulamakta yarar var. Irak Cumhuriyeti isimli devlet-ulus macerası sıfırı tüketti. Sıfırda tükendi. Irak Cumhuriyeti iflas etti. Bugün Irak devlet-ulusunun yerini federal yapılı bir devlet aldı. Evet mutlaka bu geçişin, bu oluşumun, kısacası bunun başka türlü bir biçimde yapılması, başka bir yöntemle gerçekleştirilmesi tercih edilirdi. Halkların ve bilhassa toplumsal sınıfların özelemlerine koşut olarak. Bu önemli, ayrı ve asla ihmal edilmemesi gereken bir konu. Ama bizi burada, bu çalışma açısından ilgilendiren Irak sivil ve askeri takımlarının, bu takımlara siyasetbiliminde “elitler”, veya sadece “elit”, veya “seçkinler” deniyor, bildiğiniz gibi, Fransa Cumhuriyeti'nin yarattığı ve halkların başına bela ettiği devlet-

ulus kopyacılığında nasıl sınıfta kaldıklarının, kopyacılıkta nasıl iflas ettiklerinin altını çizmek. Bu takımlar Fransa'yı kopyacılıkta bir askeri darbelerini bir 14 Temmuz'da yapmaya kadar bile götürdüler. İşin ölçüsünü tamamen kaçırdılar. Sanki devlet-ulus modeli Fransa'da "başarılı olmuş" ta "Irak'ta da başarılı olacak" diye halklarını, yurttaşlarını gözlerini kırpmadan ezdiler. Her şeye rağmen halklar direndiler. Direndiler ve saati gelince rövanşlarını almasını bildiler. Evet Irak'taki merkezi ve hotzotcu devlet aynı zamanda katliamlarla, kitlesel öldürmelerle bile "Irak ulusunu" yaratamadı. Örneğin Halebçe'yi T büyük harfle Tarih hiç bir zaman unutmayacaktır. Kürt halkı başta bölge halklarının tümü. Asla.

Irak örneği herkese ve hele en başta komşularına örnek olacak mı? Göreceğiz.

Fransa taklitçiliğinde Afrika'dan da örnek verebilirim. Başkenti Niamey'in mütevazi Üniversitesi'nde, iki ayrı zaman diliminde, bir süreliğine ders vermeye gittiğim Afrika'nın ve dünyanın en yoksul devletlerinden ve 1960'dan itibaren bağımsız (Fransa sömürgeciliğinden) Nijer'de (Güney komşusu ve petrol zengini Nijerya Federal Cumhuriyeti ile karıştırılmamalı) Niamey havalanına indiğimde ilk gördüğüm dev bandrolların, ve dikkatinizi rica ediyorum, Fransızca yazılı olarak "Yaşasın Nijer ulusu", "Nijer ulusunu yaratmak için ileri!", "Ulusal birlik için ileri!" ve bu türden bandrollar olması karşısında ağlamalı mı ağlamamalı mı diye durakladım. Pes !

Bu ve benzeri bir dizi bandrol birçok halklı, birçok dilli bu şirin ülkeye tam anlamıyla haksızlıktı(r). Birçok dil kullanan öğrencilerim, değişik birçok halktan çocuklardı. Ben bile o süreler içinde Nijer nüfusunun belli bir çoğunluğunca konuşulan Hausa halkının dilini öğrenmek üzere ders çalıştım. Epey sözcük ve birçok

cümleyi aklıma ve defterlerime yazdım. O günlerde tuttuğum defterlerimi ve kitaplarımı hâlâ saklıyorum.

Ama bu devlette Fransızca resmî dildi ve halkın büyük çoğunluğu bu dili bilmiyor(du)... Aklıma elbette hemen Mustafa Kemal'in 1920'lerin başında o zamanki telafuzu ve yazılışıyla "Türkiye Cumhuriyeti" için resmi dil olarak birara Fransızca'yı seçmeyi düşündüğü geldi.

Bakalım "Nijer ulusunu" yaratmak sevdası ne kadar sürecek? Ama şimdiden yazayım Nijer'de tanıdığım ve oradaki isimleriyle "Çölün Mavi Adamları", giysilerinin tümü çünkü mavinin değişik tonlarından, Tuaregler, Tuareg halkının en okumuş ve yazmışları, en akıllıları bu konuda hiç te Nijer devlet-ulusu ile aynı fikirde değiller ve Nijer'in kuzeyinde, kuzeybatısında ve Mali'de ve Tuareglerin bulunduğu diğer bölge devletlerinde seslerini duyuruyorlar.

Umarım buraya kadar anlattıklarımla devlet-ulus yazmak gerektiğini, çünkü bu kavramla kurulan bir devletin "kendi ulusunu" yaratmak için ne yapmak istendiğinin vurgulandığını kısaca anlatabildim. (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için Devlet-Ulus isimli kitabıma bakılabilir. Alan Yayıncılık, İstanbul, 1995. Tanımlar için s. 7'den itibaren.)

Ama şunu da eklemeliyim : "Doğru söz, doğru kavram, veya sadece gerçek, pabuçlarını giyene kadar yalan söz, yanlış ve yanıltıcı kavram, veya yalan, bir dünya turu atıp döner" diye şık bir deyiş vardır. Bilirsiniz. Bu maalesef öteden beri böyledir ve hemen değişmesini beklesem de mutlaka değişeceğini biliyorum. Evet bu deyişin bundan sonra da doğru olacağını ileri sürmek yerinde olmaz. Ancak bu "ulus-devlet" derdinden ben bile nasibimi aldım. Anlatayım :

İspanya ve Bask Gerçeği başlıklı kitabımın (Pêrî Yayınları, İstanbul, 2004) arka kapak yazısını ben yazmadım. Yazıldıktan sonra da yayımından önce okuma fırsatı bulamadım. Yazan arkadaş ise Türkiye'deki yanlış kullanımın etkisiyle orada "ulus-devlet"i kullandı. Düşünün yıllardan beri ders ve seminerlerinde, konferanslarında, değişik çalışmalarında ve hatta adı geçen kitapta bile bu kullanımın yanlış olduğunu, asla kullanılmaması gerektiğini ve doğrusunun devlet-ulus olduğunu yazıp duran benim başıma geldi bu. Bugün hâlâ bu deyişi kullananlar var. Hatalı kullanılan bir kavram doğrusunun yerini alıp neredeyse onun pabuçunu dama atmak üzere. Ama artık bu yanlış kullanıma dur denilmesi ve bunun düzeltilmesi gerektiğini bir kez daha yazmalıyım.

Türkiye Cumhuriyeti'nde Kürt, Çerkes, Laz, Süryani, Ermeni halklarına ve diğerlerine eziyet ederek ille "Türk ulusu" yaratmak sevdası 1930'ların başından bu yana sürüyor. Bu konuda değerli bilimadamı, iyi insan, bu konularda yol açıcı dostum İsmail Beşikçi'nin bu alanda ilk olma özelliği de taşıyan birçok kitabında dünya kadar bilgi, belge ve yorum bulunuyor. Değerli bilim adamı, meslektaşım Baskın Oran'ın da devlet yapılarındaki değişimleri herkesin anlayacağı biçimde kitaplarında ve Radikal gazetesindeki makalelerinde ve dizi yazılarında aktardığını burada anmak lazım. Bu çalışmaların herkesin işine yarayacağından eminim.

Bugün Avrupa'da ve dünyada devlet yapıları alanında varılan tarihi aşamada, bugünkü dünya ve bölge koşulları içinde bölgemizde devlet-ulus "sevda"sında ısrar intihara benziyor. Evet bu konuda reform yapmak istemeyen her devlet iflas edecektir. Devletlerin iflası onların aynı zamanda intiharı da demektir. Bugün devlet-ulusun niteliği sorgulanıyor. Devlet-ulusun düzeltilmesi gerektiği vurgulanıyor. Buna herkes yanıt vermeye çabılıyor. Devlet yöneticileri veya devletin kimi yöneticileriye ısrarla kulaklarını

tıkıyorlar. Bunlar ve bunlarla aynı “çeşmelerden su içenler” devlet-ulusun en iyi yapı olduğuna inanıyorlar veya inanıyor gibi yapıyorlar. Devlet-ulusun öteden beri gelen ve sonsuza kadar sürecek en iyi yapı olduğunda ayak diriyorlar. Kendilerini yeterince sorgulamıyorlar. “Öbürünü” veya farklı şeyler söyleyenleri hiç dinlemiyorlar. Bu kabul edilir bir durum olamaz.

Lenin olsaydı “Ne yapmalı?” diye sorardı. Ve yanıtını bizzat kendisi şöyle verirdi :

“Bu devletleri yıkmalı yerlerine daha özgürlükçü, daha adil, daha eşitlikçi, daha dürüst, halklarına eziyet etmeyen, asıp kesmeyen, çıkardığı kanunlara önce kendisi saygılı, yere düşen kadın ve erkekleri ve çocukları tekmelemeyen polislerle sahip, kadınlar ve çocuklar başta bütün yurttaşlarına daha saygılı, yerinden yönetilen, federal yapılı, toplumsal demokrasiyi de içermiş devletler kurmalı veya daha güzeli Ortadoğu Birleşik Devletleri adı altında her halkın kendini özgürce ifade edebileceği, kararlara katılan ve bu kararları yürüten insanlardan, yurttaşlardan, halklardan oluşan ve güler yüzlü hakiki sosyalizme doğru emin adımlarla yürüyen bir yeni yapılanma, federal veya konfederal bir devlet yapısı benimsenmeli.”

Bu mümkün mü? Evet mümkün. Mutlaka kolay olmayacak, ama mümkün. Biz belki göremeyebiliriz ama çocuklarımız ve torunlarımız görecek. Bundan eminim.

AB ile müzakerelere başlayan Türkiye Cumhuriyeti’nde, devlet yapısında AB tüzel düzenlemelerine ve AB üyesi devletlerdeki devlet-ulusun federal yapıya gidise uygun yönde bir dönüşüm yaşanabilir mi? Yaşanacaktır demek olası. Genel olarak dünya devletlerinde de yaygın devlet yapısının federasyon ve konfederasyon olduğunu da bilince umutlu olmakta sakınca görmüyorum. Nitekim o günlerdeki Başbakan Recep Tayyip

Erdoğan 21 Kasım 2004'te Edirne'de yaptığı konuşmada "Edirne, Edirne'den yönetilmelidir." diyerek bu konuda bir işaret verdi. Başbakan aynı konuşmasında, "desantralizasyon/ademi merkeziyet" sözcüklerini de telafuz etti. Türkiye'de yanılmıyorsam bir Başbakanın ağızından ilk kez bu sözcükler duyuluyordu. Merkezi devletin kimi yetkilerini yerel yönetimlere aktarması anlamına gelen bu yaklaşım az şey değil. Bu aynı zamanda yerinden yönetimin, yerel yönetimlere kimi devlet yetkilerinin devredilmesinin, yerel yönetimlere daha çok ve daha geniş yetkiler verilmesinin kimi devlet yöneticilerince bilindiğini, anlaşıldığını göstermesi açısından da önemlidir. Elbette bu yeterli değildir. Çünkü Başbakandan beklenen sadece söylemek değildir, icra etmektir, gerçekleştirmektir, yapmaktır. Ama söylenmesi de bir yerde niyet belirtilmesi olması açısından es geçilmemelidir.

Öte yandan Türkiye'de gerek siyasi partilerin kiminin programında yer alan ilkeler, sivil toplum örgütlerinin kiminin düzenlediği seminerler, açık oturumlar, paneller ve sempozyumlar da devlet yapılarında özerkliğin, federal yapının, konfederal yapının daha çok insan tarafından öğrenilmesine, bilinmesine yol açıyor. Böylece devlet-ulus türü devlet yapısının tek ve en yaygın olduğu sanısı yıkılıyor. Federal ve konfederal yapıli devletlerin Avrupa'da, Asya'da, Afrika'da, Amerika'larda dünya nüfusunun ezici çoğunluğunu kapsadığını öğrenenlerin sayısı arıyor. Bu yabana atılır gibi değildir.

Türkiye'de örneğin "Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşmesi" ile "Bölgesel ve Azınlık Dilleri Avrupa Sözleşmesi"nin varlığı artık birçok insan tarafından biliniyor. Bu da önemlidir. Çünkü bunlar bilinince, devletler arasında imzalanan ve bu açıdan devletler hukuku düzeyinde garanti altına alınmış olan bu belgelerdeki ilkelerin elde edilmesi için mücadele verenlerin gönderme yapabilecekleri ciddi kaynaklar, ciddi belgeler de

biliniyor demektir. Bu tür kaynaklar, bu tür belgeler bir gün veya başka bir gün herkesin işine yarayabilir. (“Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşmesi” ile “Bölgesel ve Azınlık Dilleri Avrupa Sözleşmesi” konularına Devlet-Ulus isimli kitabımda değiniyorum : A. g. k., s. 134-146.)

Bu satırları Kürdistan’ın değişik noktalarından “Kürt sorununda demokratik açılım” için adım atan “Barış ve Demokratik Çözüm Grupları”nın Türkiye’ye giriş yaptıklarının ertesi günlerde yazıyorum. Bu girişimin barış getirmesini ve barışla birlikte devlet yapısında özerkliğe veya federal yapıya doğru olumlu bir yönelişe yol açmasını umuyorum.

Türkiye’de alttan ve üstten gelen değişim arzusu tüzel düzenlemelere yansiyarak merkezci, hotzotcu, başa bela devlet-ulustan yerel yönetimlere daha çok yetki tanıyan, kararların, uygulanacakları mekanlarda, bu kararların uygulanacakları coğrafyalarda ve onları uygulayacak ve bu uygulamalardan etkilenecek insanlar, kadınlar, erkekler, gençler ve çocuklar, yurttaşlar, halklar tarafından alınmasını sağlayacak devlete, giderek federal yapılı bir devlete dönüşmesi bugün mümkün görünüyor. Çünkü çatırdayan devlet-ulusun dertlerine, bizzat kendisinin doğurduğu sorunlarına çare bulmak için başka yol kalmadı.

Evet devlet-ulus yapısını benimseyen devletler “kendi ulusunu” yaratmak için çok zulüm yaptılar, çok insan öldürdüler, çok acı verdiler, ama artık bu bitti veya artık bitmesi gerek. Bu alanda bulunan çarelerden biri federal devlet yapısıdır. Halklarını yitirmek istemeyen bütün devletlerin benimsediği akılcı yol yani. Her devletin içinde de her halkın kendi sesini, kendi müziğini, kendi türkülerini duyuracak. Başka çaresi kalmadı çünkü artık.

Yerinden yönetim, federal yapı sadece siyasi ve idari bir çare olarak ele alınmamalıdır. Çünkü sadece siyasi ve idari bir çare değildir. Bu çare çok boyutludur : Onun çünkü aynı zamanda ekonomik, kültürel, toplumsal, eğitsel ve toplumsal psikolojik boyutları da vardır. Ve bu açıdan ülkelerin kalkınmasına, büyümesine, gelişmesine, insanların daha iyi öğrenim ve eğitim almalarına, kültürel açılardan daha iyi donatımlarına da yol açacaktır. Açıyor da.

İspanya Krallığı'nda ve geniş özerklikli devlet yapısını benimseyerek yarattığı "özerk topluluk"larda, örneğin Euskadi'de (Bask Ülkesi) ve Katalonya'da, veya Fransa Cumhuriyeti'nin özel özerklik statüsüne sahip Korsika adasında gözlemlediklerimiz bu konularda binbir dersle doludur. "Kendi kendilerini bile yönetemezler" denilip yüzyıllardır, onyıllardır ikinci veya üçüncü sınıf vatandaş muamelesine reva görülen yurttaşların ülkelerini, kendilerini, geleceklerini, kendi kaderlerini ilgilendiren meselelerde bizzat kararlar almaları, bunları bizzat uygulamaları ve uygulamalarının sonuçlarını kendi gözleriyle görmeleri başlı başına büyük bir öneme sahiptir. Bunun adı bizzat sorumluluklar üstlenerek yurttaşlık alanında ilerlemektir.

Bu alanda siyasetçilere elbette büyük görevler düşüyor : Herhangi bir sorun için gerekli ve yararlı VE O TARİHİ ANDA GERÇEKLEŞTİREBİLİR OLANI konuyu çözmek için masaya oturanlar bulacaktır. Bu da siyaset yapanların görevidir. Bizim araştırmalarımız, incelemelerimiz ve bunlara dayanarak ileri sürdüğümüz sonuçlar sadece birer öneridir ve belki siyasetçilerin ve soruna çare bulmak için masaya oturanların işine yarayabilir.

Evet ben federal yapıdan yanayım. Bu federal yapı avrupalı renk te taşıyabilir, amerikalı bir renk te, asyavari bir renk te, yepyeni ve kendine özgü bir renk te... Rengini ve biçimini bu işin tarafları tayin

ederler. Siyasi taraflarından, siyasetcilerden, meseleyi çözmek için çare arayanlardan söz ediyorum, taraf olduklarını beyan edenlerden değil.

Federal yapıya sahip veya yerel birimlerine geniş özerklik tanımış olan devletlere bakınca kimi saptamalar yapıyorum ve bunları devlet-ulusların yarattığı dertlerden kurtulmamız, kurtulabilmemiz için sunuyorum. Federal yapıya neden gidildiğini tarihi verileriyle, niçinleriyle açıklamaya çalışıyorum, anlatıyorum. Belki işimize yarayabilir umuduyla. Ama ille onları aynen alıp kopya etmek arzusuyla değil. Çünkü her devletin, her halkın, her toplumun kendine özgü yapısı, kuralları, koşulları vardır ve herkes kendi çaresini bizzat kendisi bumalıdır. Başka örneklerden varsa gerekli ve yararlı deneyimleri paylaşarak. Hele bizim gibi kopyacılıktan çok çekmiş ve kopyacılığın günümüzde nasıl iflas etmiş olduğunu bilenler, görenler açısından.

Önerilerimi bu alanda daha önce yayınlamak olanağı bulduğum makale ve kitaplarıma, sürekli ve düzenli olarak yaptığım gözlemlerime dayanarak burada bir kez daha ve yeni gelişmeleri de göz önünde bulundurarak sunuyorum.

Federal yapının, yerinden yönetimin kimi sorunları çözmekte kolaylaştırıcı yanı olduğu kesin. Devlet-ulus belasıyla kıyaslanınca bunun tartışılacak bir tarafı da yok. En çarpıcı örneklerinden biri İspanya Krallığı'dır. Diğer Fransa Cumhuriyeti.

Elbette her ikisinde de federal yapı herkesin, her halkın, her yurttaşın arzuladığı, istediği biçimde değildir. Ama şu an var olandan çıkarılacak dersleri görmemezlikten gelmek lüksümüz de yoktur. Federal yapılara sahip devletleri ve deneyimlerini yakından bilmek çok yararlı oluyor. Olacaktır. O deneyimleri alıp kopyalamak için değil. Kopyacılığın ne kadar komik sonuçlar, ne kadar vahim ve dramatik sonuçlar doğurduğunu ve kopyacılıkta ısrarın iflasla

bittiğini/biteceğini biliyoruz. Daha yapılması gereken dünya kadar iş ve araştırma var. Federal yapıya, geniş özerkliğe gidiş AB üyesi devletler için bir mecburiyetten doğmuştur. Önemli olan onları bu yöne iten dinamiktir. Bu çalışmada bunu belirtmeye çalışacağım. Dahası federal yapı sadece Avrupa markasını ve burjuva demokrasisi damgasını taşıyor. Başka birçok örneği var. Bunları değişik yapıtlarımda belirttim, burada da kimine dikkat çekeceğim. Türkiye’de maalesef bu konudaki örneklerin, bırakın tümünü en yakınımızda olanları bile bilinmiyor. Bunları tanıtmak, bilgilerini iletme bizim görevimizdir. Herkesin, hepimizin önce bilgi sahibi olmamız lazım. Okumak, bilgi sahibi olmak lazım fikir beyan etmeden önce. Bilinen bir gerçektir bu.

Ayrıca böylece siyasetçilerin devlet-ulus belasından çıkışın yolunu bulabileceklerini de umuyorum.

Avrupa’daki bütün devletleri devlet-ulus yapısına sahip sanmak cehaletir. AB üyelerinin tümünün öteden beri devlet-ulus modeline sahip olmadıklarını, onların da bundan çıkmaya başladıklarını bu çalışmada sergilemeye, anlatmaya çalışıyorum. AB bünyesinde ve bütün Avrupa’da bu alanda son elli veya altmış yılda bulunan çarelerden biri federal devlet yapısı oldu. Halklarını ve böylece coğrafyalarının bir parçasını da yitirmek istemeyen bütün devletlerin benimsediği akılcı yol budur. AB bünyesinde ve üye her devletin kendi sınırları içinde bu yönde çok açık bir gelişme yaşandı ve yaşanıyor. Devletler üstü düzeyde ise AB’nin Avrupa Federasyonu veya Avrupa Konfederasyonu yaratılmak isteniyor : Resmi ismi belki Avrupa Birleşik Devletleri olacak/olabilir.

AB ve AB üyesi devletler bünyesindeki gelişmelere benzer birçok örnek daha verilebilir. Bütün bu örnekler devlet-ulus yapısının tek devlet yapısı olmadığını, bu yapının neredeyse bütün devletlerce

terkedildiğini ve federal yapılara gidildiğini, bunların hiç bir yerde bölünmeyle sonuçlanmadığını da eklemek olası.

Bunları yazarken asla siyaset yapmıyorum. Keşke fırsatım olsa da düşüncelerimi siyasi alanda da ifade edebilsem veya önerebilsem. Çalışmam bu anlamda bir yerde sadece bir sesli düşünce olarak ta algılanabilir. Nitekim gelişmeleri nedenleri ve nasıllarıyla aktarıyorum ve objektif ölçütlere öncelik veriyorum. Çünkü öncelikle bu bilgilerin en geniş halleriyle bilinmesini arzuluyorum. Sonrasında isteyen istediği sonucu bizzat ta çıkarabilsin diye.

Federal yapının, çok yönlü ve geniş özerkliğin hayata geçirilmesi için siyasi mücadele veriliyor ve verilmelidir de. Bir siyasi parti bunu programına da alabilir. Çok ta iyi olur. Bilim adamı ve kadını, araştırmacı, gazeteci olarak, kadınlar ve erkekler, gençler ve daha azgençler, bizler de siyasete girip kendi önerilerimizi gerçekleştirmeye çalışabiliriz. Bu kitap bu konudaki çalışmalara belli bir katkı sunabilirse amacına ulaşmış olacaktır.

İTHAL EDİLEN DEVLET-ULUS : ÜÇ TARİHİ DALGA

Bugün Avrupa başta, gelişmiş Batı devletleri olarak isimlendirilenlerin dışında, devlet-ulus yaratılması, inşası, kurulması, kurulmasına girişilmesi alanında üç büyük tarihi dalgaya tanık oluyoruz :

Birinci dalga Birinci Savaş'ın hemen öncesinde, esnasında ve hemen sonrasında kendini gösterdi : Geçmiş yüzyılların çağa artık yanıt veremeyen, vermekte zorlanan kof, içi geçmiş imparatorluklarının paramparça edilmesi, dağılması, dağıtılması sonucunda ortaya çıkan devlet-uluslar.

Yakından bildiğimiz örneğiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun Ortadoğu devletlerinin tümünü doğurmasını alabiliriz. Orta Avrupa, Avrupa'nın Akdeniz ayağı ve Balkanlar için ise hem Osmanlı İmparatorluğu'nun hem Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılmasını anabiliriz.

Dağıtılanların yerlerini devlet-ulus yapısını benimseyen bağımsız devletler yanında bir dizi yönetim biçimi de aldı : Fransa ve İngiltere yönetimindeki/eğemenliğindeki "mandat" rejimleri gibi...

Bu arada 1917 Devrimi sonrasında Çarlık Rusyası da çalkalandı ve o geniş coğrafyada federal yapıyı benimseyen ve bugünden bakınca devlet yapısı bağlamında son derece ilginç dersler yüklü Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) kuruldu.(SSCB'deki federal yapıya ilişkin kimi bilgileri Devlet-Ulus isimli kitabımda bulabilirsiniz : A. g. k., s. 277-323.)

İkinci dalga İkinci Savaş sonrasında başlayan ve 1960'lı yılların ortasına dek süren dalgadır : Sömürgeci imparatorlukların

çözülmesi sürecini izleyen dönemde kurulan bağımsız devletler dizisini kapsayan yıllar. Fransa, Belçika, İngiltere ve diğerlerinin sömürgelerinin sırasıyla bağımsızlıklarını kazanmaları.

Ancak bütün sömürgelere bağımsızlıkları tanınmadığı gibi, bağımsızlıkları tanınan veya bağımsızlıklarını kimi kez silahlı kurtuluş mücadelesi sonucu elde edenlerin tümü veya tümüne yakını, yine İkinci Savaş sonrasında yaratılan devletlerarası yeni tür yapılanmalarla, örneğin İMF (Uluslararası Para Fonu), Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler ve benzerleriyle yeniden sömürgeleştirildiler. Yeni sömürgecilik dönemi böyle başladı. Güya eğemenliğinden kurtulduğu iddia edilen eski sömürgeci devletlerle yeni tür siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerin kurulmasıyla da eski sömürgecilik yeni bir tarzla sürdürüldü. Yeni sömürgecilik adını verdiğimiz olgu da böyle başladı ve yerleştirildi. Günümüzde yeni sömürgecilik süreci ve doğurduğu sonuçlar ve bunların ortaya çıkardıkları yaşıyor. Bu dönemde bağımsızlıklarını elde eden eski sömürgelerden İngiltere eğemenliğinden kurtulan ama İngiliz etkisi altında kalmayı sürdürenler federal devlet yapısını benimsediler :

Örneğin Hindistan Birliği, Pakistan Federal Cumhuriyeti, Nijerya Federal Cumhuriyeti gibi. (Nijerya'yı Devlet-Ulus isimli kitabımda özel olarak inceledim : A. g. k., s. 198-210.)

Ama Fransa eğemenliğinden zar zor paçasını kurtaran fakat Fransız etkisi altında kalanlar devlet-ulus modelini seçtiler. Cezayir bu konudaki ilginç örneklerden biridir. (Cezayir konusunda Cezayir ve Berberiler isimli kitabıma bakılabilir : Doruk Yayıncılık, Ankara, 1997.)

Üçüncü dalga 1989 sonunda Sosyalist Blok adı verilen devletler topluluğu içinde yaşıyanlar sonucu ortaya çıkan gelişmelerle başladı. Bugün bu dalganın ve etkilerinin tümüyle bittiği

söylenbilir mi? Emin değilim. Ama çok şey oldu, pek çok yeni devlet yaratıldı :

Almanya Demokratik Cumhuriyeti'nin Almanya Federal Cumhuriyeti tarafından "yutulması", Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin çözülmesi, yerine birçok küçük devletin kurulması ve bunlardan Bosna-Hersek isimlisinin federal yapıyı benimsemesi, sürdürmesi. Çekoslovakya'nın federal yapıdan vazgeçmesi ve Çek Cumhuriyeti ile Slovakya isimlerini taşıyan iki ayrı devlet halinde dostca, yani savaşız ayrışması... Kafkasya'da, Karadeniz'in doğusunda ve kuzeyinde Ukrayna, Kırım, Moldavya ve SSCB'deki gelişmeler, savaşlar...

SSCB'nin Rusya Federasyonu'na dönüştürülmesi ve bağımsız birçok yeni devletin ortaya çıkması. Bunlardan Gürcistan gibi birinin o günkü, "yeni" Cumhurbaşkanı yönetiminde Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) "Truva Atı" rolünü üstlenmesi, Çeçenistan'daki savaş, bunun komşularında ortaya çıkardığı yeni tansiyonlar... Ermenistan ile Azerbeyccan arasındaki savaş ve sonrası... Ve bu savaşların, kimi özel nedenleri yanında, aynı zamanda Çarlık Rusyası'ndan yani Rusya İmparatorluğu'ndan ve SSCB'den kalan halklar sorununun devlet-ulus yaklaşımıyla "çözölmek" istenmesinin rolü. İşte Gürcistan kendi sınırları içindeki herkesi tek tipleştirmek istiyor. Aynı şeyi Ermenistan da yapmaya çabılıyor.

1960'ların başından beri süregelen olayların 1989 sonu ve hemen sonrasındaki gelişmelerle kenetlenmesi üzerine dünyayı yeniden, 19. yüzyılın ikinci yarısından günümüze dek taşınan milliyetçiliğin yükselişine yol açtı. Bugün milliyetçilik yeni veya eski savlarla yeniden halkların başına bela olmuş durumda.

Devlet-ulusların inşa sürecinde, yaratılmasında adı geçen devlet yapısının yaratıcısı Fransa Cumhuriyeti'nin 19. yüzyıldan beri ama

özellikle 20. yüzyılın hemen başından itibaren daha belirgin bir biçimde etkisi yadsınamaz. Bu etki özellikle Ortadoğu'da ve Fransız etkisinin tayin edici olduğu Afrika'nın kimi bölgelerinde birincil önemdedir. Fransız etkisi kavramıyla, bütün yönleriyle, bütün yüzleriyle, bütün kulları ve kurumlarıyla Fransa Cumhuriyeti devletini, siyasi ve ekonomik iktidarların bütün odaklarını, bunlarla ilintili bir dizi kanalı, şebekeyi tanımlamak istiyorum.

Fransa ilişkide olduğu Afrika, Asya, Amerika ve Ortadoğu'daki, ki bu coğrafyaya Avrasya'da diyebiliriz, bağımsız devletlere kendi devlet yapısını, kendi toplum biçimini, kendi yaşam modelini ihraç etti. Bu eski veya yeni tür sömürgeciliğin vazgeçilmez ve vazgeçemediği kuralıdır. Böyle davranması sömürgeciliğin ve emperyalizmin doğasına uygundur. İşin en çarpıcı yanı ise bu konuda ona etkisi altındaki coğrafyalardaki elitten, "seçkinlerden", okumuş-yazmışlardan, aydınlardan belki beklemediği, belki beklediği ama ummadığı ölçüde yardım gelmesidir. O kadar ki Fransa sömürgeciliğine ve emperyalizmine karşı silahlı mücadele verenler bile bağımsızlık elde edildikten sonra Fransa türü devlet yapısını, devlet-ulusu, ve Fransız tarzı yaşam biçimini aynen almaktan çekinmediler. Fransız kültürüyle "yıkılmış" bu seçkinler, asker ve sivil elit, Fransız usülü jakoben devletin, ülkelerinin "okumamış yazmamış insanları için en uygun" olduğuna karar verdiler. Bu aydın takımının ezici çoğunluğu, adına konuştukları insanların, halklarını tanımıyorlardı. Bağımsız devletlerin başına gelenler veya getirilenler kendi toplumlarının yabancıydılar.. Ama "reçete" olarak yabancı malı, ithal malı reçete kullanmakta asla tereddüt etmediler. Bunun acısını bir süre sonra duysalar bile.

Aslında Fransa Cumhuriyeti, Napolyon Bonapart'ın Fransa Burjuva İhtilali'nin "Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik" ilkelerini ve "cumhuriyet rejimini" (Tırnak içinde çünkü o günkü anlamı farklıydı, bu anlamın içinde "ulus yaratmak" üzere sıkı merkezîyetçi bir "devlet" kurulması arzu ve düşüncesi de bulunuyordu) bayrak gibi taşıyarak İtalya ve Almanya'dan itibaren bütün Avrupa'ya savaşla yaymak istediği dönemin dışında devlet-ulus modelini silah zoruyla dayatmadı. Buna ihtiyacı da olmadı. Çünkü silah ve savaş yerine başka tür "kanalları", daha "yumuşak" şebekeleri bulunuyordu.

Tekrar etmekte yarar da var : Fransa mutlaka kendi modelini ihraç etmek istiyordu ama aynı zamanda ilgili coğrafyalarda zaten bu modelin "en iyi ve en yararlı" olduğuna inanan insanlar da vardı. Yani ihraç arzını karşılayan ithal talebi de söz konusuydu. Satan, satmak isteyen vardı, alan, almak isteyen de. Dolayısıyla iş epey kolaylaştı.

TARİHİ KANALLAR

Burada bu kanallardan ve şebekelerden en bilinenleri sıralayabiliriz :

1-Askeri Okullar : Fransız Burjuva Devrimi'nin ilkelerinin, fransızcı fikirlerin, yaşam tarzının, Fransa devlet modelinin, ordusunun örgütleniş biçiminin yaygınlaştırılmasında en belirleyici yolların başında geliyor. Fransa'daki askeri okullar yanında diğer ülkelerde Fransız subayların yardım ve katkılarıyla oluşturulan, kurulan askeri okullarda yapılan eğitim, verilen öğrenim, yani öğretilenler ve aktarılanlar, staj ve benzeri etkinlikler tayin edici roller oynadı.

Sömürgelerin, "dost ve müttefik devletlerin" en akıllı, "geleceği en parlak" gençlerinin bu tür okullarda yetiştirdiği biliniyor. Bu sadece geçmişte kalmış bir şey de değildir, günümüzde de sürüyor.

2-Diplomatik İlişkiler : Sömürgelerden veya diğer devletlerden Fransa başkentine gönderilen diplomatların pariziyen ve fransız yaşam tarzının etkisinde kalmaları. Dış görünüşe, başkentteki sınırlı çevrelerinde gördüklerine kolayca aldanan bu diplomatların birçoğunun, "Fransa'da her şey mükemmel, her şey çok iyi, kendi devlet yapımızda ve ülkemizde de fransız modelini uygularsak bizde de işler mükemmeleşir, işler yoluna girer, her derdimizin çaresini buluruz" düşüncesine kapılması. Devletlerinin yöneticilerini de bu konuda etkilemeleri. Diplomatların veya başka nedenlerle Fransa'ya gönderilenlerin kimi, Fransa Cumhuriyeti devletinin kendisine ve/veya aile üyelerine gösterdiği kolaylıklara

kanarak Fransa'nın "memuru" rölünü de oynayabildi. Bunun da pek çok örneği bulunuyor.

3-Misyonerlerin rolü : Katolik ve/veya protestan kiliselerin temsilcilerinin etkisi. Sömürgeciliğin ve onun kendisiyle birlikte Fransa'dan taşıyıp getirdiği her şeyin, misyonerlerle birlikte, hıristiyanlığın yayılmasına koşut olarak yürüdüğünü biliyoruz. Hıristiyanlık varılan coğrafyalarda daha önce varolan dinlerle, mezheplerle ve inançlarla rekabete girişerek halkların kimi bölümlerini değişik biçimlerde kendisine bağlamasını bildi. Böylece halklar arasında yeni bölünmeler ortaya çıktı. Bu bölünmelerin sürgitmesi için gereken her şey yapıldı. Afrika'da birkaç yıl önce Burundi ve Ruanda'da yaşanan dramlar bunun günümüzdeki örnekleridir. Bugün yine Nijerya'nın kuzey bölgelerinde görülen dinsel nitelikli çatışmalar da bu bağlamda irdelenebilir. Nihayet Cezayir'de Berberilerin öteden beri hıristiyanlık veya yahudilikle müslüman kitlelerden koparılmak istenmesi ve bunun belli ölçüde başarılması da anımsanabilir. Burada aynı zamanda önemli olan hıristiyanlıkla birlikte avrupalı yaşam tarzının benimsenmesine kapıların açılmasıdır.

4-Fransız tüccar, sanayici, sömürgeci güçlerin, devlet temsilcilerinin bizzat getirdikleri, gösterdikleri, yaptıkları, övdükleri. Döşenen demiryolları, açılan fabrikalar ve bunlarla birlikte taşınanlar... Fransa'da Doğu dillerinin öğretilmesi, öğrenilmesi için iki yüz yıldan fazla bir süre önce kurulan İNALCO (Doğu Dilleri ve Uygarlıkları Ulusal Enstitüsü) bugün on bin kadar öğrencisiyle dev bir kurumdur. Yıllardır bu okul Fransız sömürgeciliğine ve emperyalizmine memur anlamında en iyi ajanlarını yetiştirdi ve yetiştirmeye devam ediyor. Doğu

lkelerindeki dillerin öğrenilmesi, uygarlık, alışkanlık ve geleneklerin bilinmesi, bu ülkelere “girişi” ve oralarda “kaynaşmayı” kolaylaştırıcı roller oynuyor elbette.

5-Fransızca eğitim yapan kültür merkezlerinin, okulların, liselerin, üniversitelerin bu ülkelerde açılması ve yerel elitin yetiştirilmesi için ciddi ve kalıcı ugraş verilmesi. Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulan ve günümüze kadar gelen en bilinen rnek Galatasaray Lisesi’dir. Ancak birçok “saint”li, “aziz”li, lise daha bulunuyor. Sadece Türkiye’de değil daha birçok devletin sınırları içinde de. Türkiye örneğini alacak olursak Galatasaray lisesi mezunu ne kadar çok elitimizin bulunduğunu anımsayabiliriz.

6-Sömürge ve/veya yarı sömürge veya bağımsız devletlerden Fransa’ya gönderilen burslu öğrencilerin yarattıkları “köprü”. Kendi insanların en iyi temsilcileri olarak gönderilen, kimi kez sınavlar kazandıktan sonra, ve en iyi okullardan mezun bu gençler çoğu kez kendi “hocalarının”, güya “tarafsız ve bağımsız”, ama aslında ve başka bir boyutta Fransa çıkarlarının, enazınan Fransız tarzı düşünme ve davranışlarının temsilcisi hocalarının fena halde etkisi altında kaldılar, kalıyorlar. lkelerine dönenler, döner dönmez, hocalarının düşüncelerini eleştirmeden, sorgulamadan, bir an bile bunun kendi lkelelerine, kendi toplumlarına, kendi insanlarına uyup uymayacağını irdelemeden uygulamaya koymaktan çekinmediler, çekinmiyorlar. Bu konuda dünya kadar örnek var :

Dünden ve günümüzden. Osmanlı İmparatorluğu’nun burslu ğrencilerinin Paris’te Emile Durkheim, Auguste Comte ve benzerlerinin etkisinde kalıp ve onların yazdıkarının doğruluğuna

gözü kapalı inanıp ölkemizde uygulamaya kalkmaları mutlaka bugünkü sorunlarımızın birçoğunun kökeninde bulunuyor. Günümüzde de benzer şeyleri saptıyoruz : Paris'te doktorasını birlikte yaptıkları "önlü, tartışmasız dünyanın en büyük filozofu" veya "sosyologu" veya düşünürü" türünden sadece Fransa içinde tanınanların savlarını alıp aynen İstanbul'da, Ankara'da, İzmir'de veya Kayseri'de "satmaya" kalkanlar az değil. Fransa siyasi partilerinin etkisiyle benzer düşünceleri ve programları kendi ölkelerinde pazarlamaya kalkan aydınları da unutmamak gerek.

7-Fransa çıkarlarını savunan veya bizzat Fransız medya kurumlarının rolü. Bugün çanak antenler ve bilgisayarlar sayesinde televizyonlar, her türlü yayın ve her türlü bilgi ve kaynakları her yere girebiliyor ve kendi taraftarlarını yaratabiliyor. 19. Yüzyıl sonunda ve 20. Yüzyıl başında, örneğin İstanbul'da, yayınlanan kimi Fransızca gazete ve dergi apaçık bir biçimde ve hatta bazen gazete başlığının hemen altında "Fransız çıkarlarını savunur" vurgusunu bizzat yapmaktan çekinmiyordu. Şimdi öyle yapılmıyor artık. Yerel dillerde ve yerel isimlerle gazeteler ve dergiler yayınlanıyor, yine de hangi medyanın hangi devletin çıkarlarını savunduğunu anlamak her zaman zor değil. Çıkar savunulması en iyi biçimde saklanmak istense bile.

8-Masonluğu da anmak gerekiyor. Fransa'da katolik kilise karşısında "Cumhuriyetin Kilisesi" rolünü üstlenen GODF (Fransa Büyük Doğu Locası) isimli masonluğu ve mason locaları, Fransız çıkarlarının bulunduğu bütün coğrafyalarda kendine bağlı mason locaları kurdu. Bu localarda, ülkenin sanayici, tüccar, aydın, gazeteci, yazar, siyasetçi takımlarının en iyileri "cumhuriyetçi", laik ve din karşıtı bir kültürle yetiştirildi. Bu konularda onlara

“gerekli ve yararlı dersler” verildi. Fransa Cumhuriyeti devlet modeli çerçevesinde onların yetişmeleri için hiçbir fedakarlıktan çekinilmedi. Bu Osmanlı İmparatorluğu döneminde başlamış olan bir hareketti. Osmanlı İmparatorluğu’nda “Genç Türkler” iktidarı dönemi masonluğun en yüksek çağını yaşadığı zamanla çakışıyor. O kadar ki o yıllarda Osmanlı İmaratorluğu Şeyhulislamlarından kimi bile aynı zamanda masondu. “Genç Türkler”in değişik hükümetlerindeki bakanlardan birçoğu masondu. Böylesine yüksek derecede masonik bir dönemi 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonraki Bülent Ulusu hükümetinde ve hemen sonrasındaki hükümetlerde de saptadık. (Bu konuda “YÖK dünyası” balıklı makaleme bakılabilir :

Birçok yerde bağımsızlık için mücadele veren ve sömürgecilik sonrasında iktidara gelenler veya getirilenler arasında da mason pek çok siyasetçi bulunuyor. (Türkiye’de 1960’lardan itibaren siyaset sahnesinden hiç eksik olmayan oyuncuların birinin, Süleyman Demirel’in de ünlü bir mason olduğunu burada anımsatmalıyım.)

İşin ilginç ve vurucu yönü de burada zaten : Fransız sömürgeciliğine karşı savaşanların iktidarı aldıktan sonra Fransız tipi devlet yapısını ve Fransız usulü yaşam tarzını benimsemeleri. Kopyacılıktan vazgeçmemeleri. Ve bunları zor da kullanarak halklarına da kabul ettirmeye çalışmaları. Bu durumda söz konusu mücadele adamlarının Fransa’ya ve getirdiklerine karşı değil, ama sadece iktidarı almak için silaha sarıldıklarını ileri sürmek bile olası. Madem ki iktidarı ele geçirdikten sonra neredeyse benzer biçimde ülkelerini yönettiler/yönetiyorlar. Bir anlamda Fransalı Fransızların yerini “Yerli Fransızcacılar” , “Fransızca konuşan, Fransızlar gibi düşünen ve davranmaya çabalayan Yerliler” alıyor. Afrika ülkelerinin yerli halklarının, bağımsızlık mücadelesini başarıyla tamamlayan ve sömürgeciliğe son verdiklerini ilan eden

sivil ve askeri elite “Demek ki şimdiki Beyazlar sizlersiniz” demesi burada bütün anlamını buluyor. Bu elitin kopyacılığı kimi kez karikatürsel boyutlar bile alabiliyor. Bu konuda en çarpıcı örneklerden birini Kamerun Cumhuriyeti’nde görüyoruz : Bu devletin ulusal marşı çünkü Fransa Cumhuriyeti ulusal marşı La Marseillaise’in taklididir.

Afrika’da, Ortadoğu’da ve diğer coğrafyalarda Fransız türü devlet-ulus modelinin ilgili ülkelerin yurttaşlarına, halklarına çok büyük acılar getirdiğini vurgulamak gerek. Hele ille yaratılmak istenen “ulus” içinde eritilmek, kimlikleri unutturulmak istenen halklara, insanlara, yurttaşlara. Afrika’da Hausaları, Tuaregleri, Berberileri anabiliriz. Ortadoğu’da birçok halkı. Halklara yüzyıllardan beri kendilerinin olan yaşam ve yönetim biçimlerini terketmeleri ve kendilerinin olmayan ve kendilerine yabancı olanı benimsemeleri dayatılıyor. Çoğu kez silahla, zorla, şiddetle. Halklar kendilerine danışılmadan, kendi fikirleri alınmadan dayatılanları redediyorlar. Zora direniyorlar. Bunun sonucu o çok istenen, o çok arzulanan “ulus” yaratılamıyor. İnşa edilemiyor. Çünkü bu mümkün değildir. Evet bir halka kimliğini unutturmak, başka bir kimliğe bürünmesini gerçekleştirme mümkün değildir.

Devlet-ulus yapısı içindeki bağımsız devletlerin sınırlarının Avrupa başkentlerinde masa başında çizilmiş olması da binbir sorun doğuruyor. Hatta bu sorunların doğması için sınırların öyle çizildiği bile ispatlıdır. Çünkü sınırlar çizilirken o coğrafyalarda öteden beri varolan halkların doğal ve tarihi sınırları es geçiliyor, dikkate alınmıyor veya daha beteri bile bile sınırlar birkaç halkın tarihi ve doğal ülkelerini paramparça edecek biçimde çiziliyor/çizildi. Böylece bu halkların birbirleriyle kavgalı olmaları, bu kavgaların sonsuza kadar sürgitmesi kışkırtılmış oluyor. Bunun bütün kıtalarda binbir örneği biliniyor, görüldü, ve maalesef hâlâ da görülüyor.

DEVLET-ULUSUN ORTADOĞU'DAKİ ÖRNEĞİ

Osmanlı İmparatorluğu uzun yüzyıllar egemenliği altında birarada tuttuğu halklar arasında “ortak tarih”, “ortak hafıza” ve “ortak kimlik” yaratamadan tarihe karıştı.

Bu saptama, Osmanlı egemenliği altında uzun süre birlikte yaşayan, kimi kez aynı kaderi paylaşan halklar arasında hiçbir ortak nitelik yoktur anlamına gelmiyor. Halkları belli tarihi koşullarda birarada tutacak ve ortak amaçlara doğru birlikte harekete geçirecek ortak özellikler yaratılamadı anlamındadır. Son yüzyılında yaşananların ve bilinenlerinin ışığında.

Osmanlı İmparatorluğu'nun “ortak ev” olmaktan çıktığını söyleyebiliriz. İmparatorluğun son on yıllarında “ortak kimliğe” dört elle sarılıp, kalanı/enkazı kurtarabilmek için canını dişine takanlar bile kısa bir süre sonra teslim bayrağını çekmek zorunda kaldılar.

Peki ya sonra? Osmanlı İmparatorluğu, benzeri diğer imparatorluklar gibi, tarihteki yerini aldı ve bıraktığı boşluk günümüz Ortadoğu devletlerince dolduruldu, doldurulmaya çalışıldı. Bunlardan Türkiye Cumhuriyeti'nin yakın tarihi geçmişine bu açıdan bakılınca, Anadolu ve Trakya'daki sınırları içinde kalan değişik dil, kültür, kimlik sahibi halklar arasında “ortak tarih”, “ortak kimlik”, “ortak hafıza” inşa etmek, üretmek, yaratmak, ortaya çıkarmak, değişik halklara mal etmek ve bilhassa “Türk ulusunu” oluşturmak eylemler bütünü olarak algılanabilir. Bu kolay mıydı? Bu gerçekleştirilebilir miydi? Bunun gerçekleştirilmesi için en iyi yol seçildi mi? Bugün bu ve benzeri soruları sorabiliriz.

Birinci Savaş'ın hemen sonrasındaki parçalanma yıllarında oluşturulan devletlerden Türkiye Cumhuriyeti ile Suudi Arabistan

Krallığı dışındakilerin sınırları “Müttefik Güçler”, savaşı kazananlar tarafından Avrupa başkentlerinde çizildiler. Saptandılar. Bağımsızlıkları için silahlı mücadele veren Türkiye ile Suudi Arabistan’ın bile sınırlarının tayin edilmesinde Batı son sözü söyledi.

Bu koşullarda, hangi nedenlere, hangi savlara dayanarak bu sınırlar içinde kalan hakların şu veya bu “ulusa” tekabül ettiğini söyleyebiliriz?

Tekrar etmek te yarar var : Bu devletlerin sınırları, bu sınırlar içinde oturan ve birlikte yaşamaları istenen halkların tarihi geçmişlerine, kimliksel özelliklerine göre değil, Batı’nın galip devletlerinin, Batı’nın sömürgeci ve emper-zalim devletlerinin çıkarlarına, stratejik çıkarlarına göre saptandı. Dahası Birinci Savaş zaten bu stratejik, ekonomik ve benzer çıkarların barışçıl yollardan çözümlenememesi sonucu çıkmamış mıydı? Bu nedenden yapılmamış mıydı?

Bu bağlamda bir “ulusun” kendini nasıl “çoğunluk” ilan edip, kendine göre kendi “azınlıklarını” nasıl saptadığını da yanıtlamak gerekiyor. Hele Türkiye Cumhuriyeti ve bir süre sonra onu devlet modeli ve birçok konuda kopyalamaktan asla çekinmeyen Ortadoğu’nun genç ve yeni devlet-uluslarının kimi “azınlığın” varlığını bile tanımak istemediğini nasıl açıklamalı?

Elbette Türkiye Cumhuriyeti’nin bir devlet-ulus biçiminde inşa edilmek arzusuyla Türkiye Cumhuriyeti’ni kuranlar bu coğrafyada meşruiyet sahibi olduklarını göstermek ve ele güne ispat etmek için “Türk ulusu” yaratmak ve bu “ulusun” dünya kurulduğundan, insanlığın varolmasından bu yana bu ülkede oturduğunu sergilemek istediler.

Yani bu “ulus, kendi yurdunda, en doğal, en tarihi ve en meşru biçimde oturmak ve yaşamak hakkına sahiptir” diyebilmek arzulanı.

Eee peki aynı topraklarda öteden beri oturan ve yaşayan diğerk halklar ne olacaktı? Böyle soru da sorulur mu şimdi canım? Neyse madem ki soruldu kolaydı yanıtı :

Bu halkların kimi “dağdan inmişti”. “Türk ulusundandı” bunlar, ama bunu henüz bilmiyorlardı (!!!)

Kimiyse kuzeyden güneye yanlışlıkla gelmişti. Bir süre sonra geldikleri yere geri dönmeliydiler.

Kimiyse pusulaları bozulunca, yolunu şaşırımış, batıdan doğuya geçivermişlerdi, farkında olmadan, onlara bu anlatılmalıydı.

Yolunu şasıırıp yukarıdan geçeceğine aşağıdan geçenler de vardı, onlar da burada uzun boylu kalmayacaktı ve kalmamaları da onlara anımsatılmalıydı.

“Türk ulusu”nu yaratmak isteyenler 1920’lerde, 1930’larda Anadolu ve Trakya’daki insanların, insan topluluklarının, halkların, bu tanıma uyup uymadığını, bu kimliği benimseyip benimsemeyeceğini zerre kadar düşünmediler. Onlar sandılar ki bunu böyle tanımlayınca, bunu böyle telafuz edince herkes ve hiç gıkını çıkarmadan kabul edecek. Peki yaratılmak istenen “Türk ulusu” homojen olacak mıydı? Olabilir miydi? Anadolu ve Trakya gibi kavimler kapısı, halkların geçiş yolu, kaynaşma, oturup kalma, çoğalma ve büyüme mekanı üzerindeki birçok halkı tek ulus içinde birarada eritmek mümkün olabilir miydi? O yıllarda en bilinenlerini bile sayısam birçok halkın yaşadığı Anadolu ve Trakya’da Yunanlar, Rumlar, Ermeniler, Lazlar, Çerkesler, Araplar, Boşnaklar, Bulgarlar, Çingeneler (Romlar), Arnavutlar, Kürtler,

Gürcüler, Türkmenler, Türkler, Azeriler ve diğerleri buna ne diyorlardı, ne diyeceklerdi?

Ve hele yaratılmak istenen “Türk ulusunun” “tek dil, tek kültür, tek ideal” sahibi olması da dayatılınca.

Bağımsızlık savaşını başarıya ulaştıran sivil ve asker elitin oluşturduğu kemalistlere kalırsa “tek dil, tek kültür, tek ideal sahibi Türk ulusunu” yaratmak mümkündü. Aslına bakarsanız onlara kalırsa böyle bir “ulus” öteden beri zaten vardı ama maalesef bu ulusun parçaları olmaları gereken veya parçaları olan halklar, toplumsal sınıflar bunun farkında değildiler. Ne cehalet(!)

İşte bir “Önder” ve onun siyasi takımı bu çok açık gerçeği ilan edince herkes biraya gelecek ve böylece “sınıfsız ve kaynaşmış bir millet (yani ulus)” yaratılmış olacaktı. Kemalistler hem çıkarları birbirine zıt sınıfların, hem değişik halkların var olduğunu kabul ediyorlar, hem de bunların “Türk ulusu” ismini verdikleri sihirli formül içinde eriyeceğini. Burada çok açık bir çelişki var ama bunu kimseler görmek istemiyordu. O zamanlar bir devletin ilk kuruluş heyecanı içinde bu neredeyse masum bile sayılabilirdi. Ama zaman içinde bu siyasi ve çok bilinmeyenli problemin gerçekleştirilmesi için yapılanlar ve hele aradan geçen yüzyıla yakın süre sonra bunu masummuş gibi değerlendirmek, bunu günümüzde kabullenmek ve hele savunmak mümkün değil.

1920’lerin kemalistleri “Türk ulusunun tek” olduğunu ve “Türk ulusunun çıkarlarının değişik toplumsal grupların, değişik halkların çıkarlarından önce geldiğini” ilan ettiler. Kemalistler, dolaylı bir biçimde bile olsa, değişik toplumsal sınıfların ve değişik hakların varlığını kabul ediyorlar ve bunların kimi kez birbiriyle çatışmalı çıkarlarının uyuşabileceğini de iddia ediyorlardı. Onlara göre mesele son derece basitti : Çünkü Türkiye Cumhuriyeti devleti sınırları içinde yaşayan herkes “Türk ulusunun” birer “ferdiydi”.

Öyle olmaları gerekiyordu. Türkiye sınırları içindeki herkes, “Türk ulusu” içinde birleşmeli, erimeli, bir olmalıydı. Ve sadece bu, bütün sorunların üstesinden gelmek için yeterliydi. Madem ki onlara göre, “Türk en akıllıdır, en güçlüdür, en savaşkandır, en güzeldir”...

Dahası bağımsızlık savaşını yönetmiş olmak, bağımsızlık savaşını başarıya ulaştırmış olmak meşruiyetini de sadece “Türkler” taşıyordu. Bağımsızlık savaşı sırasında kahramanlıklar sergileyen diğer halkların katkıları kısa süre içinde hasır altı edildi, unutturulmak istendi. Aslında onlar da “Türk”tüler ve biraz önce yazdığım gibi, “Türk” olduklarının ya farkında değildiler ya da unutmuştular...

Söylenenlerin, yazılanların, nutukların ötesinde, Türkiye Cumhuriyeti yöneticileri gerçekleri görüyorlardı veya kimi zaman gerçekler bizzat kendilerini gözler önüne seriyorlardı. “Türk” oldukları iddia edilen kimi halklar örneğin “Biz Türk değiliz Kürdüz!” veya “Biz Türk değiliz Arabız!” diye seslerini yükseltiyorlardı. Dolayısıyla ileri sürülenlerin, nutukların gerçeğe örtüşebilmesi için “Türk ulusunun” yaratılması işine dört elle sarılmaları gerekiyordu.

Çünkü kemalistler de kısa süre de farkettiler ki Anadolu ve Trakya halkları “Türk ulusu” sihirli formülünü baş taçı etmediler. Bu doğaldı. O zamana kadar kendilerini kendi kimlikleriyle tanımlayan insanlara bir günden ertesi güne yeni bir kimlik benimsetmek öyle kolay bir iş değildi. Dünyanın hiçbir yerinde yöneticiler söyledi diye, istedi diye bir “ulus” yaratılamıyor. O güne dek kendi dili, tarihi, inançları, ortak kültürü, tarihi mirası olan halkların “Türk ulusunun bir parçasıyız” demeleri sağlanamıyordu. Öyle olsaydı siyasete gerek kalmazdı. İşte bu koşullarda “Türk ulusunu” yaratmak için birçok yöntem kullanıldı.

Şimdi bunlardan en çok bilinenleri, en sorunlu olanları sıralamak istiyorum :

1- 1920'lerin başından itibaren ekonominin "türkleştirmesi" amacıyla bir dizi girişim yapıldı : Rumların, Yahudilerin, Ermenilerin, Levantenlerin ticari, ekonomik varlıklarına, mal ve mülklerine karşı amansız bir "ekonomik savaş" başlatıldı. Genç Türkler'in döneminde görülen ve "milli iktisat" adı konulan faaliyetler yeni bir yoğunluk ve yeni bir ivmeyle sürdürüldü. 1920'lerde dönemin "usta economicilerinden" "Limancı" lakabıyla ünlü Ahmed Hamdi (Başar) buna "gerilla" adını takmaktan çekinmedi.

Ankara hükümeti, "Türk" tüccarların yardımıyla, onlarla birlikte ve onları devlet olanaklarının katkılarıyla teşvik ederek ekonomide "azınlıkların" egemenliğine, ağırlığına son vermek için uğraştı.

Bu faaliyetler içinde "Türk"ün aynı zamanda "Türk ve Müslüman" olması tercih edildi.

İktidar bu işte işçi hareketini kullanmaktan da beri durmadı. "Azınlıklara» ve/veya "yabancılara" ait işletmelerde, işyerlerinde, büro ve fabrikalarda düzenlenen grevler desteklendi. Başlayan grevlere gerekli yardım yapıldı. Kimi kez grevlerin başlaması için kışkırtıcı rol bile oynandı. (Bu konuda şu makaleme bakılabilir : "La première rencontre entre le kemalisme et le mouvement ouvrier". Şu kitaplarıma da : Türkiye'de İşçi Hareketi (Yazılar ve belgeler), Sosyalist yayınları, İstanbul, 1993. Türkiye'de İşçi Hareketi, 1908-1984, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1994.)

16 Nisan 1932'de benimsenen özel bir kanunla "sadece Türk vatandaşlarına ait meslekler" belirtildi ve patronlara "Türk vatandaşı" olmayanları işten çıkarmaları için "bir yıllık" süre

tanındı. Böylece bir dizi meslek “Türk vatandaşlarının” tekeline bırakılıyordu. Buradaki “Türk vatandaşı”nı “Türk ve Müslüman” olarak okumak lazım. Bunun sonucunda Türk ve Müslüman olmayan binlerce insanın bu mesleklerden ihracı zorunlu hale geliyordu.

Mesleklerini ve ekmek kapılarını yitirmek istemeyen “azınlıklar”dan iş ve meslek sahipleri “Türk ve Müslüman” olduklarını ispat etmeye kalkıştılar. Kimi başardı, kimi başaramadı. Kimiyse bunun yerine Türkiye’yi terketmeyi tercih etti.

2-Yunanistan ve Bulgaristan’ın “Müslüman ve Türk” olduğu iddia edilen nüfusu ile Anadolu’nun “Türk ve Müslüman” olmadığı söylenen, olmayan, olmayı kabul etmeyen veya edemeyen veya edilmeyen nüfusu değiştirildi. Böylece Anadolu’da homojen “Türk ve Müslüman bir ulus yaratılmak için çok önemli bir adım atıldığı” ileri sürüldü. Böyle bir şey daha önce hiçbir yerde ne görülmüş ne de duyulmuştu. Ama bunu Türkiye Cumhuriyeti devleti yapabildi.

Getirilenlere “muhacir” denildi. Bunların kimi yerleştirildikleri kırsal kesimlerdeki kasabaları, köyleri beğenmeyerek kendilerine hediye olarak verilen ev, tarla, bağ ve bahçeleri hızla ve kısa zaman içinde satıp savurup büyük kentlere dönmeyi tercih ettier. Böylece Türkiye Cumhuriyeti devletinin dışarıdan getirttiği “Türk ve Müslüman” nüfusu yerleştirdiği bölgelerin “Türk ve Müslüman” oldukları kuşkulu kesimlerinin yumuşak bir asimilasyon yöntemiyle “türkleştirilmesi” arzusu gerçekleşemedi.

3-Ama yine de ve ne olursa olsun “Türk ulusu” içinde erimek isteyenler de oldu. Ve onlar Türk olduklarını söyleyerek ve gönüllü olarak Türklerin içinde kendilerine ayrılan yeri aldılar. Ama Türk olmadıklarını ve “türkleşmek” istemediklerini söyleyenler de çıktı. Hatta yapılan baskılara rağmen bu konuda ısrar eden bireyler ve dahası isyan eden halklar da oldu. O zaman bu halklara karşı zora dayalı asimilasyon yöntemleri ve hatta açık şiddet kullanıldı. Kürt halkına yönelik şiddet bu konuda en bilinenidir. Ama bu şiddet sadece Kürtlere karşı değil, başka halklara veya diğer halklardan kimi topluluklara ve kimi bireylere de uygulandı.

4-Devlet aygıtının birleştirilmesi, merkezileştirilmesi ile “modernleşmeyi” veya “çağdaşlaşmayı” yakalayabileceği görüşü ve yaklaşımıyla devlet, son derece merkezi, kendi vatandaşından şüphelenen ve baskıcı bir idari yapılanmayı yerleştirmesi gerektiği konusunda önce kendi kendini sonra çevresini ikna etti. Sıkı merkeziyetçi ve nefes almayı bile zorlaştıran idari yapısıyla kendi kendine belli bir meşruiyet ve bir süreklilik kazandırmaya çalıştı. Bu idari yapısının başına getirdiği bürokrasi Osmanlı İmparatorluğu’ndan miras kalan bürokrasiydi. Vatandaş hâlâ kul gibi gören gerici bir yaklaşımın sahibi, tutucu ve korkak bürokrasi. Bu idari yapı ve bu bürokrasinin Osmanlı’dan taşıdığı askeri ve polisiye/zaptiyeci alışkanlıklarla, yeni ve güya “modern” ve “çağdaş” devlet aygıtının baskıcı ve eritici bütün özellikleri biraraya toplanmış oluyordu.

1930’lu yılların başında Türk devlet-ulusu, Parti-Devlet biçiminde tanımlayabileceğimiz rejimin tek partisi ve toplumu sarıp sarmalamak için görevlendirilen Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Polis Teşkilatı, Millî İstihbarat Teşkilatı (MİT. İlk yıllarında MAH), Ordu’su ve Jandarması ile yerli yerine oturtuluyordu. Devlet-

ulusun omuriliğini bu odaklar meydana getiriyordu. İyi güzel de “Türk ulusu” neredeydi? Nasıl oluşturulacaktı? Oluşturulması nasıl ve ne tür yöntemlerle mümkün kılınacaktı?

Dönemin tek partisi, Devlet-Parti CHP’nin “altı ok”undan birine göre, “Türk ulusu” şöyle tanımlanıyordu : “Aynı ideale, aynı dile, aynı kültüre bağlı vatandaşların oluşturduğu siyasi ve toplumsal birlik.” İlk altı sözcüğün altını ben çiziyorum.

Bu tanıma göre, başka dil, başka kültür, başka ideal sahibi “vatandaşlar” ve halklar “Türk ulusu”ndan dışlanıyorlardı. Veya yok sayılıyorlardı.

Peki ama Anadolu ve Trakya’da değişik halkların yüzyıllardan beri birarada yaşadıkları, kendilerine özgü dillere, kültürlere ve ideallere sahip olduklarını herkes bilmiyor muydu? Herkes bu topraklarda birçok dil konuşulduğunu, birçok farklı ve birbirine zıt olmayan kültürler bulunduğunu bilmiyor muydu? Değişik toplumsal sınıfların, değişik insanların, değişik halkların kendilerine ait, kendi idealleri olabileceği ötede beri doğal karşılanan bir olgu değil miydi?

Yeniden yine aynı meseleyle karşı karşıyaydık : Ya benzemek ya da benzemek. Yoksa “dışarı !”

Bunun sonucunda birçok insan en doğal biçimde topraklarını, köy, kasaba ve kentlerini, akraba ve yakınlarını ve alışkanlıklarını terketmek istemedikleri için boyun eğmek zorunda kaldılar.

Bu arada gönüllü olanları da es geçmemek lazım. Yukarıda da değindim, kimi insanlar için böyle bir tercih son derece yerinde olabilirdi. Dayatılan “tek dil, tek kültür ve tek ideal” hele kendi dili, kendi külltürü ve kendi idealiyse. Anadolu ve Trakya halklarının bir bölümü “yumuşak asimilasyona” boyun eğdiler veya eğmeyi tercih ettiler. Türk devlet-ulusu “azınlık” olarak ilan ettiği halklara,

dinsel gruplara, inanç sahiplerine, farklı mezheplerden insanlara karşı asimilasyon yöntemlerinin “yumuşığından” zoruna kadar her türünü kullandı. Ama zorla asimilasyona tabi tutulan ve akıl almaz bir şiddetle yok edilmek tehlikesiyle karşı karşıya bırakılanların bir bölümü baş eğmediler. Baş eğmek istemeyenlere karşı daha şiddetli baskılar reva görüldü. Zorla asimilasyonda o döneme kadar devlet-ulus yapılanmalarında görülmemiş yöntemler bile kullanıldı : Toplu kıyımlar, toplu öldürmeler, kitlesel imhalar ...

1930'lar, Türkiye Cumhuriyeti devlet-ulusunun temellerinin atıldığı, Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu gibi kurumlarının oluşturulduğu zaman dilimidir. Bu dönemde devletin toplumsal, siyasi ve ekonomik alanlarda çok sıkı bir denetim, güdüm, vesayet düzeni kurduğunu biliyoruz. Bu olgu ailede babanın, okulda öğretmenin ve/veya başöğretmenin, camide imamın, kışlada komutanın güdüm, denetim ve vesayetiyle pekiştirildi.

“Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir” (ulusundur) denildi ama devlet ve devleti temsil eden takım “milletin”/ulusun hakimiyetine el koydu. Devlet-ulus ve devlet-ulusu yöneten takım, temsil ettiğini savunduğu ve onunla övüç duyduğu “ulusun” veya daha açık söylemek gerekirse toplumun soluk alışını bile denetim altına aldı. Daha doğrusu denetim altına aldığını sandı, denetim altına almak istedi. Çünkü sanmak ve istemek almak anlamına gelmiyor. Bunu o günlerden bugünlere Türkiye'nin siyasi tarihi bar bar bağıyor.

İşçi sınıfını ve işçi hareketini denetim ve güdüm altına almak için o yıllarda varolan işçi dernekleri CHP tarafından yönlendirilmeye çalışıldı. CHP bir süre sonra kimi büyük kentte emekçilerin bizzat kurdukları işçi derneklerini de gütmeye kalktı. Başaramadığı yerde devleti yardıma çağırdı ve CHP güdüm ve denetimini kabul

etmeyen işçi ve emekçi dernekleri kapatıldı. Yöneticileri tutuklandı. Yöneticilerine gözdağı verildi. Nihayet bizzat CHP oluşturduğu derneklerde ve bir süre sonra artık önüne geçemeyeceğini anladığı için kurulmalarına izin verilen sendikalarda işçi hareketini denetim altında tutmaya çalıştı... Bu kolay olmadı. Ve bu meselenin özel olarak incelenmesi gerekiyor. İşçi hareketi ve sendikal örgütlenmeler üzerine yaptığım çalışmalarda buna gayret ettim.

Siyaset ve siyaset yapmak, devletin, evet sadece devletin “özel avlanma alanı” olarak kabul edildi. “Vatandaşların”, halkların seçme ve seçilme olgunluğuna “henüz” ulaşmadığı vb. savlarla tek parti rejimi, “milletvekili seçimlerinde” ve diğerlerinde adayların tek seçici tarafından merkezden, başkentten, saptanması gibi yöntemleri son derece doğal ve alışılmış bir şeymiş gibi benimsetti.

Devletin resmi ideolojisi tek ve en gerçek ideoloji olarak kabul ettirilmek istendi. Başka ideolojileri benimseyenlere, onlara ilgi gösterenlere karşı baskı, şiddet ve yasaklı yöntemler kullanıldı.

Bu yıllardaki devlet putçuluğunu en iyi gösteren olgulardan biri devlet sözcüğünün olur olmaz her yere sokuşturulmuş olmasıdır. İşte birkaç örnek :

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları (TCDD), Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), Devlet Balesi, Devlet Tiyatrosu, 1960’ların başında bile bunu saptamak mümkün : Devlet Planlama Teşkilatı’nda (DPT) olduğu gibi.

Bu arada Devlet Üretim Çiftlikleri gibi son derece garip çağrışımlara yol açan isimlendirmelerden bile çekinilmedi. Bir arkadaşım anlatmıştı : Çocukken bu ibareyi taşıyan bir çiftliğin

önünden geçtiğinde sanmış ki “bu çiftlikte devlet üretiliyor”(!!!)
Bir bu kalmıştı !

RESMİ TARİH

Anadolu ve Trakya'nın, ama bilhassa Anadolu'nun "Türk ulusuna" ait olduğunu ve bu toprakların dünya kurulalı beri onun vatani olduğunu ispat etmek gerekiyordu. Böylece bu konuda o kadar arzuyla aranan meşruiyet için yeni bir koz, yeni bir unsur daha elde edilecekti. Bundan kolayı da olamazdı hani. İşte bunun için Türk devlet-ulusu, daha önce aynı şeyi yapmış olan devlet-uluslardan örneğini aldı :

Evet bu kolaydı çünkü devlet-ulus kendi tarihini bizzat kendisi yazacaktı. Kendi tarihini bizzat kendisi yaratacaktı. Tarihi yaratmak aynı zamanda tarihi uydurmak biçiminde bile okunabilir artık burada. Eh o zaman bir Türk Tarih Kurumu kurulmalıydı. Aynen öyle yapıldı ve devlet denetim ve güdümündeki, hatta bizzat devlet tarafından yaratılan tarihçiler işbaşı yaptırıldılar. Bu konuda dünya kadar şey yazıldı. İsmail Beşikçi'nin çalışmaları hemen ilk akla gelenlerden. Bunları yinelemek istemiyorum, çünkü çoğu veya tamamına yakını biliniyor. Sadece Afet İnan'ın , devlet tarafından yaratılan ve görevlendirilen tarihçilerin en birincisi olması açısından onun, Apercü Général Sur L'Histoire Economique de L'Empire Turc-Ottoman isimli yapıtından (İstanbul, 1941, s. 2) kısa bir alıntı yapmak istiyorum :

Ama ilk önce başlığa bir göz atmalıyız : Türk-Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik Tarihi Üzerine Genel Bakış. Ve hemen şu soruyu sormalıyız : Neden "Türk-Osmanlı"? Osmanlılar öteden beri "Türk" sözcüğünden sürekli olarak kaçınmadılar mı? Osmanlılar döneminde bu sözcük genel olarak küçük görmek için kullanılan, köylüler için kullanılan bir sözcük değil miydi? Dahası 1930'lu yıllarda, yani Türk devlet-ulusunun bütün kurumlarıyla sahaya çıkarıldığı yıllarda, Ankara'nın, başkentini yani, 20-30

kilometre kadar yakınındaki köylüler bile kendilerine hâlâ “Osmanlı” demiyorlar mıydı? Çok bilinen bir hikayedir ama burada yine aktarmak lazım :

Yabancı bir gazeteci “kemalist cumhuriyetin ilk yıllarında getirdiği değişimi” yerinde görmek için Ankara’nın yakınındaki bir köye gidiyor ve oradaki köylülere “Siz Türk müsünüz?” diye sorduğunda aldığı yanıt aynen şudur : “Türkleri görmek istiyorsanız başkente gidin !”

Bunlar önemli değil önemli olan Afet İnan’ın kitabında yazdığı şu satırlardır elbette :

“Türkler, antropolojik sınıflandırmalarda, beyaz ırk veya alpsel (alpine) ırk adı verilen büyük bir ırktandırlar.(...) Tarih biliminin son yeni buluşlarına göre, Türk uygarlığı insanlığın şimdiye kadar asla tanımadığı, görmediği eski ve önemli uygarlıklarından biridir. Dünya tarihinin bırakınız bir yüzyılını, bir yılı bile bir Türk devleti olmadan yaşanmamıştır.”

Olaganüstü bir saptama. Bu saptamının yapılabilmesi için Avrupa’dan o yıllardaki en ünlü ırkçıların, kafatası ölçülerine göre ırkları saptayan “bilim adamlarının” getirildiğini ve onların fikirlerinin alındığını da eklemeliyim. Bu kadar derin araştırmalardan ve bu kadar önemli “bilim adamlarının” saptamalarından ve önermelerinden sonra elbette Güneş-Dil Teorisi artık kaçınılmazlaşıyordu.

Sonrası mı? Türklerin Orta Asya’dan gelişlerinin destanlaştırılması, Mezopotamya’da Sümerlere, Anadolu’da Etilere dayandırılması artık çocuk oyuncağıydı.

Böylece Türkler dünyanın ve İnsanlık Tarihi’nin merkezine oturtuluyordu. Türk uygarlığı bütün uygarlıkların beşiği, Türk ulusu bütün ulusların anası olarak tanımlanıyordu.

Şimdi elbette mütevazi olmanın ölçüsü kaçırıldı denebilir. Ama mütevazilik hiç olmadı ki milliyetçiliklerde. Böylesine bir resmi tarih sayesinde Türkler Sümerlerin ve Etilerin torunlarına dönüşüyor ve Anadolu ile Trakya'da devlet kurmaları ve diğer halkları yok saymaları doğal karşılanıyordu. Doğal karşılanmalıydı. Hele bir de bu halkların arasında "geçmişte Türk olduklarını" unutmuşlar ve karda yürürken çıkardıkları seslere kulak kabartarak kalkıp kendilerine "Kart" veya "Kurt" gibi isimler takmışlar da varsa. İyi ki "Tart" veya "Tut" gibi isimler takmadılar. Onlar takmadılar ama Türk devlet-ulusu, 1930'larda kurduğu kamu iktisadi kuruluşlarına, devlet bankalarına Etibank, Sümerbank gibi isimler takmayı becerdi. Böylece torunlar atalarıyla iletişime girmiş, bağlarını oluşturmuş ve bunu dünya aleme ispat etmiş oluyorlardı.

Devlet-ulus konusunda model olarak alınan Fransa bile geçildi. Bu yıllarda Türkiye Cumhuriyeti devleti Suriye Cumhuriyeti, Irak Cumhuriyeti kurucularınca model olarak alındı. Suriye devlet-ulusunun kurucuları Türklerden geri kalacak değildi ya, onlar kökenlerini hem Sümerlere, hem Etilere, hem de Babillilere bağladılar. Irak'ta ise Babilliler sadece atalığa layık görüldü. Bir süre sonra Mısır da bu koroya katıldı ve orada kökenler Firavunlarda arandı. Bulundu mu? Meçhul.

Suriye ve Irak'taki gelişmelerde, 1930'larda yüksek öğrenimlerini Ankara'daki fakültelerde ve bilhassa Siyasal Bilgiler Okulu'nda (daha sonraki Siyasal Bilgiler Fakültesi) yapan ve ülkelerine döndüklerinde cumhurbaşkanlığı, başbakanlık, bakanlık türünden görevler üstlenen Arap öğrencilerin rolü belirleyici oldu. Ankara'daki yüksek öğrenim kurumlarında o yıllarda Türk devlet-ulusunun yaratıcılarından, resmi tarih yaratıcılarından ve savunucularından birçoğunun aynı zamanda öğretim üyeliği

yaptığını da burada anımsamak lazım. Böylece “bilim” komşularda da yankılandı.

Bu arada İran’da da kemalizmin etkisiyle benzer kimi şeyler yapıldı ama bunlar, değişik nedenler sonucu, uzun soluklu olmadı. Ama orada da resmi tarih sayesinde geçmiş yüzyılların unutulmuş hortlakları siyaset sahnesine davet edildiler.

Türkiye’de ise Türk Tarih Kurumu’nun yarattığı ve yayınladığı kitaplarla yaydığı resmi tarih tezinin okullarda okutulması ve öğretilmesi için tarih öğretmenlerine özel görev verildi. Resmi tarihten başka bir şey anlatmayacaklardı.

Okumuş-yazmışların, gazetecilerin, yazarların, şairlerin, sanatçıların, aydınların da resmi tarih tezine inanmaları ve bunu benimseyip yaymaları için özel gayret gösterildi. CHP’nin tek parti olarak eğemen olduğu siyasi, kültürel, edebi sahalarda bir parça sivrilenler zaten hemen ya milletvekili yapılıyordu ya da büyükelçi. Böylece “devlet nimetlerinden” paylarına düşenleri aldıklarına inanan aydınlar, yazarlar ve hele şairler, ah o büyük devlet şairleri, “aslan kesiliyorlardı”.

CHP o yıllarda ressam, heykeltıraş ve benzeri sanatçılar için tek satıncıydı ve bu tekel durumu da ona bu alanlarda epey ikidar sağlıyordu...

Resmi tarih eğitimi zaten ilkokuldan başlıyordu : Her sabah okunan marşlar, göndere çekilen bayrak töreni, ezberletilen deyişler... “Türklüğün” yüceltilmesine ve diğer halkların aşağılanmasına yol açan akıl almaz bir beyin yıkama faaliyeti. Bu söz, nutuk, marş ve bitmez tükenmez törenler sonrasında şoven ve ırkçı duygular taşımamak için betondan yapılmış olmak gerekiyordu. Eh bu da bir insanoğlu için olanaksızdı, o nedenle ilkokuldan başlayarak ırkçı, şoven insanlar yetiştiriliyordu.

“Başkaları” küçük görülüyordu. Dışlanıyordu. Ve gerekirse katlediliyordu.

Resmi tarihle başkalarının tarihi yok sayılıyor. Gerçek tarihi bilgiler saptırılıyor. Diğer halkların ortak hafızaları, kendi geçmişleri ortadan kaldırılmaya çalışılıyor. Bu alanda yapılan ve çok bilinenlerden biri yerleşim birimlerinin, köy, kasaba ve kentlerin isimlerinin değiştirilmesidir : Birkaç örnek vermek gerekirse Angora Ankara oluyor, Dersim Tunceli, Osmaniye Ergani, Diyar-ı Bekir Diyarbakır, Kastura Kasatura, Kırkkilise Kırklareli, Piran Dicle... Ve bu isim değiştirme faaliyeti o günlerden günümüze aralıksız, ve her askeri darbe sonrasında yeni bir çoşkuyla daha çok ve daha hızlı bir biçimde sürdürülüyor...

Bu arada kimi köy, kasaba ve kentin yeri, “hizmetleri merkezileştirmek” ve benzeri savlarla değiştirildi.

Böylece Türkiye sınırları içinde pan-türkçülük, Türkleri birleştirmek ve herkesi “türkleştirmek” uygulandı. Milliyetçilik/ulusculuk ile yurtseverlik karıştırıldı. Yurtseverlik iyi bir şeydir, milliyetçilik kötü bir şeydir. Çünkü yurtseverlikte yurdunu sevmek yanında hükümetini ve yöneticilerini sıkı ve ciddi bir biçimde eleştirmek te vardır. Oysa milliyetçilikte sadece sevmek ve yöneticilerine kayıtsız şartsız itaat etmek söz konusudur. Ve bu sağlığa zararlıdır. Dahası milliyetçilik “öbüründen” nefret etmeyi de içermesiyle denetimi olanaksız mecralara sürüklenmek tehlikesini de taşıyor.

ASİMİLASYON

Tek ve bir “Türk ulusu” yaratmak için devlet-ulus kurucuları dil, kültür, uygarlık, inanç, ideal çokluğuna son vermek istediler. Bunun için kimi halka yönelik “yumuşak”, kimi için sert asimilasyon uyguladılar.

Polisiye ve askeri, sert ve şiddete dayalı politikalar uygulamaktan, kitlesel öldürmelere kadar gitmekten bile asla çekinmediler. Bir yandan Fransız devlet-ulusu örnek alındı, diğer yandan zaten şüpheli, gölgesinden korkan, paranoyak ve baskıcı alışkanlıklarıyla kendi yıkımını bizzat hazırlamış ve tarihe karışmış Osmanlı İmparatorluğu’nun zaptiyeci, askerci, polisiye yöntemleri osmanlıdan miras memurlarca aynen uygulandı.

Kendini “birleştirici, uygarlaştırıcı, merkezleştirici” ilan eden ve çağdaş uygarlığı yakalamak üzere yola çıktığını bar bar bağırarak Türk devlet-ulusu o zamana kadar görülmemiş bir asimilasyonu uygulamaya koyuldu. Kanunlar, kanun kuvvetinde kararnameler, yönetmelikler ve benzeri binbir tüzeli düzenleme kabul edildi ve hızlı bir biçimde uygulamaya konuldu. Bu tüzeli dağ yanında “sopa politikası” da ihmal edilmedi. Kanunların ve diğer tüzeli düzenlemelerin uygulanması onları uygulayacak olanların “paşa gönüllerine” bırakıldı.

Bu yöntemler o yıllarda ve hemen sonrasında Türk devlet-ulusunu örnek alan komşu devletlerde de aynen uygulandıkları için daha önem kazanıyorlar. Bunlardan birkaçını kısa bir şekilde burada aktarmak istiyorum :

1-Asimilasyonu rededen ve buna kimi zaman açıkca karşı koyan Kürt aşiretleri göç ettirildi, topraklarına el konuldu. 1932’de çıkarılan özel bir yasayla binlerce Kürt Anadolu’nun merkezine ve özellikle başkent Ankara çevresindeki kasaba ve kentlere göç ettirildiler. Benzer bir politikayı Osmanlı İmparatorluğu, fethettiği ülke ve bölgelerde uygulardı : O ülke veya bölgenin liderleri ve önemli yöneticileri o zamanki başkent İstanbul ve çevresine yerleştirilirdi. Ülkelerinden uzaklaştırmak ve sıkı denetim ve gözetim altında bulundurmak amacıyla. Türkiye Cumhuriyeti’nin aynı yöntemi uygulaması iki devlet arasındaki sürekliliği göstermesi bakımından da önemlidir.

1930’larda İran Şahı da aynı yöntemi uyguladı. Birçok Kürt aşiret lideri sürgüne gönderildi, mal ve mülklerine el konuldu.

1987-1991 arasında benzer yöntemi Saddam Hüseyin yönetimi Irak Cumhuriyeti’nde uyguladı.

Bu yöntemin itiraf edilmeyen diğer amacı ise, böylece Kürtleri zorla gönderildikleri yerlerde diğer halklarla ve bilhassa Türklerle birleşeceklerini umarak asimilasyona tabi tutmaktır.

Aynı zaman dilimi içinde Yunanistan ve Bulgaristan’dan “değişim/mübadale” sonucu Anadolu’ya getirilen “Türk ve Müslümanlar” ise Kürt illerine, köy ve kasabalarına yerleştirilerek asimilasyon iki taraflı işletilmek istendi.

Dahası coğrafyalarından yırtılıp alınmış, topraklarından koparılmış insanların tarihi geçmişlerini, gelenek ve göreneklerini de unutturmak hedefleniyordu.

Bütün bunların altında “millileştirmek”, zora dayalı “eritme”, “tektipleştirme”, “benzeştirme” yoluyla umulan “ulusu” yaratmak arzusu yatıyor(du). Türk devlet-ulusu “türkleştirmek” istiyordu,

İran “iranlılaştırmak”, Irak “araplaştırmak” veya daha doğrusunu isterseniz “ıraklılaştırmak”

Bunların hiç biri olmadı.

2-Göçer aşiretler zorla yerleşikleştirildiler. Yörük, Türkmen ve Kürt göçerlerin köy, kasaba ve kentlerde yerleşmelerini sağlamak için zora ve şiddete başvuruldu.

Böylece bu insanlar daha iyi ve daha yakından denetlenebilecekti.

Böylece “ulusal pazara” katılacaklardı. “Ulusal pazarla” bütünleştirileceklerdi.

Böylece ürünlerinden, mal ve mülklerinden harç ve vergi daha kolay alınabilecekti.

Gençleri daha kolayca askere götürülebilecekti. Askere götürülenler daha kolay asimile edilebileceklerdi. Göçerlerin sınırlar ötesi geçişleri, ticaret yapmaları engellendiği gibi zaman mevsimine göre gitmeleri gereken yerlere gitmeleri de zorlaştırılıyordu.

3-Ordu okuldur. Okuma yazması olmayanları alıp askere götürdükten sonra onlara “ulusun” dili, okuma ve yazmasıyla birlikte, öğretilerek gençlerin kendi dil, kültür, gelenek ve görenekleri mümkünse unutturulmak ama her ne olursa olsun bu dil, kültür ve geleneklerle göreneklerin ne kadar “geri”, ne kadar “işe yaramaz” olduğu mutlaka anlatılmak isteniyordu. Ordu bu bağlamda bir anlamda kocaman bir “beyin yıkama” makinası gibi kullanıldı. Garnizonlar, kışlalar, eğitim alanları resmi tarihin, resmi dilin, resmi kültürün ve devletin tek ideolojisinin, gerekince ve

hatta hiç gerekmeden bile, zora da dayalı olarak öğretildiği, “kafalara sokulduğu” mekanlar halini aldılar. Askerliğin bütün erkek yurttaşlar için zorunlu kılınmasının bu boyutu da var elbette.

4-”Ulusal” ve tek eğitim sistemi uygulandı. Devlet-ulus tek dilli zorunlu eğitimi dayattı. Okullarda tek tip elbise, afedersiniz elbise değil üniforma zorunludur. (Fransızca uniforme’dan, yani tekbiçimden bozma bu sözcük tektipgiysi olarak çevrilebilir.) Önlükler ilkokulda, kasket, elbise ve kravat ortaokul ve lisede mecburidir. Batı türü veya avrupalı giysi “modernlik” zorunluluğu ve hatta “medeniyet” belirtisi olarak dayatılır. Böylece güya “çağdaş görüntüye” bürünülecekti. Oysa kafanın içindekiler değişmedikçe dış görünüşle hiçbir şeyin gelişmediği, hiçbir şeyin yenilenmediği biliniyor artık geçen zaman sayesinde.

Devlet-ulus böylece giysileri, beyinleri, davranışları ve yaşam biçimlerini tektipleştirmek, tekleştirmek amacını taşıyordu. Amaç başka dillerin, bilhassa asimilasyona tabi tutulan halkların dillerinin konuşulması önleniyordu. Bu dillerin derslerde ve ders aralarında bile konuşulması yasaklanıyor. Herkesin kendine özgü giysileriyle okula gelmesi yasaklanıyor. Geleneksel kıyafetleriyle çocuklar okula gelemiyorlardı. Ana ve babalarına bir de önlük veya kasket, elbise, kravat satın almak yükü bindiriliyordu. Bunun ülkenin dokuma sanayiine katkısını inkar edemeyiz ama bunun dokumayı geliştirmek için yapılmadığını da biliyoruz.

Okul düzeni, ilkokuldan en yükseğine kadar devlet-ulusun a’sından z’sine bizzat yarattığı resmi tarihi yaymak için hoparlör görevini de üstleniyordu.

5-Askeri ve polisiye baskılar, katliamlar, adam öldürmeler devlet ve devletin kolluk güçleri tarafından kullanılıyor. Tayin edilen, ismi konulan “ulus” içinde erimek istemeyen, kendi dil, kültür ve uygarlıklarını sürdürmek için direnen halklar üzerinde çok sıkı baskı kuruluyor. Lider konumundakilerin fiziki anlamda ortadan kaldırılması devlet güçlerince üstleniliyordu. Bu konuda dünya kadar örnek verilebilir. Bu cinayetlerin devlet içindeki ancak kimliği açıklanmayan güçler tarafından işlendiğini herkes biliyor.

Bütün bir bölgeyi kapsayacak bir biçimde örf-i idare veya sıkıyönetim ismi verilen ve nefes almayı bile engelleyen yöntem de kullanılıyor. Türkiye’de Kürtlerin yaşadığı bölgelerde 1923’te Cmhuriyet’in ilanından bugüne yarım yüzyıldan fazla bir süre sıkı yönetim veya olağanüstü hal altında geçirilmiştir.

6-Devletlerarası bölgesel ittifaklarla halkların özgürlük mücadelesi önlenmek, bastırılmak isteniyor. Ortadoğu’daki toprakları Türkiye, İran, Irak ve Suriye arasında paylaşılmış Kürt halkının özgürlük mücadelesini bastırmak için İran, Irak, Suriye ve Türkiye değişik tarihlerde bölgesel antlaşmalar imzaladılar : 1937’de Sa’dâbâd Paktı, 1956’da Bagdad Paktı. Bu Pakt daha sonra CENTO’un oluşmasına yol açtı : Pakistan, İran, Irak, Türkiye ve İngiltere Birleşik Krallığı ile birlikte. Böylece SSCB’nin hemen güneyindeki “güvenlik hattı” NATO’dan itibaren sürdürülmüş te oluyordu.

Türkiye bölgedeki devletlerden adı geçen her iki örgütün de üyesi olarak bir anlamda bağlayıcı roünü üstleniyordu. Elbette ABD ve İngiltere’nin vesayeti altında.

Kürt halkının bu devletlerden birindeki özgürlük mücadelesine karşı birçoğu birden harekete böylece geçebiliyordu.

1979'da İnan'daki iktidar değişikliğinden sonra CENTO'nun ölümü üzerine, bölge devletleri ikili veya üçlü anlaşmalarla "birbirlerine yardım" sözü veriyorlar. Bunlardan biri Saddam Hüseyin'in Irak'ı ile Türkiye Cumhuriyeti arasında imzalanan ve Türkiye'ye Irak içinde "müdahale hakkı" tanıyan ikili anlaşmaydı.

DİRENİŞ

Başka bir “ulus” içinde eritilmek istenen halklar kendi bünyelerinde her zaman direniş olanaklarını buluyorlar. O kadar baskıya, zulme, kitlesel öldürmelere, cinayetlere ve akıl almaz binbir şiddete rağmen bu gücü nereden ve nasıl buldukları elbette şaşırtıyor. Ama dünya bu tür mücadele örnekleriyle dolu. Ve bu mücadele, bu direniş örnekleri aynı zamanda halkların başka bir halkın kendini “ulus” ilan etmesiyle o “ulus” içinde eritilemeyeceğini de ispat ediyor.

Bir halkı oluşturanların direnme odakları günlük işlerinde kendi dilini kullanmaktan edebiyatına, folklorunu yaşatmaya, geleneklerinden taviz vermemeye, inanış ve yaşama biçimini tek milimetre bile değiştirmemeye ve bunlardan yayın yapmaya, müziğe, şiire, türküye, sinemaya, sanata, tiyatroya... kadar uzanıyor.

Halkların kimliklerini savunmak için siyasete kendi kimlikleriyle katıldıklarını da görüyoruz.

Kimi zaman halklara özgürce siyaset yapmak olanağı bırakılmayınca silah yoluyla özgürlük mücadelesi veriliyor. Verilmek zorunda kalınıyor demek daha yerinde olacak. Çünkü kendini ifade edebilmek için başka yol, başka yöntem bırakılmaması üzerine silahlı mücadeleye atılmak gerekebiliyor.

Amaç çünkü, bir halkın kendi kimliğini kurtarmasıdır. Kendi vatanında kendi gelenek, görenek, kültür ve uygarlığı içinde özgürce yaşamak arzusudur. Bu her zaman kolay olmaz. Hatta hiç bir zaman kolay değildir. Ne Türkiye’de, ne Ortadoğu’da ne başka coğrafyalarda.

Halkların ille silahlı mücadele yanlısı olduklarını iddia etmek gerçekte bağdaşmıyor. Halklar barıştan yanadırlar. Çünkü insanlar özünde barış ve huzur içinde ve kendi bildiği tarzda yaşamak, horlanmamak, itilip kakılmamak, çocuklarını eğitmek, okutmak, büyütme, çoluk çocuk sahibi olmasını görmek isterler.

İşte bu açıdan bakılınca bu satırları yazdığım Ekim 2009'da kürt muhalefet hareketinin 25 yıllık silahlı mücadeleden sonra barış için ilk adımları atması ve bunun hükümet tarafından ve kamuoyunda olumlu görülmesi, desteklenmesi son derece önemliydi.

Her savaşta bir eşik vardır, o eşik aşılmıca artık barış dayatır kendini. Yoksa sonrası çılgınlıklar ve aşırılıklar kargaşasıdır, düzensizliktir, insanda ve malda israftır. Bu bağlamda uzun yıllar süren çatışmalardan sonra barış imzalanan İrlanda, Korsika, Euskadi (Bask Ülkesi), Katalonya ve benzeri örnekleri de anımsayabiliriz.

Bugün Türkiye'de bu anlaşıldığı için barışın tam zamanıdır. Siyasi yönetici öngörmesini bilendir. Olayların gelişimini önceden görmeye ve gereken önlemleri almaya çalışır. Bunu başardığı zaman siyaset yapmış olur. 2009'da barış konusunda atılan adımlarda bunu görebiliyoruz.

Ortadoğu'da ve Türkiye'de siyasetin kuralları başka türlü çalışıyor. Başka biçimlerde işliyor. Avrupalarda öğrenilen ve/veya öğretilen siyasetbilimine ve onun ileri sürdüğü ilkelere bazen hiç uymuyor. Bu topraklarda avrupalı ölçütlerle siyaseti açıklamak kimi zaman çok zor, kimi zaman ise mümkün değil. Çünkü bu topraklarda akrabalık, yol arkadaşlığı, tarikat kardeşliği, hemşerilik ve buna benzer bir dizi unsur da siyasette, siyasi gelişmelerde ve onların güdümlü ve denetlenmesinde belirleyici roller oynayabiliyor.

Bu coğrafyada siyaset yapmak zordur ama ve ne iyi ki siyasetin önünü açan kimi unsurlar da her yerde bulunan cinsten değildir. Bu unsurlar yerinde ve gerektiği biçimde kullanıldıklarında bütün kapıları açabiliyor. Ve o zaman birdenbire güneş doğuyor gecenin kapkaranlığının orta yerinde.

Barışa herkesin ihtiyacı var. Ülkemizin, ormanlarımızın, nehirlerimizin, kuşlarımızın, gökyüzümüzün. Barışı kazanmak çünkü aynı zamanda kalkınmak için, büyümek ve gelişmek için dev adımlar atmak demektir. Türkiye gibi yoksul bir ülkenin yoksul çocuklarının topa tüfeğe ihtiyacı yok, kaleme, deftere ve ekmeğe ihtiyacı vardır. Daha çok kitap okumaya, sinemaya gitmeye, sevgilisini koluna takıp ana ve baba caddelerde bir tur atmaya. Sevgilisine bir gazoz ismarlamaya. İki çay bir simit yerine, iki çay iki simit yemeye.

Askeri giderlerin azaltılması üzerine elde edilecek zenginlik sayesinde Kastamonu, Kütahya, Artvin, Uşak, Tekirdağ'daki yurttaşlarımızın giysiden yiyeceğe, yakaktan bakıma ve sağlığa binbir ihtiyacı karşılanacaktır. Olası doğal felekatlere karşı köylere ve kasabalara, kentlere ve devkentlere cankurtaranlar alınabilecektir. Orman yangınlarını en kısa zamanda söndürebilmek için orman köyleri ve kasabaları gerekli araç ve gereçlerle donatılacaktır.

Daha çok futbol sahası inşa edilecektir, daha çok futbol topu alınacaktır, daha çok futbolcu lisans çıkarabilecektir. Daha çok kadın, daha çok erkek, daha çok çocuk spor yapabilecektir. Kadınlarımız ve erkeklerimiz daha kırkına varmadan seksen yaşındaymış gibi davranmayacaklardır. Elli yaşındakiler “Çok yaşlandım” demeyeceklerdir. İnsanlarımız daha uzun ömürlü olacaklardır.

Barışla birlikte, 1930'larda temeli atılan ve o günden bugüne binbir drama yol açan, sorunları çözemediği gibi bunlara yenilerini ekleyen devlet-ulus yapısının özerkliğe veya federal devlet yapısına doğru dönüşüm yapıp yapamayacağını da merak ediyoruz elbette. Ve bunu önümüzdeki günlerde, aylarda görebileceğimizi sanıyorum. Yüzyıl sonra yeni tür bir devlet yapısının ekmek kadar, su kadar, hava kadar gerektiğinden eminim. Bu konuda, geçmişte örnek alınmış olunan Avrupa devletlerinde 1940'ların ikinci yarısından itibaren devlet-ulus yapısının yerini alan yeni tür devlet yapılarının etkisinin olup olmayacağını da göreceğiz. Bu vesileyle o devletlerdeki değişimleri burada irdelemek mutlaka herkese yararlı olacaktır diye düşünüyorum.

İTALYA MODELİ

İlk önce herkesin bildiği ama kibarlıktan veya başka nedenlerden söylemediği veya söylemek istemediği tarihi bir veri var:

Türkiye Cumhuriyeti devleti yapı olarak 1930'lardaki devlet-ulus yapısında "kilitlenmiştir". Donmuştur sanki o yapı içinde. Ve birçok iyi niyetli devlet adamına rağmen, bu yapı bir türlü, yaz sıcaklarında bile, normal ve zamanının gerçekleriyle örtüşen bir yapıya büründürülemiyor. Oysa bu Devlet'in yapısını örnek aldığı Avrupa devletleri yapılarını defalarca bakım ve onarıma aldılar, düzelttiler, değiştirdiler, yeni ve çoğu kez epey zorlu yolları ve yokuşları kolayca aşabilmesi için ona yeni biçimler verdiler.

1940'lı yılların ikinci yarısından itibaren, merkezi devlet yetkilerinin kiminin yerel, bölgesel ve bilhassa özerk birimlere, ismi bir devletten öbürüne değişen, bölge, özerk topraklar, land, federe devlet vb. adlarla anılan yönetim birimlerine devredilmesi de dahil, birçok olumlu değişimlere tanık olduk.

Bu değişim rüzgârı kimi devlette 1960'larda, kiminde 1980'lerin sonunda yeni boyutlar kazandı. Tarihi açıdan sanki her yirmi yılda bir reform gerekiyordu. Halkların istekleri kadar dünyadaki değişimler de bunu zorunlu kılıyordu. Ve bu düzeltimler gerçekleştirildiler.

Hızlı kalkınmak, daha büyümek, çağın gereklerine yanıt verebilmek, işsizliğe çare bulmak, yeni yatırımların bir ülkenin bütün bölgelerinde eşit, dengeli ve adil bir biçimde yapılabilmesini sağlamak, kültürel açıdan boşlukları doldurmak, gelişmek, gelirlerin ve zenginliklerin adil dağılımını garanti altına almak için reform veya reformlar gerekiyordu. Ve her gerektiğinde de yapıldı.

Bugün Türkiye’de de örnek alınması gereken noktalardan biri budur.

Devlet yapısında yaşanan düzeltimlerle yetkiler merkezi devlet yapısıyla yerel birimler, yerel ve/veya bölgesel karar mekanizmaları arasında paylaşılıyor, bölüşülüyor. Kim neyi daha iyi yapabilecekse o onunla görevlendiriliyor.

Böylece yetkilerin kullanılmasında ve kararların hayat bulmasında zamandan kazanılıyor.

Dahası kararların alınmasına katılanlar, bizzat kendileri için karar alınca onların gerçekleştirilmesi için özel olarak daha canla başla çalışıyorlar. Bunu değişik devletlerin deneyimlerinden bilen başka devletler ve hükümetleri benzer yolu izlemekte geçikmiyorlar. Çünkü hükümet olmak icra etmektir. Boşuna hükümet için İcra Heyeti ismi kullanılmıyor(du). Hükümet yapmak için vardır. Yapamıyorsa yoktur.

Örnek mi? Örnek pek çok. İşte İtalya Cumhuriyeti. Şimdi tam zamanıdır, burada İtalya’dan birkaç gerçek aktarmak istiyorum. Bunlar ne ütopyadır ne de uydurma. Herkes ilgili devletin büyükelçiliklerinden veya konsolosluklarından edinebilecekleri belge, dergi, kitap ve benzeri kaynaklardan denetleyebilir. Buyurun yola çıkıyoruz :

İtalya’da 1948’de yirmi “regione” yani “bölge” yaratıldı. Bunlardan dördüne geniş özerklik tanındı. Bunlar şu “bölge”lerdir:

SİCİLYA, SARDUNYA, TRENTİNO-ALTO ADİGE/SÜDTİROL, VALLE D’AOSTA.

Trieste ve çevresinin İtalya’ya verilmesinden sonra, Venezia “bölge”si 1963’te FRIULİ-VENEZIA-GIULIA ismiyle beşinci ve özel

statülü bir “bölge” haline getirildi. Bu bölgede Slovenler önemli bir kitle oluşturuyorlar. Almanca konuşanlar da bulunuyor.

TRENTİNO-ALTO ADİGE’de Almanca konuşan önemli bir grup daha bulunuyor. Avusturya Federal Cumhuriyeti’nin Tirol “land”ının hemen güney bitişiğindeki bu iki “bölge” Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun denize sarkan eteklerindendir.

Her “bölge”nin Anayasal güvence altındaki özerkliği ayrıca özel yasalarla ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir. Ayrıntısına girmem mümkün değil ama birkaç noktayı da aktarmadan olmayacak :

Her bir “regione” geniş kapsamlı yasama yetkisi (kanun çıkarmak) ve geniş mali özerklik sahibidir. Aosta Vadisi’nde toplanan bütün vergilerin % 90’ı, Sicilya’da ise kimi vergilerin % 100’ü bölgede kalıyor. Kimi açılardan az gelişmiş oldukları söylenen bölgelerin vergilerden payları yüksektir, çünkü böylece ellerine geçecek yüksek gelirle gelişmelerindeki geçikmeyi kapatabilmeleri arzulanıyor. Bu konuda onlara bir parça daha katkı sunuluyor.

Merkezi devlet, Adalet, Savunma, İç Güvenlik konuları dışındaki bütün yetkilerini “bölge”lere devretti.

Bu arada “RESMİ DİL” meselesinin çözümü de epeyce ders yüklü : Bu bölgelerin hemen hemen tümünde İtalyancanın yanında bir, bazen iki dil daha resmi dil olarak kabul edilmiştir : Örneğin Kuzeybatıda Fransa’ya bitişik Aoste Vadisi’nde Fransızca ikinci resmi dildir. Trentino-Aldo Adige’de Slovence ve Almanca da resmi dillerdir. Friuli-Venezia-Giulia’da İtalyanca, Friulanca ve Slovence resmi dillerdir. Bu arada “Tedesco”, “Veneto” ve Almanca da konuşuluyor ve bu diller de korunuyorlar. Anayasa’nın 6. Maddesi gereğince ve 15 Aralık 1999 tarihli yasa uyarınca “Hırvat, Sloven, Yunan, Alman, Katalan, Arnavut nüfuslarının ve

Fransızca, Latince, Oksitanca, Sardinyaca, Friulanca (...) konuşanların dil ve kültürleri korunma altına alınmıştır.”

İtalya’da diller yanında bir kasabadan öbürüne, bir kentten diğerine değişen birçok lehçe de yaşıyor. Yani neresinden bakılırsa bakılsın “Çizme”de tek dil veya tek kültür söz konusu değildir. Bu meselenin ayrıntılarına artık girmiyorum. Ama Fellini’nin filmlerinde, oyuncularını, İtalyanca yerine doğduğu Rimini’ye saygı ve sevgisi sonucu oranın lehçesiyle konuşturduğunu, hatta kimi filminin ismini bile o lehçeden seçtiğini, ustaya saygı gereği, mutlaka yazmalıyım. Örneğin Amarcord İtalyanca değildir ve “romangol” lehçesindedir ve “Anımsıyorum” anlamına gelir. İtalyanca olsaydı “(İo) mi ricordo” biçiminde yazmamız gerekirdi.

Pasolini de birçok filminde doğduğu Bologna kentindeki lehçeyi kullandı.

Taviani kardeşler de Padre Padrone ve Kaos isimli filmlerinde değişik dilleri ve lehçeleri kullandılar ve kimi filmlerinde güneydeki dillerle kuzeydekilerin ayrı olduğunu gösterdiler. Bu ustaların göstermek istediği İtalya’nın ÇOK SESLİ VE ÇOK DİLLİ olduğunu ispat etmekte. Fellini ve Pasolini’nin her ikisinin de ülkenin Doğu’ya açılan deniz kapılarından Emilia-Romagna isimli “bölge”nin çocukları olması bir rastlandı değildir.

İtalya’da değişik dillerin ve lehçelerin toplamının otuzu geçtiği biliniyor. Geçmişte Dante ve son yıllarda Umberto Eco bütün İtalya’da konuşulacak tek dil yaratmak için epey dirsek çürüttüler, epey zaman harcadılar ama bu olmadı.

Son yıllarda Lega Nord (Kuzey Birliği) ve lideri Umberto Bossi sayesinde federal yapının daha belirgin kılınması için yeni adımlar atılması meselesi gündeme yeniden girdi. Bossi, Milano ve Lombardia çevresinde “Kuzey İtalya Cumhuriyeti” kurulmasını ve

bölgenin güneyden tamamen ayrılması gerektiğini savunuyor. Bossi ve taraftarları “federatif” veya “federalist İtalya’dan” söz ediyorlar. Onlara kalırsa İtalya Kuzey, Orta, Güney İtalya olarak üçe bölünmeli ve her birinin en geniş yetkilerle donatılmasıyla federal devlet yapısının tamamen benimsenmesi gerekli. Bu parti, daha doğrusu kuzeydeki partiler ittifakı, İtalya’nın kuzeyindeki küçük ve büyük kentlerde birçok belediyeyi yönetiyor. Milletvekili seçimlerinde önemli oranlarda oy alıyor. 2009’da Berlusconi hükümetinin ağırlıklı ortaklarından biriydi. İtalya Federal Cumhuriyeti yaratılması için yapacakları merak konusu. Meselenin elbette demagojik bir boyutu da var ama önümüzdeki yıllarda neler olacağını şimdiden söylemek zor. AB bünyesindeki gelişmeler ve çevre devletlerdeki oluşumlar da bu konuda etkin bir rol oynamaya aday.

(Bossi ve partisinin “yabancı” düşmanı ve ırkçı söylemi ile İtalya konusunda biraz daha bilgi için Devlet-Ulus isimli kitabıma bakılabilir :A.g.k., s. 91-96.) (2009’dan bugüne, 2024’e, pek çok şey değişti: Örneğin bu parti yeni yöneticileri ve yeni programıyla ırkçı ve aşırı sağcı rengini artık saklamıyor, saklamaya ihtiyaç duymuyor.)

BELÇİKA KRALIĞI : ADINI SÖYLEMEYEN ÇOK YÖNLÜ FEDERAL YAPI

1830'da, Hollanda Krallığı'nın dağıtılması sonrasında, bir tür tampon devlet olarak yapay bir biçimde Belçika Krallığı yaratıldı. Tarihi süreç içinde 7 Şubat 1833 tarihli Anayasası defalarca değişikliğe uğradı ve Belçika Krallığı bugünkü federal devlet yapısına sahip oldu. Bu anlamda Belçika Anayasası'nda yapılan en önemli değişiklik 1993'te gerçekleştirildi.

6 Şubat 1993'te Meclis, tarihi bir dönemece imza attı : Anayasa'nın birinci maddesi değiştirildi ve "Belçika, topluluklar ("communities") ve bölgelerden ("régions") oluşan federal bir devlettir." hükmü konuldu.

Bu hükmün doğruluğunu, gerekliliğini ve zorunluluğunu vurgulamak için dönemin başbakanı J.-L. Dehaene "Ülkenin Flamanlar ve Valonlar arasında ikiye bölünmesini önlemenin başka çaresi yoktu." dedi. Başbakan bir gerçeğe parmak basıyordu : Çünkü belli bir süreden beri Flamanlar Valonlar'dan şikayetçi olarak Belçika Krallığı'ndan ayrılmak istediklerini ve bağımsızlıklarını ilan etmek arzusunu dile getiriyorlardı. Nitekim oylamadan sonra Valonların temsilcisi "Flamanların ayrılıkçı şantajı semeresini verdi. Bu yol bağımsızlığa gider" yorumunu yaparak kızgınlığını dile getirdi.

Daha önceki dönemlerde federal yapıdan yana olan Valonlar 1990'ların başında özerkliğin genişletilmesine, bölgelere daha çok alanda ve daha çok yetki tanınmasına artık taraftar değildiler. Ama Valonlara rağmen, o günlerdeki çoğunluğun amacı federal yapıya giderek Belçika Krallığı'nın bölünmesini önlemektir. Nitekim bunun sonucunda 1993'te Anayasa'da pek çok madde değiştirilerek ve

yeni düzenlemeler yapılarak tam anlamıyla federal bir yapı oluşturuldu.

Böylece yıllardan beri ülkenin kuzeyinde oturan Flamanlar (Flemenkler) ile güneyindeki Valonlar arasında süren ve kimi zaman ciddi siyasi bunalımlara neden olan tartışma sonuçlandırılmak istendi.

Belçika Krallığı bu düzenlemeye göre iki boyutlu federal devlet yapısını benimsedi :

Birinci boyutuna “coğrafi” veya “topraksal” boyut diyebiliriz. Bu çerçevede Krallık geniş özerkliğe sahip üç “bölge”ye ayrıldı :

Kuzeyde Flamanca (Flandrie), güneyde Valonya (Valonie) ve Flamanca’nın ortasında, şimdiki başkent ve banliyölerinden oluşan Brüksel Bölgesi.

Federal devlette ikinci boyut “dilsel”dir. Dillere göre yaratılan üç “topluluk” (“communauté”, dinsel herhangi bir unsur katmadan bu sözcüğü cemaet biçiminde çevirmek te mümkün) söz konusudur. Fransızca, Flemenkçe, Almanca konuşanların her birine “topluluk” olarak hangi bölgede bulunurlarsa bulunsunlar kimi özerk haklar tanındı.

Liege çevresindeki “Almanca konuşan azınlığın” hak ve çıkarları diğer iki topluluğunkiler gibi özel olarak korundu ve Almanca konuşanların da bir topluluk olarak tanınması kabul edildi. Ülkenin doğusunda yaşayan ve sayıları 71 bin kadar olan Alman kökenlilere dil, kültür, öğretim ve diğer konularda geniş özerklik tanındı.

Kimse unutulamadı.

Belçika Krallığı'nda bu üç dil aynı zamanda resmi dil olarak ta kabul edilmiştir. Böylece her dilin ve topluluğun diğer bölgelerde eşit muamele görmesi garanti altına alınmış oluyor.

Federal Hükümetin yedisi Flamanca konuşan, yedisi Fransızca konuşan ondört üyeden oluşması, başbakanın "tarafsız" bir kişi olması da benimsendi.

Belçika'da toplam 10 milyon 500 bin kişi yaşıyor. Bunun 6 milyondan biraz fazlası Flamanca, yaklaşık 4 milyon kadarı Fransızca ve 71 bin kadarı Almanca konuşan nüfus.

Nüfusun bölgelere göre dağılımı ise şöyle : Brüksel bölgesinde 1 milyon kadar, Flamanca'da 6 milyon 100 bin, Valonya'da 3 milyon 400 bin.

Bölgelerin yasama ve yürütme yetkileri bulunuyor. Her bölge, genel oyla seçilen meclisi önünde sorumlu bir hükümetle donatıldı.

Her bölge kendi işlerini kendi meclisi, hükümeti, başbakanı ("bakan-başkan" ismi veriliyor) ve bakanlarıyla yürütüyor.

Yargı yetkisi federal düzeydeki kurumlarca üstleniyor.

Özerk bölge yönetimleri ile federal hükümet arasındaki ilişkiler ve yetkilerin paylaşımı, özerklik ve eşitlik çerçevesinde belirlendi. Özerk bölge yönetimleri, hükümetleri, yani yürütme gücü, yasama yetkisi yani parlamentoları anayasada belirlenen hükümlere göre şekillendirildi. Bölgelerde kurumsal reformların, yasa değişikliklerinin ve gerekli yasaların yapılması yetkisi bölge yönetimlerine verildi. Ve bu hak ta anayasal olarak tanındı. Her özerk veya "federe" yapı böylece anayasal güvenceye kavuştu.

Federal hükümet dışışleri, adalet, savunma alanlarındaki yetkilerini aynen koruyor.

Belçika Anayasası'nda 1993te yapılan değişiklikler çerçevesinde, bölge yönetimlerine, kendi yetki alanlarında uluslararası anlaşmalar yapabilme olanağı da tanındı. Avrupa'daki diğer özerk yapılarla karşılaştırınca bu benzersiz bir gelişmedir : Çünkü özerk bölgelere böylece her birinin neredeyse bağımsız birer devlet gibi davranmalarına olanak tanındı. Böylece her bölge dış ilişkilerini bizzat yürütmeye, maliye, tarım, dış ticaret, bilimsel araştırma ve sosyal güvenlik konularında anlaşmalar yapmaya başladı.

Belçika Krallığı'nın kurulmasından 1960'lara kadar devletin yönetimi, ülkenin geleceğı Valonların elindeydi. Ülkedeki erken ve hızlı sanayileşme ve bunun sonrasında Afrika'daki sömürgecilik, özellikle Kongo üzerindeki sömürü düzeni sayesinde zengin Valonlar ve zengin Belçika sayesinde işler tıkırında yürüyordu. Ancak Valonların devlet yönetimindeki önceliğı ve eğımenliğinden rahatsız olan Flamanlar 1930'lardan itibaren özerklik talebini dillendirmeye başladılar.

Belçika tarihinde dil farklılığının yanı sıra mezhepsel bir farklılık da söz konusudur. Valonlar daha çok katolik, Flamanlar protestandır. 1950'lerden itibaren Flamanca'da sanayileşme ile birlikte, bu bölge de gelişti, kalkındı ve zenginleşti.1960'lardan sonra daha dinamik, gittikçe daha zengin ve daha örgütlü Flamanlar, "Kuzeyliler", ülkenin ve devletin yönetiminde ipleri ellerine almaya başladılar. Flamanlar kendi bölgelerinden Valonları, "Güneylileri", dışlamaya bile başladılar. Kimi kez ırkçı bir dil bile kullanmaktan kaçınmadılar. Örneğın, 1968'de, Louvain'deki dünyanın en eski katolik üniversitesinde, Flaman öğrenciler "Wallen buiten !" , (Flemenkçe "Valon defol !") sloganıyla Valonların üniversiteden "atılmalarını" istediler...

1960'lerde Flamanlarla Valonlar arasında tansiyon yükselince, iki taraf ta av tüfeklerini kuşanıp, atlarına binip köylerinin etrafında kümeler halinde dolaşarak “nöbet” bile tuttular. Ufak çapta birkaç “homurdanmanın”, havaya bir iki el ateş etmenin dışında sorun barışçıl yollarla çözülmeye çalışıldı.

Ve nitekim özerkliğe ve federal yapıya doğru gidişin ilk adımları da 1970'te atıldı : Belçika Anayasa'nın 59. maddesine yapılan bir ekle, Almanca, Fransızca ve Flamanca konuşan üç özerk topluluk yönetiminin oluşturulması kararlaştırıldı. Federal sistemden yana olan Flamanların ilk el attığı konu da zaten Flamanca dili ve kültürünün Flanya'da özgürce kullanılmasıydı. Bu arzuları böylece gerçekleştirmiş oluyordu. Federal yapıya doğru gidiş ise artık hiç durmadı :

1977-1978 yıllarında kurumsal reformlar konusunda anlaşmaya varıldı.

1979'da yerel yönetim kurumları ve geçici bölge yönetimleri oluşturuldu.

1980'de eşit haklara sahip üç özerk bölgenin kurulması kararlaştırıldı.

Belçika Krallığı federal devlet yapısı, Flamanların öncelikle kültürel ve mali, Valonların ekonomik taleplerine ve çok dilli ve aynı zamanda coğrafi açıdan Flamanlar ve Valonlar arasında bir türlü paylaşılamayan Brüksel'in çözülemeyen dertlerine bir çare olarak benimsendi. Bu çare geçici bile olsa, tarafların belli bir süre sakinleşmesini sağladı.

Dil ve topluluk, zenginlik ve coğrafi farklılıkları bağrında taşıyan bir devlette barışçıl ve belli bir süre bile olsa uygulanabilir bir düzen olarak Belçika federal yapısı dikkat çekiyor. Çok dilli ve çok kültürlü ülkelerden sorunlarını çözmek için şimdiye kadar asla

silahlı şiddete başvurmaması açısından da iyi bir örnek olarak nitelendirilebilir.

Elbette Belçika'da bütün sorunlar da çözülmüş değil. Federal devlet yapısı bütün iyiliğine rağmen, halen mükemmelliği yakalamış da değil çünkü.

Nitekim 10 Haziran 2007'de yapılan seçimler sonrasında hükümet ortaklığı kurulamaması sonrasında federal yapı yeniden sorgulandı. Flamanlar tekrar bağımsızlıktan söz ettiler. Hükümet bunalımı epey sürdü, yapay bir biçimde üstesinden geldi gibi ama yeniden ve bu kez gerçekten bölünmeye yol açabilecek bir biçimde gündeme girebilir.

Flamanlar açısından mesele artık sadece kültürel, dilsel boyutuyla irdelenemez, sorun sadece yönetsel yapının düzenlenmesi değildir. Meselenin mali ve bütçesel boyutunun da artık dikkate alınması gerekiyor. Nüfusun çoğunluğunu (% 57,8) oluşturan Flamanlar, daha az üretken dolayısıyla "daha az vergi ödeyen", tarımla geçinen ve apaçık ırkçı bir yaklaşımla "tembel" olarak nitelendirdikleri Valonların "yükünü artık çekmek istemediklerini" söylüyorlar. Daha önce İtalya'da popülist, ırkçı, demagogik Umberto Bossi yönetimindeki Lega Nord konusunda dikkatimizi çektiği gibi Belçika'da da "zengin kuzeyliler" "yoksul güneylileri" dışlamak, onların "yükünü artık taşımamak" istiyorlar. Flamanlara bakarsak sosyal sigorta ve bütçe açıklarının sorumluları Valonlardır. O halde sosyal sigorta ve bütçe açıkları "bölgelleştirilmelidir". Her bölgenin gelir ve giderleri ayrılmalıdır. "Her koyun kendi bacağından asılır"ın Flamancası budur bugün. Bu öneriye göre her bölge kendi sosyal sigortası ve kendi bütçesiyle baş başa bırakılırsa Flamanca bu işten "kârlı" çıkacaktır. İspatı son derece zor bu iddia Flamanca'da gittikçe taraftar buluyor. Flamanca'da siyasi arenada epey ağırlık sahibi

ırkçı, yabancı düşmanı ve aşırı sağcı partiler de bu konuda ver yansın ediyorlar. Bu sayede epey oy da topluyorlar...

Birçok gözlemci ve siyasetçiye göre bu gelişmeler, bu iddialar “iki bölgenin bağımsızlığına giden yolun başlangıcıdır”. Bugün Flamanca kuzey komşusu Hollanda Krallığı’na gözlerini çevirmiş durumda. Ayrılık halinde Flamanca Hollanda ile birleşebilir. Ama pek çok Flaman, bağımsız bir devlet bünyesinde yaşayabileceklerini savunuyor. Ayrılma konusunda Çekoslovakya’nın patırtısız, gürültüsüz, ülke varlığının, borçlarının, silahlarının, araç ve gereçlerinin nüfus oranına göre Çek Cumhuriyeti ve Slovakya arasında paylaşılması önerisinin alınması öneriliyor. Yani silahlı çatışma olmadan barışçıl bir biçimde ayrılmak. Yani “dostça boşanmak”.

Valonya’nın ise yüzünü Fransa Cumhuriyeti’ne çevirdiğini öteden beri biliyoruz. Ayrılık halinde Valonya Fransa’nın bir “bölgesi”, “özerk bir bölgesi” olmaya aday. Belçika’daki son hükümet bunalımını izleyen günlerde, Temmuz 2008’de, La Voix du Nord ve Le Soir gazetelerinin ortaklaşa düzenledikleri bir kamuoyu yoklaması, sorgulanan Valonların % 49’unun “Fransa’ya bağlanmak”tan yana olduğunu gösterdi. Oysa bu oran 2008’in başında sadece % 29’dur.

Bugün Belçika Krallığı’nın “birliğini ve bütünlüğünü”, başkenti Brüksel, Kral (ki ona Belçika Kralı denmez “Belçikalıların Kralı” denir, yani “le roi des Belges”) ve bir ölçüde “milli takımı” temsil ediyor. Öbürlerinden her biri artık kendisi için “oynuyor”.

İSPANYA KRALLIĞI : ÇOKLU ÖZERKLİK

İspanya Krallığı'ndaki çoklu özerklik sistemine benzer bir model Türkiye'de de, bölgemizdeki birçok devlette de uygulanabilir. İspanya türü, ismini söylemeyen bir federal yapıya, çoklu özerk yönetime geçildiğinde halkların kültürel haklarında, düşünce, yazma ve ifade özgürlüklerinde, eğitim ve kalkınma alanlarında, giyim ve kuşamlarında, saç ve sakallarının uzatılmasında veya kısaltılmasında, bıyıklarının “ölçümünde” pek çok kazanım elde edileceğinden eminim.

Dahası bu sayede sivil ve resmi toplumlarda baş ağrılarına ve bir dizi ciddi “hastalıklara” yol açan sorunların giderilmesiyle devletin ve kimi devlet adamının ruh halinin de düzeleceği kesindir.

İspanya yanında İngiltere Krallığı (Birleşik Krallık) ve Kuzey İrlanda'daki son düzenleme ve daha birçok örnek bu konuda hemen ilk akla gelenler. Bugün İngiltere ve Kuzey İrlanda'da yaşanan barışçıl ortamdan her kesim yararlanıyor. Çok ta iyi oluyor.

Ancak hemen eklemekte yarar var : İspanya modeli ille aynen alınsın, orada iyi yürüdü burada da iyi yürür demiyorum. Çünkü her coğrafyanın, her halkın kendine özgü tarihi, fiziki, siyasi, ekonomik, toplumsal ve insani unsurları, deneyimleri farklıdır. Ancak bu modelin bilinmesinde de yarar var ve kimi açılardan bugün veya yarın mutlaka işimize yarayacak dersler içeriyor demek istiyorum.

Nitekim İspanya Krallığı'nda çoklu özerklik sistemine geçişin, tarihi, dinsel, bu ülke halklarına ve insanlarına, siyasi partilerine ve siyasi liderlerine özgü birçok belirleyicisi bulunuyor.

Dünya dengelerinde meydana gelen değişimler, siyasi, ekonomik, yerel ve merkezi yönetimlerdeki ve devlet yapılarındaki değişimleri de beraberinde getiriyor.

Farklı halklardan ille bir “ulus” inşa etmek için akıl almaz eziyetleri, cinayetleri bile göze alabilen, ama bunlara ve aradan geçen bir yüzyıla, bazen daha uzun zamana rağmen yine de bu işi “başaramayan” ve artık devlet-ulus “trenini kaçırın” devletlerden kiminde, neredeyse tümünde, federal ve özerk yönetim modelleriyle mevcut sorunlar aşılmaya çalışılıyor, bir arada yaşamının yeni ve daha adil, daha özgürlükçü, daha eşitlikçi koşulları, yani bir tür yeni “toplumsal sözleşme”, konuyla ilgili bütün tarafların katılımıyla aranıyor, bulunuyor, uygulanıyor, uygulamanın en iyi şartlarda sürmesi sağlanıyor.

Bugün varılan tarihi noktada devlet-ulus modelinin dikişlerinin patır patır söküldüğünü, federal yapıli devlet modeline gidişin hızlandığını, federal yapıli devlet sayısının arttığını görmek gerekiyor.

Bu yeni tür yönetim modellerinin en ilginç örneklerinden 17 “özerk topluluk” (“comunida autonama”) sahibi İspanya çoklu özerklik sisteminin işleyişi özel incelemeye layıktır. İspanya Krallığı modelinin Türkiye'ye uyarlanabildiği takdirde elde edilecek kazanımların pek çok olacağını da şimdiden belirtmek isterim.

İspanya Krallığı'ndaki 17 özerk topluluğun isimlerini burada yazmalıyım :

Galicia, Asturia, Cantabria, Pais Vascos (veya Euskadi, yani Bask Ülkesi), Navarra, La Rioja, Aragon, Cataluna, Valencia, Castilla-La Mancha, Madrid, Castilla y Leon, Estramadura, Andalucia, Kanarya Adaları, Murcia, Balear Adaları.

Kimi özrek topluluk bir vilayetten, örneğin Madrid ve Murcia gibi, kimiye birçok vilayetten oluşuyor. Örneğin Cataluna (Katalonya) dört vilayeti kapsıyor.

İspanya ve Portekiz'i bünyesinde barındıran İberik Yarımadası'nda öteden beri birçok krallık, beylik, prenslik ve benzeri siyasi yapılanmalar zaman zaman kavgalı olsa da bir arada yaşadılar. Öteden beri bu coğrafyada ve özellikle konumuz açısından bizi ilgilendiren İspanya'da siyasi karar mekanizmaları açısından bir çokluk söz konusuydu. Nitekim 15. ve 16. yüzyıllarda "İspanya" değil "İspanyalar" ismi kullanılıyordu.

İdari açıdan göreceli bir merkezilik içeren krallık rejiminde halkların renklerine, bayraklarına, dillerine, inançlarına, gelenek ve göreneklerine, yerel yönetim tarzlarına saygı gösteriliyor ve çok ciddi bir neden olmadıkça asla karışılmıyordu.

İspanya'da değişik dönemlerde ilan edilen Cumhuriyet rejimlerinde Bask Ülkesi'ne ve Katalonya'ya özerklik tanındı.

Yeri gelmişken, tekrar bile olsa yine de, yazmalıyım : Bask Ülkesi'nin Baskça ismi Euskadi, İspanyolcasıysa Pais Vasco'dur. Bunu belirtmemin nedeni, Türkiye'de, "Bizim Mahalle"nin çocukları da dahil, birçok yazar ve gazetecinin Bask Ülkesi yerine "Bask", Bask yerine "Basklı" diye yazmasıdır. Böylesi yanlış da az bulunur ama geç olsa da düzeltilmesi Euskadi'de yaşayan Basklara saygı için gereklidir.

Yani adem-i merkezîyet, yerinden yönetim, özerklik bu coğrafyada bilinen ve yaşanmış deneyimleriyle geçen yüzyılın ortasına kadar getirilen bir işleyiş biçimi, bir işleyiş mekanizmasıydı. Ve değişik tarihi dönemlerde bu coğrafyada bir devlet bünyesinde birçok siyasi karar mekanizması barınabildi..

1939-1975 yılları arasında İspanya'ya ve halklarına baş belası kesilen Franko diktatörlüğü, devlet-ulus ismi verilen yönetim biçimini zorla kabul ettirmek için halklara ve insanlarına akıl almaz işkenceler, eziyetler yaptı. 36 yıl boyunca diktatörlük otoriter, merkezi ve sıkı merkezci, kendinden menkul "birleştirici", eritici, yani asimilasyonist bir devlet-ulus kurmak için çabaladı. Örneğin sadece Madrid ve çevresinde konuşulan "Kastinyanca"yı "İspanyolca" adı altında bütün halklara dayattı. Bütün halkların kimliğini silmek ve yerine "İspanyol" yazmak istedi...

Bask halkı en başta diğer halkların en akıllı çocukları diktatörlük döneminde dahi kültürel haklarından, özgürlüklerinden ve bağımsızlık mücadelesinden asla vazgeçemediler. Bağımsızlık veya en geniş özerklik için mücadelede ısrar ettiler.

Franko yaşarken İspanya değil İspanyalar ölüyordu. Franko, Kasım 1975'te öldü, İspanyalar kefenlerini yırttılar ve ayağa kalktılar. Bu aşağılık diktatörlüğün bitişi aynı zamanda İspanya'ya ve halklarına dayatılmak istenen devlet-ulusun iflas etmesi anlamına geliyor.

Özerkliğe gidiş yolunda Katolik din de önemli rol oynadı. Katoliklik Franko diktatörlüğü yıllarında Baskların ve diğer halkların kimi alanlarda belli bir özgürlük yaşamalarına olanak tanıdı, bu işi kolaylaştırdı. Halklar, dinsel bayramlarda kendi renklerini ve bayraklarını taşıyabiliyorlardı. Kendi dillerinde konuşabiliyor, kendi dillerinde ibadet yapıp, kendi dillerinde dua edebiliyorlardı. Katolikliğin "evrensel boyutu" halkları kimi belalardan azad etti. İspanya'da halklar din sayesinde, devlet belasından uzak, farklı özgürlük alanları yaratabildiler. Bu da o günkü koşullarda az şey değildi.

Bu arada başka bir düzeyde, katolik kilisenin ve bilhassa o yıllarda yaratılan Opus Dei isimli katolik tarikatın Franko diktatörlüğü ile kolkola yürüdüğünü de unutmamak lazım.

Diktatörlük döneminde ülkelerini terk etmek zorunda kalan çok sayıda siyasi liderin, siyasi partilerin önemli yöneticilerinin federal yapıya sahip Almanya'da mülteci olarak yaşamış olmaları, diktatörün ölümünden hemen sonra ülkelerine dönüş yaptıklarında, devlet yapısı olarak federal yapıyı benimsemelerini kolaylaştırdı. Evet siyasetçiler ülkelere dönüş yaptıklarında, devlet yapısı olarak federal yapıyı benimsemekten asla korkmadılar. Çünkü bu yapının Almanya Federal Cumhuriyeti'nde iyi kurulmuş bir İsviçre saati gibi tıkır tıkır işlediğini bizzat izleyebilmişler, gerekli dersleri çıkarabilmişlerdi.

Örneğin federal yapının “bölünmeye” yol açmadığı gibi, savaşın enkaz haline getirdiği Almanya'yı kısa zamanda bayındır hale getirdiğini görebilmişlerdi. Bu yapı demek ki “iyi bir yapı”ydı...

Diktatörlük yıllarında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde yaşayan İspanya Komünist Partisi yöneticileri de federal yapıya taraftardılar. Veya enazından karşı değildiler.

Fransa'ya sığınan siyasetçiler, Fransa'da o yıllarda özerklik meselesinin çok sıkı ve çok ciddi olarak tartışıldığı sol siyasi partilerle ilişki içindeydiler ve onlar da geniş özerklik sahibi devlet yapısına veya federal yapıya yabancı değildiler

Evet siyasi açıdan ve tarihi bakımdan ortam elverişliydi. Siyasi ortam federal devlet yapısına geçmek için hazırды.

Özerkliğe geçişte Avrupa devletlerinde varolan/uygulanan diğer yerinden yönetim biçimlerinin de etkisi oldu..

Avrupa Birliği (AB) üyesi devletlerin bünyesinde meydana gelen değişimler ve AB üyesi devletlerin federal yapıya doğru gitmeleri de belirleyici oldu. Bugün AB üyelerinin neredeyse tümünün federal devlet yapısını benimsemiş olmaları bir rastlantı değildir. Almanya ve Avusturya'da “land” yani “ülke”, İtalya, Fransa ve

Belçika'da "région" yani "bölge" isimli federe yapılar, merkezi devletin birçok yetkisini artık bizzat kullanıyorlar. İspanya'da "özerk topluluk" adı verilen yerinden yönetim birimlerine bu koşullarda geçildi. Bu biçim ve bu yapılanma da başkalarını etkiledi.

Böylece merkezi devlet yetkilerinin bir kısmını ve giderek artan bir kısmını yeni birimlere, geniş özerklik sahibi bölgelere veya federe devletlere devretti. Ve bu devretme eylemi süreç içinde çoğalarak, genişleyerek sürüyor.

Dahası bizzat İspanya'nın kendi tarihinden gelen tarihi mirası da zaten bekliyordu.

Diktatörlük sonrasında ortaya çıkan kalkınma meselesi de özerkliği kaçınılmaz kılıyordu. Diktatör öldüğünde arkasında tam bir enkaz bıraktı. 1975 sonunda İspanya tam bir harabeydi. Ekonomisi son derece ilkel. Kalkınmanın hızla sağlanması, ekonomideki geri kalmışlığın/geçikmenin giderilmesi, işsizliğe çare bulunması için de yerel ve bölgesel karar mekanizmalarına ihtiyaç vardı. Çünkü merkezi devlet yapısı içinde kararlar zor alınıyor, bazen hiç alınamıyordu. Kararların alınmasıyla uygulanması arasında ise çok zaman yitiriliyordu. Oysa İspanya'daki, komşularındaki ve Avrupa'daki deneyimler, kararların hızla alınmasının başarıyı kolaylaştırdığının, kararların alınmasına katılanların onun uygulanmasında daha içten çalıştıklarının, başarı için işe sıkı biçimde sarıldıklarının örnekleriyle doluydu.

Franko sonrasında, öteden beri siyasi hayata müdahale etmeyi kötü bir alışkanlık haline getirmiş olan orduyla hesaplaşma da başladı. Ordu'nun diktatörlükten ve kötülüklerinden birinci derecede sorumlu adamları teker teker ayıklandılar. Darbeciler yargılandılar ve cezalandırıldılar. Siyaset halkların özgür seçimleri

sonucu göreve getirilen siyatçilere bırakıldı. Siyasette istikrar sağlanınca, ekonomide güven duygusu güçlendi ve gelecek için yatırım arzusu kamçlandı.

Özerk yönetime geçişte ve ordunun siyasetten elini çekmesinde, sivil toplum örgütleri ile sendikaların etkisi azımsanamaz. Meslek örgütleri, avukatlar, yargıçlar, doktorlar, mühendisler...bu alanlarda önemli roller üstlendiler.

“ÖZERK TOPLULUK”

İspanya Krallığı'nda özerkliği düzenleyen 1978 Anayasası'nda “özerk topluluk” olarak tanınmak için kimi nitelikler aranıyor. Bu nitelikler şunlardır :

Komşu vilayetlerden oluşmak.

Ortak tarihe sahip olmak.

Kültürel ortaklık; yani aynı dili konuşmak, benzer değerlere sahip olmak, kültürel geçmişlerinin ortak ya da benzer olması.

Ekonomik birliktelik.

Anayasa'da İspanya Krallığı Parlamentosu'nun kimi durumlarda, yukarıda sıraladığım şartlar aranmadan da özerkliğe geçişi tanıyabileceği belirtiliyor. Örneğin Bask Ülkesi'nin/Euskadi'nin bir parçası ondan koparılıp Navarro isimli ayrı bir “özerk topluluk” yaratıldı...

İspanya Anayasası'nın 2. Maddesinde, “Anayasa İspanyol ulusu birliğinin ayrılmazlığını ve bütün İspanyolların ortak vatanının bölünmezliğini kesinlikle belirtir ve onu oluşturan bölge ve milliyetlerin özerklik haklarını ve aralarında dayanışmayı garanti eder” ifadesi yer alıyor. Böylece “özerk topluluk”lar anayasal güvenceye kavuşturulmuş oluyorlar. Ama bu kadar değil :

Bu maddeyi, merkezi yönetimin geleceğini ve yetkilerini garantiye almak isteği olarak da okuyabiliriz. “Özerk topluluk”ların yönetimlerinde süreç içinde ve kimi yetki alanlarında merkezi yönetimin rolü gittikçe azalabiliyor. Ama tamamen yok olmuyor. Bu bakımdan ve merkezi yapıların kendi meşruiyetlerinden daima kuşkulu, daima ikircikli olduklarını göz önüne alırsak, merkezi

devletlerin kendi geleceklerini garanti altına alma arzularını neredeyse doğal karşılamak gerekiyor.

İspanya örneğinde şunu vurgulamak da gerekiyor; özerklik kopma, ayrılma ve “bölünme” anlamına gelmiyor. Hatta özerk toplulukların kurulması bir yerde Baskların, Katalanların ve Galiçya ve diğer özerk topluluk halklarının kopma eğilimlerini, bağımsızlık arzularını önlemeyi de amaçlıyor(du).

İspanya Krallığı devleti, merkezi karar mekanizması verebileceği, paylaşabileceği kadar yetkiyi paylaştı, ama kopmaları da önledi.

Bask Ülkesi ile Katalonya örneklerinde en açık biçimde ve kimi zaman en dramatik boyutlarıyla görüldüğü gibi, bağımsızlık arzusu da tümüyle yok olmuş değil. Ama iki ülkede de bağımsızlık yanlıları silahlı mücadele yolunu şimdilik terkettiler.

YETKİLERİN PAYLAŞIMI

Özerk topluluklar ile merkezi yönetim arasındaki yetki paylaşımı şöyle işliyor :

Her özerk topluluk, kendi sınırları içindeki özerk seçimlerle kendi meclisini oluşturacak temsilcilerini seçiyor. Meclis üyeleri arasından bir hükümet başkanı yani başbakan seçiliyor. Başkanlığın/başbakanlığın ismi tarihi nedenlerle veya her halka özgü belirlemeler sonucu, bir özerk topluluktan diğerine değişiyor.

Burada hemen şunu görüyoruz. Özerk topluluklar yasama yetkisini kendi Meclisi aracılığıyla kullanıyor. Yani kendilerini ilgilendiren alanlarda ve anayasa ile yasalarda belirlenen yetkiler çerçevesinde yasa çıkarabiliyorlar.

Özerk toplulukların yürütme yetkisini başkan ve hükümet yerine getiriyor. Hükümet üyeleri, başkan ve meclis tarafından seçiliyor. Kendi işlerini bizzat yönetmek hakkına sahipler.

Nihayet yargı yetkisine gelince, Anayasa'ya göre, “özerk topluluklar yargı yetkisini yerine getirebilecek kurumlar yani mahkemeler ve bağlı birimler oluşturabilir.” Böylece mali ve kadro açısından yeterli olmayan özerk toplulukların merkezi devletin yargı birimleriyle yetinebilmesine olanak sağlanıyor.

Özerk toplulukların vergi toplama hakkı var ve topladıkları vergiden kendi paylarını saptayabiliyorlar. Süreç içinde vergiden aldıkları pay arttı. Çünkü merkezi devletin yeni yetkileri devretmesiyle yeni harcama kapıları açıldı.

Merkezi devletin yetkileri, savunma, silahlı kuvvetler, adalet, içişleri, hukuk gibi konularda birincildir. Diğer konularda örneğin

eğitim, öğretim, kùltür gibi alanlarda da merkezi devletin yetkileri sürüyor. Ancak her Şeye müdahale etmiyor.

Merkezi yönetim Anayasa'da kendi geleceğini garanti altına alarak özerk yönetimlerde “halkın kendi kaderini tayin etme hakkı”nın önüne geçmiş oldu/oluyor.

Özerk toplulukların yaratılmasındaki art niyet de diyebileceğimiz derin nedenlerden biri budur : Halkların kendi kaderlerini tayin hakkını “gizlemek”, unutturmak. Özerk topluluklara ilişkin özel yasalar bu konuda tam anlamıyla alarm halindedir. Kendi kaderini tayin hakkı suskunlukla geçiştiriliyor. Bask Ülkesi'nde ETA'nın (Euskadi ta Askatasuna. Bask Ülkesi ve Özgürlük) ve diğer özerk topluluklarda bağımsızlık yanlısı partilerin mücadelesini verdiği hak bu haktır. Ama bu konuda hiçbir hükümet, gerekli ve beklenen adımı atmaya yanaşmıyor. Bu da merkezi devletin meseleye yaklaşımla çakışıyor : Özerkliğe evet bağımsızlığa hayır !

Ancak zaman zaman çok önemli ve belirleyici konularda düzenlenen referandumlar bir özerk topluluğun o konuda kendi kaderini tayin hakkını kullandığını gösterdi. Örneğin Katalonya Özerk Topluluğu'nun yetkilerinin genişletilmesine ilişkin referandumda. Evet bu bağımsızlık için düzenlenen bir referandum değildi ama neredeyse ona yakın bir özerklik elde edilmesine yol açan bir referandum oldu.

Burada bir kez daha Şunu vurgulamak istiyorum : Her deneyimin kendine özgü coğrafi, tarihi ve siyasi koşulları içinde değerlendirilmesi taraftarıyım. Elbette başka coğrafyaların, başka tarih ve siyasetçilerin, başka halkların, öbürlerinin örneklerinden, öbürlerinin deneyimlerden yararlanma hakkı bulunuyor. Ancak taklitçilikten kaçınmak zorunludur. Herkese birçok değişik örneklerden ve deneyimlerden yararlanıp kendine özgü yapıyı yaratmak kalıyor artık..

Şimdiye kadar özerklik, İspanya'da Basklar, Katalanlar ve Galiçyalılar ve Fransa'da örneğin Korsikalılar açısından bir adım olarak değerlendiriliyor. Nitekim bu üç halkın içinde ciddi bir kesim bağımsızlık arzusundan vazgeçmiyor. Hem neden vazgeçsin? Bu halkların kendilerinin karar vereceği bir mesele. Bu açıdan bakınca kendi kaderini tayin etmek hakkı bir gelecek arzusu olarak duruyor.

Özerklik halinde birçok sorunun çözülebileceğini, çözüldüğünü biliyoruz artık. Örneğin kültürel haklar alanında, düşünce ve yazma özgürlüğünde, eğitim alanında, kalkınmada; bölgesel kalkınmada kararların o bölgede alınmasının binbir yararı var. Özerklik sayesinde bölgelerin daha hızla ve daha canla başla kalkınmaları sonucu devletler de kalkınma ve zenginleşmede yeni boyutlar kazandılar, kazanıyorlar. İspanya'nın 1975'den bugüne aldığı yol çoğu devleti kısıktırarak boyuttur. Ve bu başarıda özerklik sisteminin yararları pek çoktur.

Bu tür bir yönetim biçimiyle birçok kronik sorunun giderilmesiyle devletin ruh hali de düzelmiş oluyor. Devlet gücünü ve olanaklarını daha yararlı, yurttaşları ve gelecek için daha önemli alanlara aktarabiliyor.

Halkların özerlikle birlikte "ulusötesi" veya "uluslararası" isimleri de verilen yeni tür bir yurttaşlık tanımına ulaşmak istediklerini de belirtmek lazım. Yeni tür "Toplumsal Sözleşme" dediğimiz konu bu çerçevede değerlendirilmelidir. Buna bütün tarafların katılımıyla yeni bir Anayasa da denebilir, isterseniz.

Bugün bir tek halkı alıp, onun "en iyi", "en seçkin", "en kahraman", "en çalışkan" olduğunu iddia ederek ve diğer halkları kandırarak veya kandırmaya çalışarak tek halkın tek ulus biçiminde algılanmasına dayalı yanılsamalı vatandaşlık aşıldı. Aşılmak üzere.

Gidiş bu yöndedir. İspanya bu konudaki örneklerden sadece biridir.

Bugün İspanya'da ve birçok devlette, bir değil, birçok halk var, birçok dil var, birçok kültür, birçok gelenek, birçok giyiniş tarzı var. Bugün siyasi, kültürel, ekonomik ve toplumsal açılarından gerçekten birden çok İspanya söz konusudur. O nedenle İspanya Başbakanlarından Zapatero “çoklu İspanya”dan söz ediyordu...

Öte yandan şunun da altını bir kez daha çizmek şart : Özerklik ayrılma ve bölünme değildir. Avrupa'daki örnekler bunu ispatlıyorlar. Bu çerçevede Amerika'daki, Asya'daki ve Afrika'daki federal veya konfederal yapıları devletlerin örneklerini de anmak mümkün. Avusturalya'dakini de...

Bugün federal veya konfederal devlet yapısı sadece bir ütopya değildir, birçok kıtada değişik örnekleriyle uygulanan bir gerçektir. Ve bunların bilinmesi, incelenmesi, yararlanılması yerinde olacaktır.

Evet bu noktaya dikkat etmek lazım : Özerklik ayrılmak değildir. Çünkü federal yapıya sahip bir devlet “üniter yapı”dan vazgeçmiş değildir. Yani federasyonda devlet yine yekpare/tekparça yapısını sürdürüyor. İşte bugün dünyadaki federasyonların ve konfederasyonların hepsi kendi sınırları içinde tek parça :

Amerika Birleşik Devletleri, Kanada Konfederasyonu, Meksika Birleşik Devletleri, İsviçre Konfederasyonu en bilinenleri.

Türkiye'de kimi çevreler bilerek ya da bilmeyerek federal yapının “bölünmek” anlamına geldiğini iddia ediyorlar. Bu doğru değil. Çünkü federal yapı üniter yapının başka bir işleyiş biçimiyle, başka bir yönetsel dengeyle sürmesi demektir. Bölünmek sadece bir ülkenin, bir bölgenin, bir özerk topluluğun bağımsızlığını ilanı ile söz konusu olabilir.

(İspanya Krallığı modeli konusunda daha geniş bilgi için şu üç kitabıma bakılabilir : İspanya ve Bask Gerçeği ; Avrupa Birliği'nde Devlet ve Fransa'da Korsika ; Devlet-Ulus.)

BİR MODEL OLARAK KORSİKA

Korsika nüfusu 300 bin kadar olan küçük bir Akdeniz adasıdır. Fransa'nın güneyinde, İtalya'nın batısında. Korsika Fransa Cumhuriyeti bünyesinde "özel statülü özerk bir bölge"dir. Özerkliği oldukça geniştir ve kimi açılardan bazı federe devletleri bile kısıktırabilir.

Korsika'da yıllardır uygulanan özerklik modeli, biçimi ve yaratılışı açılarından bir çözüm seçeneği ve ilginç bir çözüm örneği olabilir.

Bu modelin, merkezci, asimilasyonist, sıkı ve birçok derdin doğurganı devlet-ulus ismini verdiğimiz devlet modelinin yaratıcısı ve yüzyıllar boyunca yılmaz savunucusu Fransa Cumhuriyeti tarafından 1980'lerin başından itibaren uygulanmaya konulması da son derece çarpıcıdır ve ders çıkarıcı özellikler taşımaktadır.

Hemen başta vurgulanması gereken ilk nokta Korsika'nın "özel özerklik" statüsünün anayasal ve yasal garanti altına alınmış olmasıdır :

1982'de "décentralisation", adem-i merkeziyet, yerinden yönetim adı takılan ilk kanun yürürlüğe girdi. Korsika için özel statü kanunu da aynı yıl uygulanmaya konuldu. (Ayrıntısı için Avrupa Birliği'nde Devlet ve Fransa'da Korsika isimli kitabıma bakılabilir : Pêrî Yayınları, İstanbul, 2006, s. 79, 82 ve sonrasında.)

Bir süre sonra Fransa Cumhuriyeti Anayasası Cumhuriyet'in "décentralisée" olduğunu ilan etti. Yani Fransa'da artık "Cumhuriyet desantralizedir», "Cumhuriyet adem-i merkeziyetçidir", "Cumhuriyet yerinden yönetilir".

1982'den bu yana Fransa'da "bölge" sistemi düzenlendi. Bu düzenleme içinde Korsika için "özel bir statü" tanındı. Çünkü hem ada olması nedeniyle, hem de kendine özgü koşullar sonucu yerinden yönetmesi gereken işleri daha çoktu, daha önemliydi ve bizzat Ada'da alınacak kararlarla Adalılar tarafından yerine getirilmeliydi. Bu amaçla Korsika için özel bir kanun çıkarıldı ve bu kanun günümüze kadar birçok kez ve her seferinde adaya daha çok özerklik tanınması amacıyla yeniden düzenlendi. (2023'ten beri yeni bir model üzerinde çalışılıyor.)

Bu düzenlemeler sonucu 1982'den bugüne Korsika "genel oyla seçilen 51 üyeli Korsika Meclisi (Assemblée de Corse) tarafından yönetilen kendi işlerini bizzat kendisi gören birleşik bir topluluk" olarak tanımlanıyor ve uygulaması bu yönde yapılıyor.

1982'de Korsika Meclisi için düzenlenen ilk seçimlerden günümüze her seçime bütün siyasi partiler katılabiliyor. Bağımsızlık yanlısı siyasi partiler de. Bağımsızlık yanlıları genel olarak ortalama % 20 kadar oy kazanıyorlar. Kimi kez protesto amacıyla seçimleri boykot ettikleri de oldu.

Meclis'in bizzat seçtiği Korsika Meclisi Başkanı bir anlamda adanın cumhurbaşkanı rolünü üstleniyor.

Adanın sorunları, Korsikalılar tarafından altı yıllığına seçilen Korsika Meclisi tarafından görüşülür ve karara bağlanır. Yılda her biri üçer ay süren iki olağan toplantı yapan ve ayrıca olağanüstü de toplanabilen Meclis kendi iç tüzüğünü yapar, Korsika bütçesini ve Korsika gelişme planını görüşür ve kabul eder. Korsika Meclisi'nin İcra Kurulu'nu denetlemek yetkisi vardır.

Ada'nın işleri ise bir Başkan ve altı üyeli "Le Conseil Exécutif" tarafından yürütülüyor. Tam anlamıyla "İcra Kurulu" veya "Yürütme Kurulu" yani Hükümet. Üyelerine Fransızcasıyla

“conseillers” Türkçesiyle “danışman” ismi verildi ama yaptıklarıyla tam anlamıyla bakanlık görevini yerine getiriyorlar. “Korsika Hükümeti”, ekonomik kalkınma, kimi vergilerin toplanması, eğitim, kültür, taşıma, ulaşım, toplumsal, eğitsel ve kültürel kalkınma gibi konularda gerekli bütün işleri üstleniyor, yerine getirmek için çalışıyor.

Ada’nın kıyılarını, denizini ve deniz hayvanlarını, bitki örtüsünü, yeşilini, mavisini, çevresini, yeraltı ve yerüstü zenginliklerini korumak, ekonomik kalkınma, mali işler, tarım, ormancılık, turizm, enerji, konut, her türlü ulaşım ve taşımacılık, eğitim, yükseköğretim, araştırma, meslekî eğitim, okul yapımı, bakımı ve onarımı, yerel kalkınma, Korsika dili ve kültürünün geliştirilmesi, sanat ve kültür, devlet malı olanların dışında kalan bütün tarihsel yapıların korunması gibi konularda Korsika Meclisi’nin kanun çıkarma yetkisine sahip olması, epey tartışma ve uzun diyaloglardan, karşılıklı konuşmalardan sonra, kabul edildi. Veya Fransa Cumhuriyeti parlamentosu (Millet Meclisi ve Senato’su) kabul etmek gerektiğini duydu diyelim.

Korsika denince sadece siyasi şiddetin anımsanması bu şirin Akdeniz adasının sakinlerine haksızlıktır. Çünkü 1970’lerin ortasından itibaren kendini gösteren sınırlı şiddetin nedeni, adanın sömürgeleştirilme oranının artırılmak ve ada kimliğinin ortadan kaldırılması için Korsika’nın başka taraflardan getirilecek insanlarla “doldurulmak” isteğidir. Bu konuda ABD’li Hudson İnstitute’e hazırlatılan “Rapor” “uyarıcı” oldu. (Bu meseleyi kitabımda s. 62’den itibaren ayrıntılarıyla anlatıyorum.) Bunu önlemek için Korsikalıların en akıllıları ve en yurtseverleri şiddete başvurmak zorunda bırakıldılar. Yoksa bu sakin insanlar özel olarak ille şiddet yanlısı değil(di)ler. Olayların ittirmesi üzerine siyasi şiddete gitmek zorunda bırakıldılar.

Bağımsızlık yanlılarının, özerklik yanlılarının ve Korsika'nın bir ada ve bir halk bütünü olarak gelenek ve görenekleri, alışkanlıkları, kültür ve tarihiyle kendi kimliğini korumasından yana insanların aynı zamanda yasal düzeyde siyasi çalışmalar yaptıklarını da vurgulamak lazım. Uzun yıllar boyunca süren bu çalışmalar sonucunda Korsika'nın kendine özgünlüğü ve kendi işlerini bizzat yönetmesi ilkesi özellikle sol siyasi partiler tarafından kabul edildi. Mayıs 1981'de François Mitterrand'ın Sol'un tek adayı olarak girdiği seçimlerden cumhurbaşkanı olarak çıkmasından sonra sol partilerin programlarında yer alan ilkeler yasal ve tüzel düzenlemelere konu oldular.

1982'de yerinden yönetim kanunu ve hemen peşinden Korsika için özel statü kanunu bu gelişmeler sonucunda yaşama geçirilebildi.

1982'den itibaren yıllar boyunca yasalar ve tüzel düzenlemelerle Korsika'nın özerkliği gitikçe arttırıldı. Ve bu hep bir yandan sınırlı şiddet (eylemlerde adam öldürülmemesine bilhassa dikkat edilmesi, can kaybı olmaması için azami özen gösterilmesi örneği çok iyi biliniyor : Örneğin kıyı güzelliğini ve doğal yapısını bozan bir villanın havaya uçurulmasından önce varsa bekçisi, şusu busu o alandan uzaklaştırılıyor. Jandarma ve/veya polis merkezleri hedeflenince insanların bulunmadığı saatler seçiliyor, vb.) öte yandan görüşmeler yoluyla (Fransa'daki her siyasi iktidar görüşmeden yana olmayabiliyor) yapıldı.

Diyalog konusunda Fransa'da ve çevresinde örnek olarak gösterilen, Aralık 1999'da dönemin Başbakanı Lionel Jospin'in başkanlığında ve ilgili bakanlarıyla düzenlediği ve Korsika'daki bütün siyasi parti temsilcilerini davet ettiği Başbakanlık'taki yuvarlak masa toplantısıdır. Korsika'daki bağımsızlık yanlısı siyasi parti temsilcilerinin de davet edildikleri ve katıldıkları bu

toplantıda herkes konuya ilişkin görüşlerini açıkladı...Aynı günlerde bağımsızlık yanlısı silahlı örgütler de ateşkes ilan etiler... Böylece Fransa'da Korsika konusunda kesin ve kalıcı çözüme gidecek yol açıldı...

Evet işte böyle, 1790'lardan, 1800'lerden beri aşırı boyutta merkezci, sıkı, asimilasyonist (eritici, zorla benzeştirici), kıyımcı, kıyıcı, öldürücü ve benzeri dertlerin ve dramların doğurucusu devlet-ulusun yaratıcısı Fransa Cumhuriyeti örneğinde görüyoruz, akıllı devlet yöneticileri, işleri karşılıklı görüşmelerle bizzat düzeltmeyi, bu konularda bizzat reforma gitmeyi seçebiliyorlar. Bunun Fransa Cumhuriyeti'nin yarattığı devlet-ulus modelini gözü kapalı kopyalayan diğer devletlerin yöneticilerine de örnek olabileceğini umut etmek hakkımız var.

1920'lerin sonunda ve 1930'larda Fransa modelini kopyalayanlar bugün iflastan kurtulmak istiyorlarsa yeniden Fransa örneğine dönebilirler ve orada karşılıklarına adem-i merkezietci, merkezden kaçıcı, yerinden yönetici modelin merhaba diyeceğini görecekler.

Fransa'da olduğu gibi başka yerlerde de akıllı yöneticiler reformu bizzat yapabilirler. Bundan hem onlar, hem halkları, hem yurttaşları yararlı çıkacaktır. Bu kesin. Avrupa Birliği bünyesinde konfederal veya federal bir devlet yapılanmasına gidildiği de göz önüne alınırsa décentralisation , yerinden yönetim trenine geç bile olsa binmekte, bir an önce binmekte, yarar var. Geç olması hiç olmamasından iyidir. Malum. Bu Fransızların çok iyi bildiği bir deyiştir.

AKDENİZ'DE ADALAR VAR

Akdeniz adalarının öteden beri kendilerine özgü bir konumlarının olduğu biliniyor. Bu olgu onların siyasi yapılanmalarında da göze çarpıyor, tarihten günümüze :

Osmanlı İmparatorluğu, eğemenliği altındaki Akdeniz adaları için özel bir yönetim kurmuştı. Adaların kendi işlerini tek başlarına bizzat çözebilmeleri için her türlü olanağa sahip oldukları bir tür yerinden yönetim geçerliydi. Bir tür çok geniş özerklik. Bu idarenin başında, 19. yüzyıl sonunda, uzun yıllar Abidin Dino'nun dedesi Abidin Paşa'nın bulunduğunu da biliyoruz. (Abidin Dino isimli üç ciltlik çalışmamın birinci cildinde kısaca sözünü ediyorum. Kitab Yayınevi, İstanbul, 2008.)

Evet Akdeniz adaları birçok açıdan birbirlerine benzerler. Buyurun son dönemlerden örneğin şu beşini alalım : Balear adaları, Korsika, Sicilya, Malta ve Kıbrıs'ı.

Son ikisi tam bağımsızdır. Diğerlerinde ise son derece geniş özerklik söz konusudur : Demek ki geçmiş dönemlerin geleneği sürüyor.

Şimdi isterseniz biraz daha yakından bakalım : İşte yakından bakılınca görülen manzara :

Balear adaları İspanya Krallığı bünyesinde "özerk topluluk" adı altında geniş özerkliğe sahiptir. Kendi işlerini kendisi yürütüyor : Meclisi ve hükümetiyle. (Bu konuda daha geniş bilgi için İspanya ve Bask Gerçeği isimli kitabıma bakılabilir : Peri Yayınları, İstanbul, 2004.)

Akdeniz'in en büyük adası olan Sicilya İkinci Savaş ertesinden bu yana kanun çıkarma yetkisiyle de donatılmış bir Meclis'e ve ada

işlerini yürütmekle görevli kendi hükümetine sahiptir. Bir de “Başkani” vardır. İtalya Cumhuriyeti bünyesinde.

Sicilya Adası'nda dokuz il bulunuyor. Sicilya 5 milyondan fazla nüfusuyla başlı başına bir devlettir. Başkenti Palermo'da 800 binden çok insan yaşıyor. İkinci büyük kenti Catania'da ise yarım milyondan fazla insan. Ada kendine özgü konumundan kaynaklanan birçok mali sorununun çözümü için İtalya Cumhuriyeti'nden her yıl oldukça yüklü bütçe yardımı da alıyor. Sicilya'nın özerklik derecesi bağımsız devlet statüsüne yakın ölçüdedir.

Malta, bu küçücük ada, tam bağımsız ve demokratik bir devlettir. Katolik Kilise'nin ezici etkisini duyumsamamak ta olmaz. “Malta Şövalyeleri” adı altında Akdeniz'e ve hele Ortadoğu'ya uzun yüzyıllar boyunca korku salanlar bunlardır. Ada'nının İngiltere İmparatorluğu'na karşı bağımsızlık savaşını ve sonrasını biliyoruz. Avrupa Birliği üyesi olmasını da. Evet küçücük ada bağımsızdır : Binbir renkli ve birçok sesli halklarıyla. Malta çünkü biraz da Afrika renklerini taşır. Otomobil trafigi ingiliz usulü olsa bile.

Akdeniz'in ikinci bağımsız adası ise Kıbrıs'tır : KIBRIS BİRÇOK BAKIMDAN İNCELENMEYE DEĞER BİR ADA. BİR AKDENİZ ADASI OLARAK MALTA'YA ÇOK BENZİYOR : İKİSİ DE BAĞIMSIZ. İKİSİ DE ESKİ BİR İNGİLİZ SÖMÜRGESİ VE BU SÖMÜRGEÇİLİĞE KARŞI KİMİ KEZ DEĞİŞİK VE KİMİ KEZ BENZER YÖNTEMLERLE MÜCADELE ETTİLER. BU AÇIDAN DA BENZER NOKTALARA SAHİPLER. KIBRIS, SİCİLYA VE KORSİKA İLE DE KARŞILAŞTIRILMALI. BU ADALARIN GERÇEKTEN KARŞILAŞTIRILACAK PEK ÇOK YÖNLERİ BULUNUYOR.

AKDENİZ ADALARININ PEK ÇOĞUNDA DEĞİŞİK HALKLAR KARDEŞÇE VE BİRARADA YAŞAYABİLİRKEN KIBRIS'TA NÜFUS AÇISINDAN EN KALABALIK İKİ HALKIN HALA BİRARADA YAŞAMAK İÇİN KENDİLERİNE ÖZGÜ FÖRMÜLÜ BULAMAMIŞ OLMASI

DÜŞÜNDÜRÜCÜDÜR. BUNUN EN ÖNEMLİ SORUMLULARI ELBETTE İKİ TARAFTA DA HALA ETKİSİNİ SÜRDÜREN 19. YÜZYIL KALINTISI DEVLET ANLAYIŞI VE MİLLİYETÇİLİK BELALARIDIR. BUNLARIN ÖZEL BİR BİÇİMDE İRDELENMELERİ GEREKİYOR : NİTEKİM KIBRIS'TA VE BAŞKA COGRAFYALARDA BİRÇOK İYİ NİYETLİ GAZETECİ, BİLİM KADIN VE ADAMI, SİYASETÇİ, AYDIN VE YAZAR ELLERİNDEN GELEN GAYRETİ GÖSTERİYORLAR : VE KIBRIS'TA ARTIK ORTAK KADERİ PAYLAŞMAK İÇİN ORTAK BİR TOPLUMSAL VE SİYASİ ANTLAŞMA YAPILACAĞINA İNANIYORUM.

Korsika'ya gelince, yukarıda değindiğim ve burada özetleyeceğim gibi, bu örnek te birçok açıdan dikkat çekiyor :

Bugün Korsika'ya geniş özerklik tanınmış olması, devlet-ulus veya kendi dilindeki bilmeceyle "etat-nation" yaklaşımını yaratan ve halkların başına bela eden Fransa Cumhuriyeti'nin halkların asimilasyonunun, yani başka bir dil, kültür, gelenek, kimlik sahibi ve devlet istedi diye inşasına başlanan "ulus" içinde eritilmeleri için binbir zulüm yapılan halkların yok edilmesinin MÜMKÜN OLMADIĞININ İSPATIDIR.

Evet bu aynı zamanda halklara eziyet ve zulümle kimliklerinin unutturalamayacağını gözler önüne serilmesidir.

Avrupa'da Korsika örneği bunun son ama sonuncu olmayan örneğidir.

EVET OLAYLARIN BASTIRMASI VE ÇEVRE KOŞULLARININ ELVERMESİ SONUCUNDA KORSİKA'YA 1980'LERİN BAŞINDAN BU YANA GENİŞ BİR ÖZERKLİK TANINDI :

FRANSA CUMHURİYETİ, BU SÜREÇ İÇİNDE, HEM KENDİ İDARI YAPISINDA YERİNDEN YÖNETİMİ BENİMSEDİ, HEM DE KORSİKA'NIN BİR ADA OLMASI ÖZGÜNLÜĞÜ SONUCU KORSİKA'YA DİĞER "BÖLGE»LERİNDEN FARKLI VE KİMİ ALANDA

DAHA GENİŞ YETKİLER TANIDI : Önce 1982’de, sonra 1991’de ve nihayet 2002’de benimsenen kanunlarla Korsika’nın özerklik alanı genişletildi : Bugün, kanunlarla garantiye alındığı gibi, seçimle işbaşına getirilen 51 milletvekili KORSİKA MECLİSİ (“ ASSEMBLEE DE CORSE”) bulunuyor. ADA’YI İLGİLENDİREN KONULARDA KANUN ÇIKARMA YETKİSİNE DE SAHİP. Ve bu Meclis’in seçtiği bir başkan ve altı üyeli ve bir anlamda adanın HÜKÜMETİ işlevini yerine getiren “İCRA HEYETİ” (“CONSEİL EXECUTİF”) işleri yürütüyor.

KORSİKA’DA BAĞIMSIZLIK İSTEYEN SİYASİ PARTİLER VE SİYASİ GRUPLAR DA BULUNUYOR. ANCAK SON YILLARDAKİ GELİŞMELER ÜZERİNE HERKES DAHA GENİŞ ÖZERKLİK İÇİN BİRARAYA GELMENİN VE AVRUPA BİRLİĞİ (AB) BÜNYESİNDE ÖZERK BİR BÖLGE OLARAK BULUNMANIN DAHA AKILLICA OLACAĞI KONUSUNDA ANLAŞTI. TAM BAĞIMSIZLIKTAN VAZGEÇİLMEYEN.

AB bizzat kendisi federal veya konfederal bir yapıyı benimsemek amacıyla inişli çıkışlı yolunda yıllardan beri yürürken, AB üyesi devletler kendi bünyelerinde federal yapıya doğru gitmeyi sürdürüyorlar :

Almanya Federal Cumhuriyeti, Avusturya Federal Cumhuriyeti, Belçika Krallığı, İspanya Krallığı, İngiltere Krallığı ve diğerlerinden sonra en merkezi devlet yapısını 18. yüzyılın sonundan beri savunan ve uygulayan Fransa Cumhuriyeti’nin bile, 1980’LERİN BAŞINDAN BU YANA, aynı yolu benimsemesinin bilinmesinin yararlı olacağını sanıyorum :

Özellikle bu devlet yapısını 20. yüzyıl başında veya daha sonra örnek alan ve bu örnekte aradan geçen onca zamana rağmen hala ısrar eden bölgemiz devletleri ve bu devletlerin AKILLI YÖNETİCİLERİ AÇISINDAN.

DEVLET-ULUS: KOPYACILIKTAN İFLASA

Çatırdayan devlet-ulusların yerle yeksan olmasını engellemek amacıyla Avrupa devletlerinden birkaçında, halkların değişik yönlü mücadeleleri sonucu “alt”tan gelen, dipten ve derinden akan nehirlerin ittirmesi sonucu “üst”ten yapılan düzeltimlere, reformlara değindim. Evet devlet-ulusların sürgitmesinin mümkün olmadığını gören kimi devletlerin “akıllı” yöneticileri “paçayı kurtarmak” için devlet-ulus isimli merkezci, asimilasyonist, başa bela, dediğim dedik, kestiğim kestik, astığım astık devlet-ulus yerine yerinden yönetime, adem-i merkeziyete, desantralizasyona geçerek, federal yapılanmaya doğru adımlar attılar. Adımlar atıyorlar. Kimi ismini söyleyerek, kimi söylemeyerek federal yapıyı benimsedi. Bugün Avrupa Birliği üyesi devletler arasında açıkca federal yapılı Almanya, Avusturya, İspanya, Belçika, İngiltere örnekleri iyi biliniyor. Ama Fransa ve İtalya’daki “bölge” sistemi de ismini söylemek istemeyen bir yerinden yönetim düzenidir.

Elbette bu yeni tür yapılanmalar halkların kendi kaderlerini bizzat tayin etmek arzusunu ortadan kaldıramıyor. Nitekim örneklerinde görüğümüz gibi federal yapılı devletlerdeki federe devletlerde veya Fransa Cumhuriyeti gibi bölge sistemini benimsemişlerde bölgelerdeki halkların bağımsızlık özlemi sürüyor. Ve bu özlem siyasi yelpazede yankılanıyor. Bağımsızlık yanlıları kendi siyasi partileri içinde bağımsızlık için mücadelelerini sürdürüyorlar. Seçimlere kimi kez katılan kimi kez boykot eden bu partilerin varlığı halkların bağımsızlık özleminin açık ispatıdır.

Fransız usulü devlet-ulusu kopyalayan bölgemizin, halklarına düşman devletlerinin, “kendi ulusunu inşa” işine 1920’lerden, 1930’lardan, kimi için 1940’lardan veya 1950’lerden sonra

başlaması ve en çekilmez rejimleriyle halklarını, yani bizzat kendi yurttaşlarını inim inim inletmeleri ise artık hiç bir haklı nedene dayandırılmıyor.

Öte yandan yaptıkları bütün zorlamalara, bütün eziyet ve cinayetlere rağmen arzuladıkları, ısrarla yaratmak için uğraştıkları “ulusu” yaratma işini başaramamaları çarpıcıdır.

Çünkü bu “kendi ulusunu inşa” 19. yüzyılda mümkün değildi veya çok ama çok zordu, 20. yüzyılda mümkün olamazdı. Hele 21. yüzyılda ya iflasla bitecektir. Ya da federal yapıya geçmek zorunda kalacaktır.

Bugün son örneklerinden biri olarak Irak Cumhuriyeti’nin iflası bu bağlamda hiç mi hiç yabana atılamayacak bir örnektir. Son derece önemli bir devlet ve devletlerarası derstir. Daha birkaç yıl önce “Irak ulusu” “Irak ulusu” diye diyenlerini bugün sesi, soluğu duyulmuyor. Çünkü Irak Cumhuriyeti’nin diğer halklar yanında Arap ve Kürt halklarını zorla, binbir eziyet ve akıl almaz katliamlarla “eriterek”, zorla birbirine benzeterek, tek dil konuşturarak yaratmak istediği “Irak ulusu” “tutmadı”, “olmadı”. Yaratılamadı.

Irak Cumhuriyeti sıfırı tüketti. İflas etti. Bugün onun yerini alan devlet yapısı federal devlet yapısıdır.

Evet başka türlü bir biçimde yapılması tercih edilirdi. Halkların ve bilhassa toplumsal sınıfların özlemlerine koşut olarak. Bu önemli ve ayrı bir konu. Ama bizi burada ilgilendiren Irak sivil ve askeri takımlarının Fransa Cumhuriyeti kopyacılığında nasıl sınıfta kaldıklarının altını çizmek. Sanki Fransa’da “başarılı olmuş” ta “Irak’ta da başarılı olacak” diye halklarını gözlerini kırpmadan ezdiler. Ezdiler. Halklar direndiler. Direndiler ve saati gelince rövanşını almasını bildiler.

Irak Cumhuriyeti'nin trajik sonu herkese ve hele en başta komşularına örnek olacak mı? Göreceğiz.

Türkiye Cumhuriyeti'nde Kürt, Çerkes, Boşnak, Laz, Arap, Rum, Süryani, Ermeni halklarına ve diğerlerine eziyet ederek ille "Türk ulusu" yaratmak sevdası 1930'ların başından bu yana sürüyor. Bugün varılan tarihi aşamada, dünya ve bölge koşulları içinde bu "sevda"da ısrar intihara benziyor. Evet bu konuda reform yapmak istemeyen her devlet iflas edecektir. Bunun önlenmesi için, bu tür devletlere yeniden yüzlerini Avrupa'ya dönmelerini ve orada devlet yapısındaki değişimleri izlemelerini tavsiye etmek istiyorum.

Avrupa'da 1960'lardan ve özellikle 1970'lerin başından bugüne bütün devlet modelleri ve bilhassa devlet-ulus modeli sorgulandı. En başta devlet-ulus, çünkü en çok sorunlu olan ve en çok sorun yaratan bu devlet modeliydi. Ve daha beteri bizzat kendisi yeni sorunların doğurucusuydu ve bu sorunları çözümlenmekten âcizdi.

Çünkü, ilk kurulmaya başladıkları 18. yüzyılın sonundan günümüze, aradan geçen onca zamana rağmen devlet-uluslar bizzat saptadıkları işlevleri (fonksiyonları) yerine getiremediler. Getiremiyorlardı ve artık geçen zamanın da gösterdiği gibi getirmeleri mümkün değildir. O halde bu devlet modelinden ya tümüyle vazgeçilmeliydi ya da ciddi bir biçimde ve a'dan z'ye düzeltilmeliydi.

Çünkü her devlet kurulduktan sonra saptadığı hedeflere ulaşmak için çabalar. Çalışır. Ve bu hedeflere ulaşmak için de makul, kabul edilebilir, bir zamana ihtiyacı olduğu genellikle benimsendiğinden, belli ölçülerle sınırlı kalmak üzere yapılan aşırılıklara, yanlışlara tahammül edilir. Edildi. Ama aradan geçen örneğin seksen, doksan veya yüz yıl sonra hala ilk kuruluşundaki hedeflerine ulaşamamışsa ve hala "O hedeflere ulaşacağım" diye söyleniyorsa

ortada bir sorun var demektir. Bu öyle sıradan bir sorun da değildir. Bu koskocaman bir sorundur. Ve bu sorunun mutlaka sonuçlandırılması, çözümlenmesi de gereklidir. Çünkü artık bu kadar zamandan sonra hala “Biz haklıyız, fakat hava kötüydü, saha çamurluydu, yağmur yağıyordu, hakem taraf tuttu, hele bize biraz daha zaman verin, göreceksiniz” türünden şeyler söylemeye, bahaneler yaratmaya hiç kimsenin hakkı yoktur. Yani kötü işlediği, ne “işlemesi” kardeşlerim, resmen “top attığı”, sorun üstüne sorun yarattığı ispatlı bir modele yeniden kimse yüz yıl değil iki yıl bile tahammül edemez. Yetti gayri ! Ya basta ! Ey hudey êdî bes e!

Bu düzeltme işini, bu bakım ve onarımı ya o devletlerin akıllı yöneticileri yaparlar. Veya yaptılar. Ya da devlet-ulusun yanlışlarında ısrar eden yöneticilerin âcizliği karşısında “İş başa düştü” diyerek kollarını sıvayan, o devletin yurttaşı ve değişik halklardan oluşan insan toplulukları işe koyulurlar. İzlenen politikayı değiştirmek zorsa, mümkün değilse, politikacıları değiştirmek gerekir. Halklar bunu yapabilirler.

Avrupa’da, özellikle devlet-ulus modelinin yaratıcısı Fransa Cumhuriyeti de içinde olmak üzere, bütün devletler akıllı yöneticilerinin zamanında işi farketmeleri ve yurttaşların, halkların gerekli uyarmaları sonucu devlet modellerini bakım ve onarıma aldılar. Çünkü hiç bir devlet yapısı sonsuza kadar sürecek diye bir kural yoktur. Hele düşe kalka giden devlet modellerinin böyle bir şeyi isteme hakları hiç yoktur. Yurttaşlarına, değişik halklarına, değişik dil, kültür, gelenek, kısacası değişik uygarlıklardan yararlanan insanlarına eziyetin de bir sınırı vardır. Ve bu sınır aşılnca o devlet modelinin acele olarak garaja çekilmesi, bakım ve onarıma alınması şarttır. Varılan nokta budur.

İşte son elli veya altmış yıldır Avrupa’da ve özellikle Avrupa Birliği üyesi devletlerde saptanan da budur:

Devlet-ulus modelinin kilitlendiği noktalarda yeni çarelerin, yeni yöntemlerin, yeni formüllerin üretilmesi, geliştirilmesi. Yani özcesi daha çok adalet, eşitlik ve özgürlük ve toplumun refahı ve kalkınması için yeni ve daha çok çözüm gerekliliği. Her devlet kendini denetime soktu, düzeltime tabi tuttu. Yukarıda değindiğim gelişmeleri özetleyerek yeniden sunuyorum:

İşte İtalya Cumhuriyeti ile Fransa Cumhuriyeti örnekleri. Her ikisi de “bölge” ismini verdikleri, siyasi, idari, mali ve ticari açılardan özerklik sahibi ve bölge düzeyinde seçimle işbaşına gelen yerel yönetimlere (bir başkan, bakanlar kurulu denilebilecek bir “yürütme kurulu” ve bir meclisle) o bölgenin sorunlarını çözmek, sorunlarına çare bulmak yetkileriyle donattılar.

Böylece bölge kalkınmasının sağlanması, bölge halklarının kendi dillerinde eğitim ve öğrenim, basım ve yayın yapabilmeleri, ticaret yapabilmeleri, yatırım gerçekleştirebilmeleri, çevre korunmasını yerinden ve en iyi biçimde üstlenmeleri ve kimi durumlarda dış ticari ilişkilerini bizzat saptamaları için haklar tanındı, olanaklar sağlandı.

İspanya Krallığı, baş belası diktatör Franko’nun 20 Kasım 1975’te ölmesinden hemen sonra, Belçika Krallığı 1970’lerde çok bölgeli federal yapılı devlet modelini tercih ettiler.

Almanya Federal Cumhuriyeti’ni, Avusturya Federal Cumhuriyeti’ni, İsviçre Konfederasyonu’nu saymıyorum bile. Daha sonra 1 Mayıs 1997’de seçimleri kazanan Tony Blair’in başbakanlığı döneminde Britanya Birleşik Krallığı da federal yapıyı benimsedi. Fransa’da, evet devlet-ulusun yaratıcısı bu devlette, Mart 2003’te Anayasa’da değişiklik yapılarak “Fransa yerinden yönetilen bir cumhuriyettir” ilkesi kabul edildi.

İspanya Krallığı, Belçika Krallığı ve diğerlerinden sonra en merkezi devlet yapısını 18. yüzyılın sonundan beri savunan ve uygulayan Fransa Cumhuriyeti'nin bile, 1980'LERİN BAŞINDAN BU YANA, aynı yolu benimsemesinin bilinmesinin yararlı olacağını sanıyorum: Özellikle bu devlet yapısını 20. yüzyıl başında veya daha sonra örnek alan ve bu örnekte aradan geçen onca zamana rağmen hala ısrar eden bölgemiz devletleri ve bu devletlerin AKILLI YÖNETİCİLERİ AÇISINDAN.

Bütün bu örnekler Avrupa'da ve AB üyesi devletlerde devlet-ulus modelinin terkedildiğini ve federal yapılı devlet modelinin tecih edildiğini ispat ediyorlar.

SONUÇ

İnsanoğlu, Tarih'inde her zaman ve her yerde devlet yapısı içinde yaşamadı. Devlet, insanların, İnsanlığın, halkların ille kurmak için peşinde koştukları bir rüya değildir. Devlet insanların ille sahip olmak istedikleri bir siyasi yapılanma, bir siyasi yapı niteliği taşıyor.

Evet İnsanlık Tarihi'nde devletsiz dönemler de yaşandı.

Bu nedenlerle, devletin, devletlerin tarihini insanlığın tarihiyle başlatamayız. Başlatmamak gerekir.

Değişik tarihi çağlarda ve dönemlerde insanoğlu herhangi bir siyasi yapılanmaya gereksinme duymadan yaşamını düzenledi. Veya gerektiğinde enaz siyasi yapılanmalarla yetindi.

Devlet yapılarının bugünkü biçimiyle ortaya çıkışı İnsanlık Tarihi açısından çok yenidir. Büyük olasılıkla, başka nedenler yanında, bu nedenle de devlet bizzat doğurduğu bütün dertlerin üstesinden gelemiyor. Hele devlet-ulus gibi son derece sorunlu devlet yapısına sahip devletler.

Ancak İnsanlık Tarihi kimi kez hızlanır. Ve bu hızlanma anlarında daha çok şey daha az zamanda yaşanır. Daha yoğun ve daha derin dersler çıkarmak ta bu durumda mümkün olabilir. Elbette sorunlarının üstesinden gelebilmek umuduyla çare üretebilmek için ders almaya, öğrenmeye meraklı yöneticilerce.

Bu anlamda Avrupa'dan devlet-ulus modelini ithal eden devletlerin bugünkü yöneticilerinin Avrupa devlet yapılarının yeni ihtiyaçlara, dönemin gereklerine yanıt vermek için kendi kendilerini düzeltmelerini bilmeleri gerekir diye düşünüyorum. Avrupa devletlerinde son elli veya altmış yıldan bu yana

gerçekleştirilen değişimlerin onların taklitçileri tarafından artık bilmemezlikten gelinecek haklı herhangi bir nedeni de kalmadıktan sonra.

Devlet-ulus türünün ilk örneğini 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başında Fransa Cumhuriyeti'nde, Fransa devlet yapısında görüyoruz. 1789 Burjuva Devrimi sonrasında kurulmaya, inşaaya başlanan ve özellikle Napolyon Bonaparte'in pekiştirmeye çabaladığı yapı.

Bu devlet yapısıyla birlikte ortaya atılan "nation", yani millet, yani ulus sözcüğü, kavram olarak, sihirli bir terim, sihirli bir şey gibi sunuldu: "Özgür, eşit ve kardeş yurttaşlardan oluşacak, insanlığın siyasi örgütlenmesinin en son aşaması..." Burjuva devrimcilerinin o günlerde birbirlerine "citoyen" yani "yurttaş" diye hitap ettiklerini de anımsamıyoruz.

"Ulus" terimi ve uygulaması tarih sahnesine böyle çıktı.

Peki o güne kadar varolmayan, varlığından kimsenin, bu arada çok akıllıların bile, haberi ve bilgisi bulunmayan "ulusu" kim yaratacaktı? Kim oluşturacaktı? Kısacası bu iş nasıl kotarılacaktı? Yanıtı çok kolaydı. Ama bugünden bakınca çok kolay olduğu sanılıyordu demek daha yerinde olacak. Yanıtı devletti.

Evet "ulusu" yaratacak olan devletti. Devlet "ulusun" anası olmalıydı. Peki devleti kim kuracaktı? Yahu devlet kurulmuş ya işte bırakın devleti de o da "ulusunu" yaratsın !

Fransa'da aradan geçen iki yüzyıldan fazla zamana rağmen yaratılması için binbir şiddet uygulanan "Fransız ulusu" içinde Fransa'daki bütün halklar eritilemedi. Milliyetçiliğin yarattığı "millet" kavramı dil sorununa, dillerin birbirinden farklı olması meselesine ve halkların çokluğu gerçeğine takıldı. Ve bunları aşamadı. Tek dilli, tek halklı, tek kültürlü olması arzulanan "ulus"

diğerlerinin ne dilini unutturabildi, ne kütürünü silebildi, ne de kimliğini.

Fransız devlet-ulus örneğini taklit etmek isteyen Ortadoğu topraklarının okumuş yazmışları için ise, önce devleti yaratmak meselesi söz konusu oldu. Devleti kurmak sorumluluğunu burjuvazisi olmayan bu topraklardaki bağımsızlık savaşlarını kazanan, “devrimi” veya “ihtilali” yani askeri darbeyi gerekleştiren asker ve sivil ya da sadece asker seçkin takım, elit takım, taraftarları ve katmanları üstlendiler. Milliyetçi seçkinler için “millet”i yaratmak şarttı. O zaman öldürmek meşrulaştırıldı. Ulus adına, yerine ve ulus yaratmak için çok kan döküldü. Çok savaş yapıldı. Bilhassa çok sayıda iç savaş yaşandı. Ulus için insanoğlu insanlıktan çıktı, çıkarıldı. Bu nedenlerle ulus kavramı meşruiyetini yitirdi. Devlet-ulus yaratmak için bunca kan dökülmesinin son derece ağır faturası karşısında bu devlet modelinin sorgulanması dayattı kendisini ve bu modelin bizzat kendisinin binbir sorunun kaynağı olduğu sonucuna varıldı. Artık hiç bir toprak, hiç bir toplum bir devlet yaratılması uğruna bu kadar ağır bir fatura ödeme sorumluluğunu taşımak istemiyor.

Devlet-ulus modeli yerine yenileri arandı ve geniş özerklik tanıyan veya federal yapılı devlet modeli bulundu. Daha önce varolan federal yapılı devletlerin deneyimlerinden yararlanıldı :

İtalya’da örneğin faşizm belasından ve onunla hesaplaşıldıktan sonra 1940’ların ortasından itibaren Akdeniz’deki adalarına ve ülkede bir veya birkaç vilayetin biraraya getirilmesiyle oluşturulan bölgelere geniş özerklik tanındı.

İspanya’da 1936’dan 1975 sonuna kadar devlet-ulus belasını dayatan diktatör Franko’nun ölümünü izleyen aylarda onunla hesaplar kesildi ve çoklu özerklik sistemi benimsendi.

Böylece en sıkı, en sert, en acımasız devletlerde bile anormal olandan normal olana doğru yüründü. Klasik baş belası devletten, çağdaş, sorun yaratıcı değil tam tersine sorun çözücü devlete, yurttaş haklarına saygısız devletten yurttaşlarına yeni haklar tanıyan, haklar tanıyan hukuki düzenlemelere giden ve onlara önce kendisi uyan devlete geçildi. Yeteneksiz devlet yerini yetenekli devlete bıraktı. Bırakmak zorunda kaldı.

Bugün geniş özerklik tanıyan, federal, konfederal devlet yapıları sadece bir ütopya, bir ideal değildir, bütün kıtalarda değişik örnekleriyle uygulanan bir gerçektir. Ve bunların bilinmesi, incelenmesi, yararlanılması yerinde olacaktır. Uygulanabilir birer deney, birer örnek olarak mutlaka bilinmeleri gereklidir.

Hele bugün kimi cografyada özerklik tanımanın, federal yapıyı benimsemenin ekonomik bunalıma bile yanıt olabileceği ileri sürülürken. Yerinden yönetimin, özerkliğin, federal yapının siyasi ve idari rahatlık yanında ve onunla birlikte aynı zamanda ekonomik rahatlık getirdiğini ispat için İspanya Krallığı örneği yıllardan beri pırıl pırıl parlıyor. Bu tür devlet yapısının kültürel açıdan zenginlik, toplumsal bakımdan huzur ve güven getirdiği de biliniyor. Ekonomik yatırımlar için toplumsal barışın, huzurun ve güvenliğin ne denli önemli ve belirleyici olduğunu bugün herkes biliyor artık.

Burada hemen şu noktaya da dikkat çekmek gerektiğini vurgulamalıyım : Özerklik, federal, konfederal yapıyı benimsemek ayrılmak değildir. Çünkü bu tür yapılardan birine sahip bir devlet “üniter yapısın»dan vazgeçmiş değildir. Yani bu yapılarda da devlet tek parçadır. İşte bugün dünyadaki federasyonların ve konfederasyonların hepsi kendi sınırları içinde tek parçadırlar: Amerika Birleşik Devletleri, Kanada Konfederasyonu, Meksika Birleşik Devletleri, İsviçre Konfederasyonu en bilinenleri.

Devlet-ulus yapısının tek devlet yapısı olmadığını, bu yapının neredeyse bütün devletlerce terkedildiğini, bu devlet yapısının günümüzde tam anlamıyla bir anormallik, bir hilkat garibesi olduğunu, ve eskiden milliyetçiliğin etkisiyle bir hata yapıp bu yapıyı benimseyenlerin tümüne yakınının bugün federal yapılara geçtiğini, bu yolda yürüyüşünü sürdürdüğünü ve bunların hiç bir yerde bölünmeyle sonuçlanmadığını eklemek de olası.

Türkiye'de kimi çevreler bilerek ya da bilmeyerek federal yapının "bölünmek" anlamına geldiğini iddia ediyorlar. Bu doğru değil. Çünkü federal yapı üniter yapının başka bir işleyiş biçimiyle, başka bir yönetsel dengeyle sürmesi demektir. Bölünmek sadece bir ülkenin, bir bölgenin, bir özerk topluluğun, bir federe devletin bağımsızlığını ilanı ile söz konusu olabilir.

Bu durumda bugün Ortadoğu devletlerinin ve elbette Türkiye'nin önünde örnek eksikliği bulunmuyor. Ancak siyasi niyet, siyasi irade ve icra/yapmak/yürütmek gerekli. Aslına bakarsanız Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'da sanki niyet var gibi (gibiymiş 2009 sonundaki izlenimimdir. MŞG). "Sanki" ve "gibi" sözcüklerini seçerek kullanıyorum. Niyetinin varlığını gösteren birkaç işareti epey önce verdi. Örneğin Edirne'de yaptığı bir konuşmada "Bizde adem-i merkezîyet neden olmasın?" sorusunu sordu ve şunu ekledi: "Kararlar yerinde verilmeli." Bu bir işaretti. Sonra, Diyarbakır'da o artık çok ünlü konuşmasını yaptı: "Kürt sorunu benim sorunumdur." dedi. Bu da güzel.

Aradan zaman geçti. Çok zaman geçti.

Nihayet 5 Ağustos 2009'da, yani aradan yıllar geçtikten sonra, DTP heyetini AKP Genel Başkanı sıfatıyla, İçişleri Bakanı ve AKP yönetiminden birkaç yetkili ve yakınıyla kabul etti. Bu da çok önemli. Sanki buzlar eridi, eriyor.

Evet artık yol açıldı diyebilir miyiz? Diyebiliriz sanıyorum.
(Yanıldığım ortada!)

Bütün bunlar barış için, yeni bir toplumsal sözleşme için, özerklik, yerinden yönetim, adem-i merkeziyet için niyet belirtileri olarak algılanabilir. Siyasi iradenin artık harekete geçmesini bekliyoruz. Umuyoruz. Başbakan icra etmek için, “yapmak” için iş başındadır. Sadece söylemek için değil. Söylediklerini hayata geçirmesi lazım. Umutla bekliyoruz bugün. Daha da bekleyebiliriz (Bu eki 28 Mart 2024'te yapıyorum. MŞG)

Devlet-ulusun nefes kesen sınırlarından, yasaklarından NE ZAMAN çıkılacak, barış içinde, daha demokratca, daha özgür, daha adil, daha eşitlikçi ve daha kardeşçe NE ZAMAN yaşanılacak. Yeni tür bir devlet yapısı benimsenecek mi? Bunu önümüzdeki aylarda veya yıllarda göreceğiz. 2009'dan bakılınca umutlu olmak için her şey hazır gibiydi.

Biz hazırız barış içinde ve kardeşçe yaşamaya. Beşiklerimizin mezarlarımızdan daha çok olmasını arzuluyoruz çünkü.

Barışa ulaşmak karış karış olsa bile bu yolda yürümek gerekiyor. Kulakları savaş aygıtlarının gürültüsüyle sağırlaşmış olanlara, barış çağrılarını duymayanlara rağmen.

En kararlı ve en mütevazı biçimde barışı yaratmalıyız.

Aydın olmanın mektebi, kitabı yoktur ama düşünce üretmek için de ille binbir diploma sahibi olmak gerekmiyor. Aydın ikna edici olmalı. Emir verici, üstten bakıcı değil, birlikte yürüyüşçü olmalı. Mütevazilik korunmalı. Ülkesinde yangın olan aydın iki kulağı üzerine uyuyamaz. Tek kulağı üzerine de uyuyamaz. Bu da unutmamalı. Aydın halklarıyla birlikte barışı yaratmak için yürüyüşe katılmalı.

Bugün İstanbul, İzmir ve Ankara gibi birkaç kentte belki 200 bin, belki 250 bin kişinin avrupalı tarzda yaşaması “avrupalı” olduğumuz anlamına gelmez.

Öyle anlayanlar fena halde yanılırlar ve yanıltırlar. İstanbul’daki sel felaketi, birkaç yıl önce İstanbul’a iki adımlık bir bölgedeki deprem halkın yoksulluğunu, devletin gelişmemişliğini gözler önüne bir kez daha serdi. Her felaketten sonra televizyon ekranlarına yansıyan görüntüler, “Cankurtaran ! Cankurtaran!» diye acıdan bağırarak ve yardıma çağırarak insanlar, toplumun ve devletin içer acısı manzarasını sunuyor.

Bugün Sakarya, Kütahya, Kastamonu, Uşak, Aydın, Artvin, Tekirdağ kalkınmayı, büyümeyi, gelişmeyi dört gözle bekliyor.

Vahşi kapitalizmin, övüle övüle göklere çıkarılan liberalizmin, özel girişimciliğin, aç gözlü patronların yarattığı kişisel çıkarların toplu çıkarları ayaklar altına alması aptallığının bugünkü az gelişmişlikten, bugünkü yoksulluktan ve zenginlerle yoksullar arasındaki uçurumdan başka bir sonuç doğurması mümkün değildi zaten. Devletin “üstünlüğü” yurttaş haklarına, bireysel zenginlik toplu zenginliğe, gelişmeye, büyümeye ve kalkınmaya, tercih edilince, toplum ve devlet bundan daha iyi durumda olamazdı. Bunu bildiğimiz için otuz yıl, kırk yıl, yüzyıl, iki yüzyıl önceden günümüze bu vahşiliğe, insanoğlunun ve doğanın bu akıl almaz sömürüsüne isyan bayrağını kaldırdık. İsyani bayrağını elden ele geçiriyor ve dalgalandırıyoruz, isyanımızı sürdürüyoruz. Daha iyi bir devlet yapısını, adil, eşitlikçi, özgürlükçü bir devleti bizler de bizim yurttaşlarımız da hak ediyoruz. Barış, huzur, toplumsal dinginlik, kalkınma, gelişme, büyüme bize de gelmeli. Zenginlik adil dağıtılmalı. Cumhuriyet toplumsal, adil, eşitlikçi, özgürlükçü, dayanışmacı, demokratik ve paylaşımcı olmalı. Herkes, çocuklar, kadınlar, erkekler, “Biz de mutluyuz” diyebilmeliler. Aç gözlülük

ayıplanmalı yeniden. Gözü doymazların gözlerine yoksulluğa, açlığa, dilenmeye mahkum ettikleri insanların görüntülerini sokmalı. Aç gözlülük yerine dayanışmacılık konulmalı. Bir hırka ve bir lokmayı, bir çayı ve bir simiti paylaşmayı bilenler bu yeni, adil, eşitlikçi, özgürlükcü, demokratik devleti ve bu işleri bizzat yönetmeli.

Yüzyıllardan beri ormanı, suyu, böcü börtüsü, kuşu ve hayvanı, yerüstü ve yeraltı kaynaklarıyla sömürülen doğa korunmalı artık. Yeşiller, çevre koruyucuları yeni hedefler gösteriyorlar. Onlar sayesinde dayanışmacılık uluslararası ve yeni boyutlar kazanıyor. Artık her birey yaşam tarzının başka coğrafyalardaki başka halkların çocuklarını etkilediğini ve doğayı korumaya yönelik her eylemin öbürlerinin yaşamına da olumlu katkı yaptığını biliyor.

Askeri darbe, işkence, zulüm, zindan, idam ve korkuya rağmen ülkemizde sıkı ve hakiki bir sivil toplumun oluştuğunu da görüyoruz. Devletin ve devlet kul ve kurumlarının, kötülük adamlarının dışında, onların belasından uzak, derneklerde, sendikalarda, platformlarda, siyasi partilerde örgütlenmiş toplumun en akıllıları gelecek için umut veriyorlar.

12 Eylül 1980 askeri darbesinden günümüze neredeyse elli yıl geçti, bu süre içinde toplumda korku belasını alt edenlerin sayısı da arttı. Onca yasaklamaya, gazete binalarının ve yayınevlerinin bombalanmalarına, cinayetlere rağmen bugün muhalif görsel ve yazınsal medya dev adımlarla ilerliyor. Karanlığın beli kırılıyor. İnternet siteleri aptal yasakları darmadağın ediyor. Haberler her türlü ağın deliklerinden geçiyor ve ulaşıyor her yere. Arapça, Ermenice, Fransızca, İngilizce, Kürtçe, Lazca dergi ve gazeteler, kitaplar yayınlanıyor. Umarım pek yakında diğer dillerden yayın organları da yerlerini alırlar. Tek dil yerine pek çok dil, tek ideal yerine birçok ideal, tek kültür yerine birçok kültür her zaman daha

iyidir. Her zaman daha yararlıdır. Çokdillilik, çokkültürlülük korkunun yenilmesinin Türkçesidir. Evet çokluk teklifi yeniyor. Türkiye’de Kürt halkı yeni tür dayanışma ve eylem tarzları yarattı. Yaratıyor. Hepimizin Kürt halkına borcumuz var. Bilhassa aydınların. Bütün aydınların artık geçmiş küskünlükleri bir kenara bırakıp gerektiği anda gerektiği yerde saf tutmalarını istemek hakkımızdır.

Barışı, huzuru, toplumsal uzlaşmayı ve dinginliği önce kendi saflarımızda ve kalıcı bir biçimde inşa etmek zorundayız.

Çocuklarımız ve torunlarımız bize bakıyorlar çünkü. Bizden bekliyorlar barışı. Karanlığı yırtmak için kendilerine savaştan başka yol bırakılmayan çocuklar bugün barış istiyorlar. İşte bu tarihi anda, bizim de onların yanında yer almamız gerekiyor. Umut burada işte. Barış karış karış. Evet barışa karış karış ta olsa ulaşılacak. Her halk kendi özgürlüğünü bizzat kendisi kullanacak.

KAYNAKÇA

KİTAP VE MAKALELER

(Soyada göre)

Samir Amin: L'Empire du Chaos, L'Harmattan Yayınevi, Paris, 1993.

İsmail Beşikçi: Doğu Mitinglerinin Analizi, 1967.

İsmail Beşikçi: Doğu Anadolu da Göçebe Kürt Aşiretlerinde Toplumsal Değişim, 1968.

İsmail Beşikçi: Doğu Anadolu'nun Düzeni, Sosyo-Ekonomik ve Etnik Temeller, 1969.

İsmail Beşikçi: Bilim Yöntemi, Türkiye'deki Uygulama 1 Kürtlerin Mecburi İskanı, 1977.

İsmail Beşikçi: Bilim Yöntemi, Türkiye'deki Uygulama 2 Türk Tarih Tezi, Güneş Dil Teorisi ve Kürt sorunu, 1978.

İsmail Beşikçi: Bilim Yöntemi, Türkiye'deki Uygulama 3 Cumhuriyet Halk Fırkasının Tüzüğü ve Kürt Sorunu, 1978.

İsmail Beşikçi: Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Programı (1931) ve Kürt Sorunu.

İsmail Beşikçi: Devletlerarası Sömürge Kürdistan, 1990.

İsmail Beşikçi: Tunceli Kanunu ve Dersîm Jenosidi, 1990.

Beşikçi'nin kitapları değişik yayınevlerince değişik tarihlerde yeniden okuyucuya sunuldukları için tek tek yayınevlerini ve yayımlandığı kentleri belirtmedim. "Sarı Hoca"nın sadece geçmişle değil günümüzle de ilgilendiğini ve bugünler için neler düşündüğünü öğrenmek isterseniz değişik internet sitelerindeki makalelerini ve söyleşilerini okumanızı, belgesellerini izlemenizi tavsiye ederim. Bunun için ismini ve soyismini "Google Baba"ya sorarsanız o sizi istediğiniz yere götürür. Özgürce.

Louis-Jean Calvet: Histoire des Mots (Kelimelerin Tarihi), Payot Yayınevi, Paris, 1993.

Sorj Chaladon: "Gerry Adams'la söyleşi", Libération, 3 Kasım 1993.

Dominique Chevallier: Villes et Travail en Syrie du XIXe au XXe Siècle (Suriye'de 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Kentler ve Çalışma Hayatı), G.-P. Maisonneuve et Larose Yayınları, Paris, 1982.

Georges Corm: Le Proche-Orient Eclaté, de Suez à L'Invasion du Liban, 1956-1982, (Parçalanmış Ortadoğu, Suez'den Lübnan'ın İşgaline, 1956-1982), La Decouverte Yayınları, Paris, 1984. Fransızcada Proche-Orient biçiminde yazılan bu terimi Yakın-Doğu biçiminde çevirmek gerekiyor ama Türkçede Ortadoğu denildiği için bu sözcüğü kullanıyorum.

Cengiz Çandar: Direnen Filistin, May Yayınları, İstanbul, 1976.

Cengiz Çandar: Ortadoğu Çıkmazı, Hil yayınları, İstanbul, 1984.

Cengiz Çandar: Tarihle Randevu, Beyrut'un Ateş Çemberinde FKÖ, Yalçın Yayınları, İstanbul, 1984.

Marie-José Dalbetra-Stefanaggi: La Langue Corse (Korsika Dili), PUF, Que Sais-Je Koleksiyonu, Paris, 2002.

Clarisse Fabre: Les Élections, Mode d'Emploi, (Seçimler, El Kitabı), Libro Le Monde Yayınları, Paris, 2002.

Alain Gresh, Dominique Vidal: Proche-Orient: Une Guerre de Cent Ans (Ortadoğu: Yüzyıllık Bir Savaş), Editions Sociales-Messidor, Paris, 1984. Bu kitabın yeni baskıları yapıldı.

Alain Gresh, Dominique Vidal: Les 100 Portes du Proche-Orient (Ortadoğu'nun 100 Kapısı), Autrement Yayınları, Paris, 1986. Yeni baskıları yapıldı.

M. Şehmus Güzel: "Reflexions sur la première rencontre entre le kéralisme et le mouvement ouvrier (1919-1939)", Cahiers du GRETC (MSH/Paris), Sayı: 1, Kış 1984-1985.

M. Şehmus Güzel: "La place du mouvement ouvrier dans la construction de L'Etat-Nation Turc (1919-1939)", Sou'al dergisi, Sayı: 7, Eylül 1987.

M. Şehmus Güzel: Devlet-Ulus, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1995.

M. Şehmus Güzel: Türkiye'de İşçi Hareketi, 1908-1984, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996.

- M. Şehmus Güzel: Cezayir ve Berberiler, Doruk Yayıncılık, Ankara, 1997.
- M. Şehmus Güzel: Kürtler Kendilerini Anlatıyor, APEC Yayınları, Stokholm, 1999.
- M. Şehmus Güzel: İspanya ve Bask Gerçeği, Peri Yayınları, İstanbul, 2004.
- M. Şehmus Güzel: Avrupa Birliği'nde Devlet ve Fransa'da Korsika, Pêrî Yayınları, İstanbul, 2006.
- M. Şehmus Güzel: İşçi Tarihine Bakmak, Sosyal Tarih Yayınları (TÜSTAV), İstanbul, 2007. ekitap olarak ekitap.ayorum.com sitesinde hediye olarak sunuyoruz.
- M. Şehmus Güzel: Abidin Dino, 3 cilt, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2008.
- Mohamed Harbi: L'Algérie et Son Destin (Cezayir ve Geleceği), Arcantère Yayınları, Paris, 1992.
- Mohamed Harbi: "Algéries" ("Ceayirler"), Cezayir'de islamcı harekete ve eylemlere ilişkin söyleşi, Revue d'Études Palestiniennes, Sayı: 53, Sonbahar 1994, s. 5-8.
- Mohamed Harbi: 1954, La Guerre Commence en Algérie, (1954, Cezayir'de Savaş Başlıyor), Complexe Yayınları, Brüksel, 1998.
- Afet İnan: Aperçu Général Sur L'Histoire Économique de L'Empire Turc-Ottoman, (Türk-Osmanlı İmparatorluğu İktisat Tarihine Genel Bakış), Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 1941. Türk Tarih Kurumu bu kitabı 1976'da yeniden okuyuculara sundu.
- Pierre Lauer, Vick Vance: Hussein de Jordanie: Ma "Guerre" Avec Israël, (Ürdün Kralı Hüseyin: İsrail'le "Savaşım"), Albin Michel yayınları, Paris, 1968.
- Véronique Le Marchand: Le Guide de la Région, (Bölge Rehberi), Les Essentiels Milan Yayınları, Toulouse, 1996.
- Georges Marion: Gaston Defferre, Albin Michel Yayınları, Paris, 1986. François Mitterrand'ın en yakın çalışma arkadaşlarından, uzun, çok uzun yıllar Marsilya Belediye Başkanlığı yapan, 1981'den itibaren Mitterrand'ın İçişleri Bakanı olarak Fransa'da "bölge" düzeninin kurulmasında ve "yerinden yönetimin" benimsenmesinde önemli rol oynayan devlet adamı Gaston Defferre'in hayat hikayesi.

Baskin Oran: Türkiye’de Azınlıklar -Kavramlar, Teori, Lozan, İç Mevzuat, İctihat, Uygulama- , güncellenmiş 5. baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008.

Baskin Oran: Azınlık Raporu Davasında Okunmuş “Karşı İddianame”, <http://baskinoran.com/belge/Karsilddianame-15-02-2005>. Baskin Oran’ın Radikal ve diğer gazete ve dergilerdeki makalelerini ve söyleşilerini de okumanızı tavsiye ederim.

François Platone: Les Partis Politiques En France, (Fransa’da Siyasi Partiler), Les Essentiels Milan Yayınları, Toulouse, 1995.

Edward W. Said: Filistin Sorunu, (Amerikancadan çeviren: Alev Akatlı), Pınar Yayınevi, İstanbul, 1986.

Henri Sanson: Laïcité İslamique En Algérie, (Cezayir’de İslamcı Laiklik), CNRS Yayınları, Paris, 1984.

Anahide Ter Minassian: 1918-1920, La République d’Arménie, (1918-1920, Ermenistan Cumhuriyeti), Complexe Yayınları, Brüksel, 2006.

Bernard Vernier: Armée et Politique au Moyen-Orient, (Ortadoğu’da Ordu ve siyaset), Payot yayınları, Paris, 1966.

Henriette Walter: L’Aventure Des Langues En Occident, (Batı’da Dillerin Serüveni), Robert Laffont Yayınları, Paris, 1994.

ORTAK YAPITLAR

Yapıtların isimlerine göre. Fransızca sözcüklerin başındaki le, la, les ve benzeri takıları hesaba katmadan.

L’Algérie (Cezayir Özel Sayısı), Les Temps Modernes, Ağustos 1982.

Arménie 3000 Ans d’Histoire, (Ermenistan 3000 Yıllık Tarih), MJCA, Marsilya, Venedik, 1988.

Dimenions Sociales De La Religion (Dinin Toplumsal Boyutları), Revue Internationale Des Sciences Sociales, Cilt: XXIX, Sayı: 2, 1977. Şerif Mardin’in Türkiye’deki durumu irdeleyen makalesi özellikle dikkat çekiyor.

Etats Et Systèmes Sociaux Dans Le Monde Arabe (Arap Dünyasında Toplumsal sistemler ve Devletler), Paris'te yayınlanan Sou'al dergisinin özel sayısı, Sayı: 6, Nisan 1987.

L'İslam Et L'État Dans Le Monde D'Aujourd'hui (Günümüz Dünyasında İslam Ve Devlet), PUF Yayınları, Paris, 1982. Paul Dumont'un makalesi Türkiye'deki duruma ışık tutuyor.

L'İslamisme Aujourd'hui (Günümüzde İslamizm), Sou'al dergisi özel sayısı, Sayı: 5, Nisan 1985.

Les Kurdes Et Le Kurdistan (Kürdistan Ve Kürtler), François Maspero Yayınları, Paris, 1981.

Les Présidents De La Ve République (5. Cumhuriyet'in Başkanları/Cumhurbaşkanları), Libro Le Monde Yayınları, Paris, 2002.

FİLMLER

Yönetmenlerin soyisimlerle göre.

Luc Besson: Nikita, 1990. Devletin niteliğini, gizli istihbarat teşkilatlarının nasıl çalıştığını, kimleri nasıl kullandıklarını izleyebilmek için.

Luis Bunuel: Cet Obscur Objet Du Désir, 1977.

Jean Chamoun, Mai Nasri: Zahrat al-Kindoul, Wild Flowers-Women of Southern Lebanon (Dikenli Katırtırnağı Gülü), 1986. Güney Lübnan'da Filistinli kadınların İsrail işgaline direnişini anlatan Filistin-Lübnan ortak yapımı film. Belgesel ve çevrilmiş bölümlerden oluşturulmuştur. Daha çok bilgi için Devlet-Ulus isimli kitabıma bakılabilir: s. 268-270.

Charlie Chaplin (Şarlo): Diktatör, 1939.

Michael Cimino: Le Sicilien, 1986.

Zeki Demirkubuz: Masumiyet, 1997.

Federico Fellini: Roma, 1972.

Federico Fellini: Amarcord, 1973.

Federico Fellini: İntervista, 1987.

Abel Gance: Bonaparte Et La Révolution, (Bonapart Ve Devrim), 1926. Son ve uzun versiyonu 1973 tarihinde gerçekleştirildi.

Ken Loach: Carla's Song, 1996.

Pier Paolo Pasolini: Teorama, 1968.

Pier Paolo Pasolini: Amore E Rabbia, 1969.

Taviani Kardeşler: Padre Padrone, 1977.

Taviani Kardeşler: Kaos, 1998.

Taviani Kardeşler: La Masseria Delle Allodole, 2006.

Yeşim Ustaoglu: Guneşe Yolculuk, 1999.

M. ŞEHMUS GÜZEL

DEVLET - ULUSTAN
FEDERASYONA

ekitap.ayorum.com